

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԳՍԹՕԼԻՔ ՄԷՍԷԼԷՍԻ
ՁՐԱՆՍԸԶԱՏԱՆ ԹԵՐՃԻՄԷ

T. AZATYAN'in Koleksiyonundan
ՀԱՆՐԱՅՈՑ Թ. ԱԶԱՏՅԱՆ Ի ԹԻՎ 26

1873

212

8565

ԻՆՆՈՒՄ ԴԱՋԵԹԱՍԱՐԵՆԸ ՄԻՒԷՂԻՑԻՆԷ Մ. ԻԻՐԲԱՐԸՆ
ՄԵՔԹՈՒՊՈՒ

Մօնթրէօ 11 Թշրինի սանի. 1872

« Միւէլլիֆ էֆէնտի .

« Զէմանի աթի իչին ղայէթ էլզէմ օլան, շու էրմէ-
նի մէսէլէսինտէ սահիչլիյի ղահիրէ չըգարածագ պաղը իս-
պաթլարը սիզէ իրտալ էտերիմ: Վէ պու իսպաթլար հէր
քիչինին աղնայապիլէճէյի սուրէթտէ օլտուղունա շիւպհէմ.
էօղտուր:

« Պու պէտպաթ կիւնլէրէ տէկին Պապը Ալինին
գուվլէթինէ Թագվիլէթ վէրէն սէրպէսթիէ մէզհէպ վէ
հաղգանիլէթ մէպտալէրինտէն պու մասլահաթտա բուճու
էթմիշ օլտուղունու իսպաթ էթմէք ղիյատէ կիւճիւմէ կի-
տէր:

« Տիկէր Թարաֆտանտա Փափա հաղրէթլէրինին պէօյ-
լէ պիր միւշքիւլ մասլահաթտա գուլլանտըրը իթիտալ, վէ
պասըրէթէ Թաաճիւպ էթմէմէք միւմըին տէյիլ տիր, մահ-
սա էօյլէ պիր սարտէ քի պու Փաղիլէթլէր տիւնեա իւզէ-
րինտէն գալգմըշ կիպի կէօրիւնիւյօր »:

Էպնա վէ Տիւրի-գալլանտուր
ՏԱՎԻԹ ԻԻՐԲԱՐ

8566 Թ Կ

Իւչ սէնէտէն պէրի, տէօրթ եպիսկոպոսուն, իքի թա-
 գըմ կրօնաւորլարըն, քեզալիք աշխարհիկ քահանայար-
 տան պաղըլարընըն պաշա չըգարտըղլարը հերձուած, սէ-
 ֆիլ Էրմէնի Քաթօլիք միլլէթինի աղլամայա շահէսթէ պիւր
 հալէ գօմուշ տուր:

Մաթպուլաթ պու աղըր մէսէլէ հագգընտա փէք չօդ
 շէյլէր պէյան էթմիշ իսէ տէ, զաննը ածիղանէմիղէ կէօրէ
 հէնիւղ հիյէթի մախսուսէսինէ մութապըդ վէ թէքմիւ
 պիւր շէյ պիլտիրէմէմիշ տիր: Հաթթա պաղը Քաթօլիքլիք
 ալէյհինտէ պուլունան զաղէթալէր հէր պիւր շէյի լայըգըն-
 ճա թանըմայարագ, պաթըլ վէ եաղնըլ գաղիյէլէր տէր-
 մէյան էթմէյիլէ, օգույանլարըն ճէհալէթ վէ իթիմատը-
 նը սույի իսթիմալ էթմիշ տիրլէր: Խմտի հէմ գարանըդ
 փարչալարընը պէյան էթմէք, հէմտէ պու միւնաղանըն
 պաշլանկըճընը, բէվիշինի, վէ մէյլանընը պիւր միւնավէպէ
 իյղան էտէճէք պիւր իճմալ մէյտանա չըգարմագ Ֆայիտէ-
 տէն խալի տէյիլ տիր: Պու սէպէպէ մէպնի, մատտէյի
 պիրաղ ուզագտան պաշլայարագ, պաշգա պաշգա տէվը-
 լէրտէ, ալէլիսուսուս մահալինտէ այնէն միւշահէտէ էտէն-
 լէրին ճիւմլէսինէ մալիւմ, վէ պինաէն ալէյս գարըլ կէ-
 լինմէղ սուրէթտէ սահիհ օլան շէյլէրի, հիքեայէ սուրէ-
 թիլլէ վէ խուլասա վէճհիլլէ մէյտանա գօյաճաղըլ: Վէ
 օգույանա զահմէթ վէրմէմէք իչին, միւմքինի մէրթէպէ
 աչըդ վէ մուխթասար օլմասընա ճահտ էտէճէյիլ:

Մէմալիքի Օսմանիյէտէ միւթէվաթըն Էրմէնի Քաթօ-
 լիք միլլէթի, խայլը սէնէլէրտէն պէրի, պաշգա պաշգա
 իքի բուհանի հիւքիւմէթ թահթընտա իքի ճէմաաթա միւն-
 գըսըմ օլուպ, մէղքիւր ճէմաաթլարըն բէյիսի բուհանիլէ-
 րինին տախի պիւրի Ըստամպօլտա, վէ օ պիւրի ճէպէլի
 Լիպանանտա միւթէմէքքիւն իտիլէր: Պիրիպիւրինէ մէր-
 պութ օլմայան պու իքի հիւքիւմէթին բէյիլլէրի տախի
 սօղրուտան սօղրույա քիւրսիյի շէրիֆէ թապի իտիլէր:

ԸՍՏԱՄՊՈՒՆ ԷՐՄԷՆԻ ԳԱԹՈՒԻՔ ԶԵՄԱՍԹԸ

Ըստամպօլուն Էրմէնի Գաթօլիք ճէմասթընըն հիքեա-
յէսինտէն պաշլոյալըմ :

Նիչէ տէհրէրտէն պէրի պու ճէմասթըն վէ էյալէթ-
լէրին բուհանի բէյիսի , քիւրսիի շէրիֆին Ըստամպօլաա
մուզիմ , Լաթին փաթրիք վէքիլի իտի :

Պու ճէմասթըն ումուրու ճիամանի վէ միլլիյէսինին
խարէսի իսէ , Պապը Ալինին քեաֆֆէի Էրմէնի միլլէ-
թինին բէյիսի թանըաղը Էջմիածնական Էրմէնի Փաթ-
րիքլէրինին ետինտէ իտի : Մէղքիւր Փաթրիքլէր տէվլէ-
թի Ալիյէ ինտինտէ Գաթօլիքլէրին տախի բէյիսի թանը-
աղընտան , պունլարա պազը միւշքիւլաթլար , հաթթա
թասալլութլար (հալածանքլար) պիլէ չըգարաղլարը գօլայ-
ճա քէշֆ օլունա պիլիր :

Աչէն տէհրին վասաթընա աօղրու , քիւրսիի շէրիֆ
Ըստամպօլ Էրմէնի Գաթօլիք ճէմասթընա , Էրմէնի արա-
րողութիւնունտա պիւր Եպիսկոպոս վէրմէք միւրաա էտիպ ,
Գերապայճաա Սարրաֆէանը նասպ էթտի : Վէ մուճա-
իլէյհ , առաքելական Փաթրիք վէքիլինին թագտիմ էթ-
մէսի իւղէրինէ քիւրսիի շէրիֆտէն ինթիխապ օլունուպ ,
միւշարիլէյհ առաքելական վէքիլին հիւքմիւ ալթընտա ,
վիգար իւնվանըյլա մէղքիւր ճէմասթըն իտարէսինէ թա-
յին օլունմուշուտու :

Իշպու բուհանի իտարէ ուսիլի , պու մինվալ իւզէրէ
1829 սէնէսինին ախրընա գատար տէվամ էթտի քի , Էջ-
միածնական Էրմէնի Փաթրիլինին չըգարաղը իւշ սէնէ
չէտիտ հալածանքտան սօնդրա , քիւրսիի շէրիֆին փէտէ-
րանի շայրէթի սայէսինտէ Գաթօլիքլէր մէղքիւր Փաթրի-
լին հիւքմիւնտէն աղաա օլտուլար : Շէօյլէ քի ճնիքինճի
Լէսն Փախա հաղրէթլէրինին թիճաաընա պինտէն , Էվրօփա
հիւքիւմաարլարընըն Բուսիա Իմիէրաթօրու նէզտինտէ
վասթա օլմալարըյլա , Իմիէրաթօրու միւշարիլէյհ , Թիւր-

քիա իլէ օլան մուհարէպէնին աղիպինատէ , 1829 սէնէսիննին ախրընտա իմզա օլունան էտիրնէ ահանամէսի միւնասիպէթիլլէ , Գաթօլիքլէրին թէֆրէգի վէ թախիսի Տէվլէթի Ալիյէ իլէ գարարլաշտը :

Վէ 1830 սէնէսինատէ Ըստամպօլտա մուզիմ Ֆրանսըզ էլիսի պու մուզավէլէնին գուվլէթի իլէ , վէ ասասը իւզէրինէ , պու մատտէ հազգընտա Ասիթանէտէ Թէրսանէի ամիրէտէ վազը դափուտան փաշա տաիրէսինատէ , տէվլէթի Ալիյէ վիւքէլասը իլէ ագտ օլունան միւքեալէմէտէ , պու թէֆրիգին շարթլարընը գարարլաշտըրտը :

Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը պու վէճհիլէ Էլմիածնական Էրմէնի Փաթրիյի հիւքմիւնտէն չըգարընտա , ճն իքինճի Լէոն Փափանըն խալէֆի օլան սէքիլինճի Պիոս Փափա . 1830 սէնէսինատէ մախսուսիյէ իլան էթտիյի « Գուստ եամտիու » նամ պօլլասըլլա , Ըստամպօլուն Արքեպիսկոպօլուզ վէ Նախագահըզ քիւրսիսինի թէէսիս էթտի :

Իլթէ օ վազըթ Ըստամպօլտա պուլունան եկեղեցականլար վէ տինտարլար (ճիւմլէսի տէ հէնիւզ մէնֆիտէն կէլմիշ օլմատըզլարը սէպէպտէն հէր նէ գատար աղլըզըտըյալար տա) պիւ իթթիֆագ իւշ քահանայլարըն , եանի Նուրիճանեան Անտոն վարդապետին , Փափազեան Գէորգ գերապայծառըն , վէ Սերվիեան Յովհաննէս վարդապետին էսամիսինի քիւրսի շէրիֆէ թագտիմ էթտիլէր . վէ քիւրսիի շէրիֆ տախի պուլլարըն իլինտէն Նուրիճանեան Անտոն վարդապետի , Ըստամպօլ Արքեպիսկոպօսու վէ Նախագահը նասպ էթտի :

Պու ճիւմլէսի շարգ քիլիսէսինտէ տախի ճարի օլան տաթթի գատիմէյէ թաթպիգէն իճրա օլտուքի , ինթիխասպ խուսուսունտա եկեղեցական կիւրու ճինին վէ ճէմաաթըն իմթիլյազը , ինթիխասպ օլաճաք զէվաթ հազգընտա պիր « հիւնի շահատէթ » վէրմէքտէն իպարէթ տիր . Պէօյլէճէ Փափա հազրէթլէրի . պու Էրմէնի ճէմաաթընը առաքեալական վէքիլին հիւքմիւնտէն չըգարըպ , Նախագահ Արքեպիսկոպօսու սօղրուտան սօղրույա քիւրսիի շէրիֆէ թապի էթտի :

Ըստամպօլ Նախագահ Արքեպիսկոպօսու թագտիս օլունան Նուրիճանեան Անտոն Գերապայծառ , Էրմէնի Գաթօլիքլէրէ տէվլէթի Ալիյէտէն իհասն օլունան մէզքիւր թէֆրիգ գուվլէթիլլէ Պասը Ալիտէն ըէսմէն Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթընըն չօպանը , վէ ըէյիսի բուհանիսի թանըլմագ լազըմ կէլիւր իտի : Չիւնքի Ըստամպօլուն ֆէթհինտէն պէրի , Օսմանը տէվլէթի տախիմա , Ըստամպօլուն Բում փաթրիլինի , վէ եինէ օշէհրին Էլմիածնական Էրմէնի արքեպիսկոպօսունու ըէսմէն թանըմըշ , վէ մէզհէպ ըէյիսլէրի կիպի , քէնտի ճէմաաթլարընըն ումուրու ճիւմանիլլէրինի վէ միլիյէլէրինի ճնլարըն էօհտէսինէ իհալէ էթմիշ օլտուղունտան , (պու ուսիլ քի ասլա արամ վէրմէյէրէք , պիլիմ կիւնլէրիմիզէ գատար պէօյլէճէ տէվամ էթմիշ տիր) Նուրիճան Գերապայծառ հազգընտա տա պէօյլէ մուամէլէ օլունմագ թապիաթը մասլահաթտան ըաք :

Հալ պու քի պաղը Էլմիածնական Էրմէնիլէր հիւքիւմլէրի ալթընտան չըգմըշ օլան Գաթօլիքլէրին նաիլ օլտուգլարը պու իհասնլարա զիյատէ հիտաէթլէնէրէք , տէվլէթի Ալիյէ նէշտինտէ էօյլէ հարէքէթ էթտիլէր քի , ազըպէթ էնվաի տէսիսէլէրի վէ հիլլէքեար իֆթիրալաըլլա , Նուրիճան Նախագահ արքեպիսկոպօս Պասը Ալիտէն Գաթօլիքլէրին մէզհէպ ըէյիսի թանըլմատը :

Պու ճիւմլէթտէն Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը , հիւքիւմլէթէ , Չուգուրեան Յակոբոս վարդապետի թագտիմ էթմէյէ մէճպուր օլտու . վէ Պասը Ալի տախի պէրաթը փատիշահիլլէ մուամիլլէյի , մէզքուր ճէմաաթըն մէզհէպ ըէյիսի մագամընտա թանըտը -

Պու ճիւմլէ ճիտտ օլարագ , վէ մէզքուր ճէմաաթըն էֆրեարընճա տախի պու վէքիլ , միլլէթին հիւքիւմլէթ իլէ վաղը օլաճաք ճիւմանի մուամէլաթը իլին սաֆիճէ պիր ըէյիսի միլլէթ օլուպ , բուհանի հիւքիւմլէթէ միւթաալլիք մէզհէպճէ մուամէլաթ հազգընտա Պասը Ալի նէշտինտէ ըէսմի պիր վաթիթատան պաշղա շէյ տէյիլ , վէ բուհանի մատաէլէրտէ ճէմաաթըն շէրան չօպանը վէ

բուհանի ըէյիսի թանրտըը Նախագահ Արքեպիսկոպոսա մէրպութուտու :

Պու սուրէթտէ ճէմաթ իքի ըէյիստէն իտարէ օլունմագտայըտը . պիրիսի բուհանի իտարէյէ թային օլունան Նախագահ Արքեպիսկոպոսա . օ պիրիսի տախի ալէսսէվիյէ ումուրու միլլիյէյէ թային օլունան Չուգուրեան վարդապետ : Պու սողրաքինին մուայէթինտէ , ումուրու միլլիյէյէ նէզարէթ էթմէքիւզէրէ աշխարհականլարտան միւրէթ թէպ պիր մէճլիս վարըտը . Քաղաթ Պապը Ալիտէն ըէսմէն թանրլմըլ եալընըլ միւմաիլէյն Չուգուրեան վարդապետիտի :

Պու գաիտէտէն խարիճ ուսիլ, եազըն վազըթլարա գատար տէվամ էթտի :

Պու ճիսմանի ըէյիսլէրին , եախօտ ըէսմի վէքիլլէրին խալէֆէթի , ճէմաթըն թագտիմ , վէ Պապը Ալինին գապուլ էթմէսիլլէ իճրա օլուրուտու քի , էրմէնի Գաթօլիք միլլէթինին պու ըէյիսի Փաթրիք տէ , եպիսկոպոս տա տէյիլ իսէ տէ , Պապը Ալի օնլարա իլք էվիլէլ « Փիսքօփօս » , վէ սողրա , զայրի Գաթօլիք ճէմաթլարըն ըէյիսլէրինէ վէրտիլի կիպի , պունլարտուտ « Փաթրիք » իսմի վէրտի : (1)

(1) Պապը Ալի նէգտինտէ « ճիսմանի փաթրիք » թէսմիյէ օլան միլլէթին ըէսմի վէքիլի եախօտ ըէյիսի միլլէթ , եկեղեցական կիրուհինտէն վէ ճէմաթտան միւրէքքէպ ագտ օլունան պիր մէճիստէ էքսէրիյէթը արա իլէ ինթիխապ օլունուրուտու . Միւնթէխիպլէր պիր մաղպաթա գալէմէ ալըպ վէ իմզալայըպ , Պապը Ալիյէ թագտիմ էտէրտիլէր : Ալ էյէր թագտիմ օլունան զաթ հազընտա Պապը Ալինին էտէճէք պիր միւթալասաք , օլմազա Սատրագամ հազընթլէրի մումաիլէյն տալէթճի կէօնտէրի . վէ Չաթը Շահանէնին թաստիգինի պէյան վէ նիշան վէրիտի քի , « Ըստամպօլ փաթրիլի » իւնվանըլա , ըէսմէն վէքեալէթ մանսուպունուն թէվճիհի տէմէք տիր . պատէհօու միւթէպէր մանսուպ սահիպլէրի ? ըէֆագէթիլլէ վէ ալայը վալայըլա , քէնտի մահալինէ կէօնտէրիտի : « Փաթրիք » իլէ սողքունա քիլիսէյէ կիտիպ , օրատա Չաթը Շահանէնին սաղլըլ վէ տէվէթին իգպալի իչին , վէ վիւքէլա իչին ալանէն տուա էտէրտի : Պատէհօու « Փաթրիք » Չաթը Շահանէյէ թէչէքքիւրէ կիտէրտի . Չաթը Շահանէ տախի , մէմուրիլլէթին պորճլարընը լայըլըլա էտա էթմէսինէ տաիր պաղը նասիհաթլար վէրտիքտէն սողրա . նիհայէթ պէ-

Իմաի էրմէնի Գաթօլիք ճէմաթը , քէնտի ըէսմի վէքիլլէրինի « ճիսմանի փիսքօփօս » , եախօտ « ճիսմանի փաթրիք » թէսմիյէ էտէր իսէ , սատէճէ Օսմանը տէվլէթինին գուլլանտըլը իսիմ միւնասիպէթիլլէ տիր :

Նախագահ արքեպիսկոպոսլար տախի քէզալիք գանունու մէվղուէյի բուհանիյէ իւզէրէ պիրիպիրլէրինէ խալէֆէթ էտէրտիլէր :

Պու ճիւմլէ պիր գաչ սէնէտէն սողրա , Ըստամպօլուն պիրինճի Նախագահ արքեպիսկոպոսու Նուրիճան գերապայճաու , չօպանըլք թեգայլուալէրի աղլը պասաղընտան , հալի հայաթընտա քէնտի մէմուրիլլէթինէ եարալմը օլմազ , վէ վէֆաթընտան սողրա Նախագահըլք քիւրսիսինէ կէչմէք իւզէրէ , հէնիւզ Քաղքիս արքեպիսկոպոսու , վէ Քօմատա էրմէնի եկեղեցականլարընը քահանայ ձեւնադրել էթմէյէ մէմուր պուլունան Մարուշեան Պօղոս գերապայճաուը մուալին արղիւլէտիլինի պէյան էթտի : Վէ էվիլէլ էմլտէ էքսէրի եկեղեցականլարըն վէ միլլէթ բուէսալարընըն ըէյիսի սիւալ էտիպ , 1838 սէնէսինտէ Մարուշ գերապայճաուըն մուալին սրֆաթըլա քէնտի եանընա կէօնտէրիլմէսինի քիւրսիլի շէրիֆտէն մաթլուպ էթտի : Մարուշ գերապայճաու Ըստամպօլա կիլմէք իւզէրէ էսնայը բահաէ Նուրիճան գերապայճաուըն վէֆաթընըն խապէրինի ալմայըլա եօլճուլուղունու մէքս էթտիլաքին սողրատան եկեղեցականլարըն վէ ճէմաթըն տէրագէպ քիւրսիլի շէրիֆէ պիր արղուհալ թագտիմիլլէ , միւթէվէֆա Նուրիճան գերապայճաուըն թէտպիրի մուճիպինճէ արղիւլէրինի պէյան էթտիլլէրինէ . վէ պիր ան էվիլէլ քէնտիսինին Ըստամպօլա կէօնտէրիլմէսինի մաթլուպ էթտիլլէրինէ ալեհահ օլմայըլա , էինէ 1838 սէնէսինտէ

բաթընը տա կէօնտէրիլտի : Պու պէրաթ պաչգա պիր շէյ օլմայըպ , իլա հիւքիւմէթին պիր էմրի տիր քի , ինթիխապ օլունան զաթա քէնտի մէմուրիլլէթինի սէրպէսթճէ գուլլանմայա սէլահիլէթ վէրի . վէ ճիւմլէ էրմէնի Գաթօլիքլէրէ օնու « փաթրիք » թանըմայը , Հաղգա մաղրուն օլան ճէմի էմրիլլէրինէ իթաաթ էթմէյի , վէ օնու « քիլիսէճէ » հիւքմիւնիւ զուլանմասընա միւտախիլլէ օլունմամասընը էմր էտէր :

Ըստամպօլա աղիմէթ էթտի . տէյիլ մուավին սրփաթըլա, իլլա քիւրսիի շէրիֆտէն Նախագահ արքեպիսկոպոս նասպ օլմայըլա : Աէ պու ինթիխապտան եկեղեցականլար վէ աշխարհականլար մէմուռնիյէթլէրինի պէյան էթտիլէր :

Մարուշ գերապայծառ պիր գաշ սէնէ Նախագահլըգ էթտիքտէն սօղրա զաթէն եաշընը ալմը վէ ալիլ վիճուտ օլտուղունտան , էօհտէսինէ իհալէ օլունան տինտարլարըն քեաֆֆէյի բուհանի իգթիզալարընա եէթիշմէյէ մուգթէտիր օլամայաճաղընը հիսս էթմէյիլէ , էքսէրի եկեղեցականլար վէ միլլէթ բուէսալարըլլա իսթիշարէ էտիպ , վէ ծնլարըն բիզասընը ալըպ , 1842 սէնէսինտէ շուիւշ քահանայլարըն , եանի Հասունեան Անտոն վարդապետտին Երչմանեան Անտոն վարդապետտին . վէ Աստարճը եան Տիմոթէոս վարդապետտին պիրինի մուավին էտինմէյէ օլան արզիւսիւնիւ քիւրսիյի շէրիֆէ պէյան էթտի :

Գիւրսիի շէրիֆ ալթը սէնէ մուգատտէմ , 1836 սէնէսինտէ միլլէթ բուէսալարընըն միւթէվէֆա Նուրիճան Նախագահ արքեպիսկոպոսա . Եսայեան Հ . Կարապետ իւլէ , Հասունեան Անտոն վարպապետի թագտիմ էթմիշ օլտուղլարընը միւլահազա էտէրէք , Մարուշ գերապայծառըն բիճասընը գապուլ , վէ էրմէնի Գաթօլիք միլլէթիւնին տէֆա տէֆա օլան արզիւսիւնիւ խօշնուտ էթմէյէ բազի օլտու : Աէ պէօյլէճէ մէզքիւր իւշ քահանայլարտան , Հասունեան վարդապետ , խալէֆէթ հազըլլա , Մարուշ գերապայծառա մուավին թային օլունուպ , 1842 սէնէսինտէ Անարզաքա Արքեպիսկոպոսու իւնվանըլլա « ինփարթիպուս » եպիսկոպոս ձեռնագրել օլտու :

Մուամիլէյհին իլէրիտէ խէլաֆէթ հազըլլա մուավինիլիինին Առաքելական կոնգալը 1842 տէ ճիւմլէ Գաթօլիք եկեղեցականլարըն ումումի պիր մէճիսինտէ իլան օլունտու :

Հասուն Գերապայծառ պու սրփաթըլա , վէ Մարուշ Գերապայծառըն իտարէսի ալթընտա , Ըստամպօլ վէ թէվապի էրմէնի Գաթօլիք քիլիսէսինին իտարէսինէ հիսսէտար օլմայա պաշլատը : Ճէմաթ Հասուն Գերապայծառ

ըն իտարէսինտէն խօշնուտ օլարադ , իւշ սէնէ սօղրա , եանի 1843 սէնէսինտէ . « ճիւմանի Փաթրիք » թէսմիլլէ օլունան , բէսմի միլլէթ վէքիլի ինթիխապ էթմէք իսթէտի : Մուամիլէյս պէօյլէ պիր ճիւմանի մէմուրիլլէթի տէրիւհտէ էթմէք իսթէմէտիլինտէն , պազը միւշքիւլաթլար պէյան էթտի , վէ պիրադ վազըթ մուխալիֆէթ կէօսթէրտի իոէտէ , ճէմաթըն քէնտիսինէ իպրազ էթտիլի էմնիլէթի թահգիր էթմէմէք իլին , նիհայէթ բիճալարընա բիզա կէօսթէրտի :

Ճէմաթըն պու խուսուտա իգտամլարընըն պաշլըճա նէթիճէսի , Նախագահլըգ , վէ « ճիւմանի Փաթրիք » իքի մէսնէտինի պիր շախսըն իւղէրինտէ պիրլէշթիւմէք իտի . շունքի չօդ սէնէլէրին թէճըլպէսիլլէ , ճէմաթիքի մէմուրիլլէթին պաշգա պաշգա քիլիլէրէ , եանի ճիւմանի իտարէսին « ճիւմանի Փաթրիլլէ » , վէ բուհանի իտարէսին Նախագահ Արքեպիսկոպոսա թագտիմ օլմասընտան փէք խօշնուտ օլամամըլտը . վէ պու ճիհէթտէն պու իքի իտարէյի եալընըզ պիր քիլիտէ պիրլէշտիբէպիլմէք իլին , խայը զէմանտէն պէրու պիր միւնասիպ ֆըրսաթ կէօզէթմէքտէ իտի : Աէ Մարուշ գերապայծառըն միւսինն վէ ալիլիճուտ օլտուղու սէպէպտէն , պիթթապի չօդ վազըթ եաշամայաճաղընը քէշֆէթտիքլէրինտէն , վէ պու շէյ վազը օլտուղունտա , խալէֆէթ հազըլլա Հասուն Գերապայծառըն Ըստամպօլ Նախագահ Արքեպիսկոպոսու օլաճաղը տէրքեար պուլունտուղունտան , պէօյլէճէ ճէմաթըն իքի մէմուրիլլէթի , եանի ճիւմանի վէ բուհանի իտարէսի շախսը վահիտ իւղէրինտէ պիրլէշէճէք իտի :

Իմոտի պու սէպէպէ մէպնի , 1843 սէնէսինտէ , եկեղեցականտան վէ ճէմաթտան միւրէքքէպ ագտ օլունան ումումի պիր մէճիստէ , մուամիլլէյս իթթիֆազը արայըլա , « ճիւմանի Փաթրիք » ինթիխապ օլունտու :

Հասուն Գերապայծառ , հէնուղ թէքմիլ նիզամ թահթընա կիրմէմիշ սէմթլէրտէ վէ ճէմաթլար նէզտինտէ , պու իքի մէմուրիլլէթին եալընըզ պիր շախս իւղէրինտէ պուլունմասը հազըլնտա մուպալաղայըլա սէնա օլունան

մուհասէնաթլարա իսքեաթ օլմուշ տէյիլ իտի . ալէլիու-
 աուս շունու միւլահաղա էտէրիտի քի , Շարգ թարաֆըն-
 տա էքսէրիյա , աշխարհական զըամընտա քիլիսէճէ մասլա-
 հաթլարա միւտախէլէ էթմէյէ զայէթլէ պիր արզիւ միւ-
 շահէտէ օլունմագտա տըր : Պու ճիհէթտէն ճիւմանի մէ-
 մուրիյէթիլէ պիր արոյա կէլմէ ըուհանի հիւքիւմէ-
 թին սէրպէսթճէ իճրասընը մուխաթարայա գօմամագ ի-
 չին , Հասուն Գերապայճառ « ճիւմանի Փաթրիքլիք » մէ-
 մուրիյէթինի գապուլ էթտիյինտէ , բուհանի հիւքիւմէ-
 թէ մագարրաթ կէօրաիւյիւ անտէ , պու մէմուրիյէթտէն
 իսթիֆա էտէճէյինի սէրահատթէն շարթ պէյան էթտի :

Իմտի « ճիւմանի Փաթրիք » ինթիխապ օլունուպ ,
 տէվլէթի ալիյէտէն տարի պու սըֆաթլա թանըլտը . վէ
 Փաթրիքլիք պէրաթընը այըպ , ճիւմէնին խօշնուտիյէթ
 վէ մէմուրիյէթինի մուճիպ օլարագ , ճէմաաթը « ճիւ-
 մանի Փաթրիք » վէ Նախագահ Արքեպիսկոպոսուն մուա-
 վինի սըֆաթլարըյլա իտարէ էթմէյէ պաշլատը : Պու ա-
 րատա , եանի 1846 սէնէսինտէ , Մարուշ Գերապայճառ
 վէֆաթ էթմէյիլէ , ծուուն մուավինի օլան Հասուն Գերա-
 պայճառ , մուդատտէմա քիւրսի շէրիֆտէն քէնտինէ թէվ-
 ճիհ օլունմուշ օլան հուդուդ իգթիլպարնճա , միւշարի-
 լէյհէ խալէֆէթ էթտի : Օ վաղըթ եպիսկոպոս մումաի-
 լէյհին ինթիխապընտա բուհասայը միլլէթին իլմի հագ պու-
 ըունտուղունտան պիխապէր օլան պազը ասհապը իղրազըն
 Ֆէսատլարընըն էօնիւնիւ ալմագ արզուսիլլէ , միլլէթ բու-
 հասալարը , եկեղեցական կիւրուհինտէն վէ ահալիտէն
 փէք չօք իմզայըլա աճէլէթէն քիւրսիյի շէրիֆէ հէօրմէթ-
 լիճէ պիր մահսէր թէրթիպ էտիպ , Հասուն Գերապայ-
 ճառըն կէրէք Ըստամպոլուն Նախագահըդ քիւրսիսինէ
 թէրֆի օլտուղունտան , վէ կէրէք « ճիւմանի Փաթրիքլիք »
 մէմուրիյէթինտէն մէմուրիյէթլէրինի պէյան էթտիքտէն
 սօղրա , իճապ էթմիշ օլտա , քէնտիլէրին տախի ախէրտէն
 իսէ , Հասուն Գերապայճառը Նախագահ Արքեպիսկոպոս
 իսթէյէճէք օլտուդլարընը մուսարրոհ վէ աշիքեար թա-
 պիւրլէր իլէ պէյան էթտիլէր :

Մէքքիւր մահսէրտէ շունու տախի իլավէ վէ զէյա-
 տէ ըիճայըլա մաթլուպ էթտիլէր քի , պունտան պէօյլէ
 քէնտի Նախագահ Արքեպիսկոպոսլարընըն ինթիխապըն-
 տա քիւրսի շէրիֆ քէնտիլէրէ տահա աչըգ պիր իլհագ-
 լըդ իհասն էթտին :

Քիւրսի շէրիֆ տախի ճէմաաթըն պու միւթէվաղիւ
 վէ էվլատճա նիյաղընը հիւսնի գապուլ իլէ , արիզու ա-
 միդ թէճէսիւս էթտիքտէն սօղրա , Արքեպիսկոպոսլարըն
 ինթիխապընտ տաիր , Քիլիսէնին , վէ ալէլիուսուս Շարգ
 քիլիսէսինին նիղամ վէ գանունլարընա մուվաֆըդ օլարագ ,
 ճէմաաթը տա խօշնուտ էտէճէք պիր ուսիլ թէրթիպ էտէ-
 ճէյինի պիլտիբտի : Վէ իշպու վատին մուճիպինճէ իլէրի-
 տէ իճրասընտ տախի մուպաշիլէթ էթտի . նիճէ քի իլէ-
 բուտէ կէօրիլէճէք տիր :

Եղ ճիւմէ Հասուն Գերապայճառ , մէմուրիյէթէյնի
 եանի ճէմաաթըն Նախագահ Արքեպիսկոպոսու սըֆա-
 թըլա բուհանի իտարէսինի , վէ « ճիւմանի Փաթրիք » սը-
 ֆաթլըյլա ճիւմանի իտարէսինի գուլլանմայա տէվամ է-
 տէրիտի . վէ պու շէյ ճէմաաթըն արզիւսիւնիւ վիճուտէ կէ-
 թիրմէքտէյիտի : Մումաիլէյի իշպու հիւքիւմէթէյնին պի-
 ըինիտէ , օ պիլրինիտէ հագգա մագբուն թէտպիր իլէ , վէ
 պիլրիպիլրինէ սէտամէթտէն վէ հէր տիւրլիւ գարըշըգլըգ-
 տան պէրի օլարագ գուլլանըրըտը : Վէ տինտարլարըն բու-
 հանի իտարէսինէ , քահանայլարըն էն միւսթաիտլէրինտէն
 թէշքիլ օլմուշ պիր եկեղեցական մէճիս իլէ պիլրիքտէ
 մէշըուլ օլուրուտու :

Քէզալիք միլլէթին ճիւմանի իտարէսինէտէ , ճէմա-
 աթըն իչինտէն ինթիխապ օլմուշ ազըլը վէ միւտէպպիր
 բուհասատան վէ էանաֆտան միւրէքքէպ աշխարհականլա-
 րըն մէճիսի իլէ պիլրիքտէ տէվամ էտէրիտի : Բուհանի-
 յէ վէ ճիւմանիյէ տաիր միւսթէլիթ մէսէլլէրի իսէ , ե-
 կեղեցական վէ աշխարհական ազալարտան միւրէքքէպ
 միւսթէլիթ մէճիստէ բուլլէթ էտէրիտի : Պէօյլէճէ ճէ-
 մաաթ բուհանի վէ ճիւմանի թարաֆընտան , պիր թէք-
 միլլ ասայիլ վէ ահէնը իլէ , վէ միլլէթին մէմուրիյէթիւ-

նի մուճիպ օլարագ իտարէ օլունմագտայրտը : Աէ կէրէք Ասիթանէտէ , վէ Լստամպօլուն Նախագահ Սրքեպիսկոպոսլուգ քիւրսիսինէ մէրպութ օլան սիկէր վասի շէհրլէրտէ վագը Քիլիսէլէրին , մէքթեպլէրին , վէ սաիր խայրաթխանէլէրին հիւանի իտարէսի սայէսինտէ . վէ կէրէք փայլթախթտա վէ էյալէթլէրտէ եկեղեցական կիւրուհինին հալինի իսլահ էթմէք իչին մէրքէզի սէմինարիօ թէէսիսի . վէ գըզ չօճուղլարըն խուսուսուլլա ֆագըրլարըն թէրպիլէսինէ թային օլունմուշ , միլլէթտէն օլան Անարատ յղութին մայրապետլէրի թարիգաթլընըն թէէսիսի սայէսինտէ , միլլէթ կիւնպէկիւն իսլահ օլուպ թէգատտիւմ էթմէքտէլիտի . շէօլլէքի կէօզէ տօգունաճագ տէրէճէտէ օլան պու թէգատտիւմ , ախէր միլլէթլէրին սիգաթլընը ճէլպ , վէ պէտպախթլըզլա պազը քիչիլէրի տէգըզգանճըզա թահրիք էտէրիտի :

Պու ճէմաաթըն , եանղընլարտան , վէ ախգուլթա տուրղունլուղունտան կէօրտիւքլէրի պունճա ագճէ զիյանլարընա նիսպէթէն , եինէ քէնտի հիւնէրլէրի վէ եօրուլմագ իչիլիւզարլըզլարը սայէսինտէ , քէնտի իզթիլզալարընը թէտարիք էթտիքտէն սօղրա , էյալէթլէրտէ պուլունան հէմ — մէզհէպլէրինին հալինի տախի իսլահ էտէրէք , պէօլլէ թէգատտիւմիւնէ լաին շէյթան տայանամատը :

Գըզգանճ վէ սահիպ իղրազ քիչիլէր , իչպու նէթիճէի հասէնէլէրէ մանի օլմագ իչին , 1848 սէնէսինտէ էվրօփատա զուհուր էտէն վուգուաթլարը քէնտիլէրէ ֆըրսաթ աոտ էտէրէք , ճէմաաթըն աոայիչինի ալթիւսթ էթմէք իչին , միլլէթ տէրունինտէ գարըլըզլըզլար վէյտա էթտիլէր :

Հասուն Գերապայճաու ճիւմանի իտարէյէ մէմուր օլան բուէսայըլա պիրլիքտէ , պիհուղուրլուգ վէրէն պու հալին մէնինէ հէր տիւրլիւ շարէյի գուլանտըլըսատա , էլթօփայը ալթիւսթ էտէն վուգուաթլարտան գաֆալարըն գըզմըշ օլուղուննու կէօրիւպ , վէ քէնտի շախսընտա հիւքիւմէթէյին պիրլէշմիշ օլմասը , շայէտ քիլիսէճէ սէրպէսթիլէթէ թաարուզ էթմէյէ աչխարհականլարա պիր վէսի-

լէ օլմասըն տէյի ինթիրազ էտիպ , ճիւմանի մէմուրիլէթինտէն իսթիֆա , վէ « ճիւմանի Փաթրիքլիյի » միլլէթին բէյինէ հէվալէ էթմէյէ գարար վէրտի :

Աէ ճէմաաթըն էհիլըրզ թագըմը հէր նէ գատար թէէսիլէ իպրազ էթտիլիսէտէ , վէ բուհանի վէ ճիւմանի հիւքիւմէթլէրին պիր շախսիւզէրլինտէ պիրլէշմիշ կէօրտիլիւնտէն մէմուն օլան Ալի փաշա , պու գարարտան վազ կէշմէսի իչին հէր նէ գատար նասիհաթ վէրտիլիսէտէ , պու ճիւմէթինէ նիսպէթէն եինէ գարարընտա գաւլի տուրուպ , նիհայէթ 1848 սէնէնին ախըրընա տօղրու , ճիւմանի մասլահաթլարըն իտարէսինտէն գաթիէն իսթիֆա էթտի . անճագ կէրէք հիւքիւմէթի սէնլիէյէ , վէ կէրէք ճէմաաթա աչըգտան աչըզա շու շարթը պէյան էթտի քի , Նախագահ Սրքեպիսկոպոսլուգ հիւքիւմէթի ճիւմանի հիւքիւմէթտէն միւսթագիլ այրը օլուղու էճիլտէն , քէնտի բուհանի մէմուրիլէթինտէն աօլա իսթիֆա էթմէք էֆըրարընտա տէյիլ սիր :

Հասուն Գերապայճաու իչպու « ճիւմանի Փաթրիքլիք » մէմուրիլէթինտէն էթտիլի իսթիֆայը Պապը Ալի դապուլ էտիպ , էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթընա պիր պուրուլտի իրալիլէ , ճիւմանի Փաթրիքլիք մէմուրիլէթինէ պիր զաթ ինթիլապ էթմէյի էմը էյլէտի . էզճիւմէ Հասուն Գերապայճաու միլլէթին Նախագահ Սրքեպիսկոպոսու պուլունտուղունտան , միւսթագիլ մումաիլէյհէ մախսու օլան բուհանի հիւքիւմէթէ , ինթիլապ օլան զաթ հիլ պիր կէճնէ միւտախէլէ էթմէմէք շարթըլլա :

Հիւքիւմէթին մաթլուպ վէ ճէմաաթա պէյան էթտիլի պու շարթ իւզէրինէ , ճէմաաթ Սէրվիան Յովհաննէս վարդապետի ճիւմանի Փաթրիք ինթիլապ էթտի . վէ հիւքիւմէթ տախի պէրաթը շահանէյի վէրտի : Սէրվիանտան սօղրա , 1853 սէնէսինտէ Կահինեան Հ . Նիկողայոս խալէֆէթ էտիպ , 1860 սէնէսինտէ վուգուլի վէֆաթընա գատար ճիւմանի Փաթրիքլիք մէմուրիլէթինտէ գալար : Ըսթամպօլ Նախագահ Սրքեպիսկոպոսունուն բուհանի հիւքիւմիւ ալթընտա պուլունան էրմէնի Գաթօլիքլէրին « ճիւ-

մանի Փաթրիք » իւնվանըյա սօն ճիւմանի րէյիսի կապոնս
եան օլտու :

Պու արատա Հասուն գերապայծառ , ըուհանի հիւ-
քիւմէթինի սէրպէսթ ճէ գուլլանարագ , քէնտի մէմուրի-
յէթի տաիրէսինտէ ճէմաաթընըն իսլահը հալինէ կիթ-
աիրքճէ տահա զիյատէ մէշըուլ օլուր ուտու :

Բուհանի հիւքիւմէթի վասիյէսի տաիրիլինտէ պու-
լունան տինտարլարըն տահա էյի իտարէ օլապիլմէլէրի ի-
չին , քէնտի նախագահըղ քիւրսիսինէ թապի օլան պաղը
էյալէթլէրտէ թեմական եպիսկոպոս քիւրսիլէրի թէէսսիս
էթմէյէ քիւրսիլ շէրիֆտէն րիճա էթտի , չիւնքի քիլիսէ
գանունլարը մուճիպինճէ , քիւրսիլ շէրիֆին րէյի միւն-
ղամմ օլմատըգճա , խօտ պէ խօտ պու շէյի եաբամաղ
ըտը : Վէ պու րիճասընը , սէքիլինճի Պիոս բաբա հաղ-
րէթլէրինին Նախագահըղ քիւրսիսինին թէէսսիսի հազ-
կընտա վէրտիյի պօլլատընտա մուախիէրէն իթմիշ օլտու-
ղու վատլէրէ պինա էտէր իտի : Պու վատլէր իսէ Էրմէնի
Գաթօլիք ճէմաաթընըն թա 1836 սէնէսինտէն , Նախա-
գահըղ հիւքիւմէթի վասիյէսի իճրատընտա քէնտիսինէ
եարոըմ էտէպիլէճէք պիր գաշ թեմական եպիսկոպոս-
լար ճեռնագրել օլունմասը իչիւն , միլլէթ ըուէսսալարը-
նըն Նախագահ Արքեպիսկոպոսա թագտիմ էթտիքլէրի
միւմգի արղուհալլէրինտէ իպրագ էթտիքլէրի արղիւյէ
մուվաֆըղ ըտը :

Իմանի քիւրսիլ շէրիֆ , Արքեպիսկոպոսլարըն ինթի-
խապը հազգընտա , պիր ինթիխապ ուտուլի վասէթատըյ-
լա ճէմաաթա հազգ իւղէրէ վէ միւնասիպէթլի պիր իւ-
հազըղ իհսան էթմէք իւղէրէ էթտիյի վատի խաթըրը-
նա կէթիրէրէք , պու րէճալէրինի պիլ մէմունէ գա-
պուլ էյլէտի :

Հալ պու քի քիլիսէ գանունլարընա վէ նիզամաթը-
նա թաթպիքէն պու իլհագըղա պիր սուրէթ վէրմէտէն
աղաէմ , Նախագահ Արքեպիսկոպոսուն , վէ թեմական
եպիսկոպոսլարըն սուրէթը ինթիխապընը թանդիմ էթմէք
իչին , շէյլէ աղնատայըմ քի , Էվլէլ Էմրտէ իղթիլա ի-

տէն էնասիրի վիճուտէ կէթիրմէք միւրատ էթտի : Պու
ճիհէթտէն 1830 սէնէսինտէ իլթիմաս օլունան ալթը Ե-
պիսկոպոսլուգ քիւրսիլէրինի իհատա էտիպ , մէգքիւր
քիւրսիլէրէ քէնտի հիւքիւմէթիլլէ : Մթանպօլ Նախագահ
Արքեպիսկոպոսու մուայէթիմտէ թեմական եպիսկոպոս-
լար թային էթտի :

Պէտպախթըղըլա , պու թեմական եպիսկոպոսլարըն
պէօյլէճէ քիւրսիլ շէրիֆտէն նասպ ու թայինլէրի Մթան-
պօլտա մալիւմ օլտուղու անտէ : Հասուն Պերապայծառ
քէէննի պու թարղ մուամէլէ իլէ քէնտի քիլիսէսինին վէ
միլլէթին հուգուգունու թէսլիմ էթմիշ տիր կիպի , աւ-
հապը իղրաղ թարաֆընտան շիքեայէթլէր զուհուր էթ-
մէյէ պաշլատը : Պունա նիսպէթ էհիլ ըրղ քիչիլէր , վէ
Եէնի (աշըլան) թեմլէրին ճէմաաթլարը աշըրը թէշէք-
քիւրլէր իլէ քէնտի եպիսկոպոսլարընըն պիր ան աղտէմ
վիրուալէրինէ ինթիլար էտէրլէր իտի :

Պուրաճըղտա շունա տիղղաթ օլունմալը տըր քի ,
Շարգ քրիսթիյան ճէմաաթլարընըն իսրլլէթի զաթիլլէլ-
րինտէ պաշըճա պիր պէթիուլ օլուպ , էքսէրի ծնլարըն
հալինին գարարընը վէրիւր , պու տա բուհանի հիւքիւմէ-
թի տիւնեալի իթմէք էֆքեարը , եախօտ հիշ տէյիլ իսէ
միւտախէլէ իթմէյէ օլան պիր մէյիլ տիր : Վէ պու
էֆքեար (վէ բուհ) շօգ քիլիսէլէրի քիլիսէճէ հիւ-
քիւմէթէ գարըն ասիյանա , վէ Գաթօլիքլիք իթթիհա-
տընտան այըրըպ հերճուածըղ չուգուրունա սիւրիւքլէմիշ
տիր :

Եէնի քիւրսիլէրին թէէսսիս օլտուղու տէվիրտէ տա-
խի պէթպախթըղըլա Էրմէնի գաթօլիք ճէմաաթը մա-
պէյիինտէ պաղը կրօնաւորլար իլէ ծնլարըն թարաֆկիր-
լէրինտէն միւրէքքէպ պիր Ֆրգա օլուպ , հերճուածող
հէմ միլլէթլէրինէ ֆէվլէլատէ մէյլ կէօսթէրտիքլէրինէ
գանաաթ էթմէյիպ , քիլիսէճէ հիւքիւմէթին իճրատընա տա-
խի միւտախէլլէյէ գալըրըրալար : Գաթի նազար ախէր
ղայրը Գաթօլիք ճէմաաթլարըն միւթէմատիէն պունլարա
վէրմէքտէ օլտուգլարը իպրէթ պու Ֆրգանըն բուհանի

հիւքիւմէթէ միւտախէլէ թէսալվուրլարընա փէյտերփէյ թազվիյէթ վէրմէքտէ խտի :

Իշպու էֆրեար , քիլիսէճէ իտարէ իւզէրինէ պիր սէլաճիյէթ քէսպ իթմէյէ միւսթաիտ կէօրիւնէն ֆրաթլարը ուսթալըղըլա իղթինամ իթմէյէ չալըլըրըտը : Իմտի էէնի էպիսկոպոսլարըն նասպընը , Ֆրգա թարաֆտարլարը տահա զիյատէ թէէսիր դազանաճազ պիր վասիթա կիպի իշէրինէ էարաթմագտան կէրի տուրմատըլար , հաթթա պազը քիշիւէրին պէօյիւքիւք արզիւսի , վէ հիւքիւմէթին ըկպդատընը չըրըրպ աթմայա օլան մէյիւլէրի տէ , պուհլարըն մէրամլարընա էարտըմ էտէր խտի :

Պէթպախթ էրմէնի միլլէթինի խարապ էտէն միւթէէսսիւֆ վուգուաթլարըն ըէվիշինի աղնամազ իսթէյէն քիշիյէ , մէզքիւր միլլէթ տէրուհինտէ զուհուր էտէն միւնաղալարըն ըուհինի վէ մէյլի տաիմիսինի աղնամազ իշին , պու տաքիքէլէրի խաթըրտա սազլամազ զիյատէ ֆաիտէլի տիր :

Չիլ հազըզէ կէշմիշ զէմանտէ , վէ էլան պու կիւնքի կիւնտէ , պունճա թէէսսիւֆ օլուհաճազ շիզազլարըն աւորլ սէպէպի ըուհանի հիւքիւմէթին իճրատընա միւտախէլէ էթմէյէ օլան պու մէյլան տըր :

Քիլիսէճէ հիւքիւմէթ տախի քէնտի թարաֆընտան , պու Ֆըրդա ըուհի հազըղնտա տայիմա թէյազգուղ իւզէրէ պուլուհարազ , ըուհանի մէնֆաաթլարը թէէմին էթմէք , վէ մուզիքը նէթիճէլէրին էօնիւնիւ քէսմէք իշին , իղթիզա իտէն հէր չարէյի գուլլանմազտան կէրի տուրմագըրըլա տա , նէ չարէ քի գուլլանըլան պու թէտպիրլէր տախի , մուխալիֆ օլանլարըն տահա զիյատէ հիւտտէթլէրինի մուճիպ օլուրուտու :

Պահարմըղա կէլինճէ , էթտիյիմիղ միւթալաւայա կէօրէ , էէնի էպիսկոպոսլարըն ինթիխապը հազըղնտա , մէզքիւր ասհապը ինթիլալըն քիւրսիի շէրիֆէ , վէ Նախազահ Արքեպիսկոպոսա դարը էթաիքլէրի շիքեայէթին սէպէպի ապլսի գօլայճա քէշֆ օլուհապիլիր : Անճազ պու շիքեայէթլէրին հազըղըղընը տահա զիյատէ

զահիրէ չըպարմազ իշին , շունու տախի միւթալա էտէյիմ քի , քիւրսիի շէրիֆին թեմական էպիսկոպոս քիւրսիլէրի թէէսսիա էթմէքտէն միւրատը , էպիսկոպոսլար ինթիխապը իշին պիր ուսուլ թէշքիլ իթմէք խտի : շէօյլէ քի Շարգ քիլիսէսինին աթիզ նիզամը մուճիպինճէ , Նախազահ Արքեպիսկոպոս թեմական էպիսկոպոսլարըլա պիլ իթթիֆազ , էպիսկոպոսլարը ինթիխապ էտէճէք իտի , վէ Նախազահ Արքեպիսկոպոսուն հիյնի վէֆաթընտա , էպիսկոպոսլար քէնտի մապէյիլէրինտէ պիլիթթիֆազ Նախազահ Արքեպիսկոպոսու ինթիխապ էտիպ , քիւրսիի շէրիֆտէն թասաիքինի իճրա էտէճէքլէր խտի :

Պու խուտուտա մալիւմիմիղ օլմուշ տուր քի , Հասուն Գերապայճաու օլ հէնկեամտէ Բօմատա պուլունուպ , թեմական քիւրսիլէր թէէսսիա օլուղու անտէ : Նախազահ Արքեպիսկոպոս Մէտրօիօլիտ սըֆաթըլա , վէ Շարգ քիլիսէսի նիզամընճա , էպիսկոպոսլարըն ինթիխապը քէնտիյէ բաճի օլուղուհու պէյան էթմիշ տիր :

Մատտէ Բարա հազըթթլէրինէ արղ օլուտուղուհուտա միւշարըլէյճ քիլիսէսին աթիզ նիզամը մուճիպինճէ տախի , պիր Մէտրօիօլիտ քէնտի պաշընա թեմական էպիսկոպոսլարընը ինթիխապ իտէմէզ , վէ պու պապտէ , թեմական էպիսկոպոսլարըն իթթիֆազը էնասիրի մութլազա հիւքմիւնտէ տիր : վէ էլան թեմական էպիսկոպոսլարը մէվճուա օլմաարըղնտան , իյրատ իթտիյի իշ պու քիլիսէ նիզամը պու պապտէ գուլլանըլամազ , վէ պինայէն ալէյճ քիւրսիի շէրիֆ իլք թեմական էպիսկոպոսլարը նասպ էտէրէք , պու էնասիրլէրի թէհիյէ էթտիքտէն սօնրա , իլլէրիտէ քէնտիսի տէ թեմական էպիսկոպոսլարըլա ինթիխապլար իտէպիլիր տէյի ճէվապ վէրտի : Հասուն Գերապայճաու պու աղլանէ ճէվապա դանի օլմայըլա , միւճէտտէտէն թէէսսիա օլունան քիւրսիլէրէ սէրիան ալթը դեմական էպիսկոպոսլար թային վէ նասպ օլուտուլար : Վէ քիւրսիի շէրիֆ զէմանի աթի իշին , մուգատտէմա զիքը օլունան թարղուտ պիր ինթիխապ ուսուլի թէրթիպ էթմէյէ հազըլլանմըլըր : Նաքին ասհապը իղրաղըն իշ

պու ֆիթնէամիզ մուխալիֆէթլերի , վէ եպիսկոպոսլար
 ինթիխապը հազգընտա էօթէյէ պերիյէ միւրաճաթ էթ-
 մէլերի , քիւրսիի շէրիֆին վէրէճէյի ինթիխապ ուսուլի
 հազգընտա աղըր միւթալալարընա սէպէպիյէթ վէրաի ,
 վէ իւչ սէնէ գատար րէվիշի հալէ տիդգաթ էթտիքտէն
 սօնրա , իլերտէ եպիսկոպոս ինթիխապընը թէհլիքէյէ
 իլգա իթմէմէք իչին , նիյէթինի թէպտիլ էտիպ , աչա-
 ղըտա կէօրիւլէճէյի իւզերէ , իլերիքի գատար վիւսաթլը
 օլմայան պիր ինթիխապ ուսիլի վէրմէյէ մէճպուր օլտու :

Պատէհու զուհուր էտէն գարըշըդըզլար սէպէպինէ ,
 Ստամպօլ Ֆրանսըզ էլչիսինին միւտախէլէսի իճապ էթ-
 տի : Իմտի եպիսկոպոսլար ինթիխապը հազգընտա գարար
 վէրէպիլմէք իչին , Ֆրանսա սէֆիրի Մ . Մարքի Տըլա-
 վալէթ , խարիճիյէ նաղըրը Ալի բաշայըլա միւքեալէմէյէ
 կիրաի , վէ խայլըճա միւղաքէրէտէն սօնրա , նիհայէթ
 պիր սուու իւզերինէ իթթիֆագ իթտիլեր . նիճէ քի տի-
 վանը Հիւմայուն վէ սէֆարէթխանէ էվրաղլարընտան
 թաստիդ օլուր , վէ պունուն իւզերինէ քիւրսիի շէրիֆ ,
 իլք քէլիմէսինաէն ալարագ «յիչէթ» թէսմիյէ օլունան
 թալիմաթը ետիրպ 1853 սէնէսինտէ իրալ իլլէտի :

Պու ինթիխապ թալիմաթընա , աինտարլարըն եկե-
 ղեցականլարըն , եպիսկոպոսլարըն , վէ Նախագահըն հէր
 պերինին քէնտիլերէ մախսուս հիսսէլերի վար ըտը , Մէզ-
 քիւր թալիմաթ իզթիզասընճա , կերէք Նախագահըլդ
 քիւրսիսինին , վէ կերէք թեմական քիւրսիլերին եկեղե-
 ցականլարը վէ ճէմաթը , հազգլարընտա «հիւսնու շա-
 հատէթ» վէրմէյէ շայէսթէ կէօրալիւքլերի պաղը եկեղե-
 ցականլարըն էսամիսինի թագտիմ էտէճէք իտիլեր : Վէ
 պու փուսուլտան , Նախագահ Սրքիպիսկոպոս թեմական
 եպիսկոպոսլարըլա պիլ իթթիֆագ , եախօտ Նախագահ-
 լըդ քիւրսիսի միւնհէլլ օլտուղու հալտէ , թեմական ե-
 պիսկոպոսլար քէնտիլերի էլէք օլանլարաէն իւչ եկեղե-
 ցական սէչէրէք , պունլարըն էսամիսինի քիւրսիի շէրիֆէ
 թագտիմ էտէճէք իտիլեր քի , քիւրսիի շէրիֆ տախի իչ-
 էրինաէն զիյատէ լայըգ օլանը աչըգ օլան թէմէ , եախօտ

Նախագահըլդ քիւրսիսինէ թային էտէճէք իտի , Միւլա-
 զիմէր թագտիմ էթմէտէ եպիսկոպոսլար ճէմիյէթինին
 իլհազըլը միւճէրրէտ իզթիզայըտը . հաթթա տահա զի-
 յատէ աշխարհականլարըն թէհսիլինէ դարըլ պիր մու-
 հաֆաղա վէ մուվազէնէ հիւքմիւնտէ իտի , Նիհայէթ
 իզթիզա իթտիյի հալտէ , քիւրսիի շէրիֆին , թագտիմ օ-
 լունան իւչ միւլազիմտէն խարիճ եպիսկոպոս ինթիխապ
 իթմէք իւզերէ քէնտիլէ սաղլատըլը հուզուղուլա , հէր
 աիւրիւ հիլլէ վէ տէսիսէ տէֆու իզալէ օլուրուտու :

Պատթը քէլամ օլունան պու մատտէլերտէն զուհուր
 էտէն միւթալալարտան շիմտիքի հալ սարֆը նաղար է-
 տէր , վէ եալընըլ շու գատարընը սէօյլերիմ քի , էյեր
 էրմէնի Պաթօլիլեր թահա կէնիչ պիր ինթիխապ նիզա-
 մընա նաիլ օլմատըլար ըսա , քէնտի քէնտիլերէ պահանէ
 գօմալը , վէ բեյտա իթտիլերի մուխալիֆէթլերէ վէ եօլ-
 սուղլուզլարա ազվ իթմէլի տիրլեր :

Ֆրանսա սէֆիրիլլէ տէվլէթը ալիյէ խարիճիյէ նա-
 ղըրը մապէյնինտէ թէքէվիլուն իտէն իչպու միւքեալէմէ
 արասընտա պիր վազայը տա պուրատա զիքը իթմէք
 լաղըմ կէլեր : Ալի բաշա հազրէթլերի քիւրսիի շէրիֆին
 քէնտիլէ թագտիմ օլունան էսամէլեր իչինտէ եպիսկո-
 պոսլուգ մէսնէտինէ շայէսթէ պիր շախս պուլունմատըլը
 հալտէ , մէզքիւր էսամէլերտէն խարըճտա ախէր պիր
 քիշի թային իթմէք սէլահիլլէթինի քէնտիլէ սաղլատըլը
 փարչանըն իւզերինէ պաղը միւթալալար իրատ էթտի-
 յիսէ Ֆրանսա սէֆիրի տախի , պունուն պիր մէպտէ
 մէսէլէսինտէն իպարէթ օլուպ , քիւրսիի շէրիֆին քէնտի
 հուզուղունա խալէլ կէթիլմէյերէք պունտան վաղ կէ-
 չէմէյէճէյինի , վէ իճրատա քիւրսիի շէրիֆին էրմէնի
 Պաթօլիլք եպիսկոպոսլարըն թագտիմ էթտիլերի իւչ էսա-
 մէտէն պիրինի ինթիխապ էտէր օլտուղունու վէ Ֆրանսա
 եպիսկոպոսլուզլարը իչին Իմքէրաթօր Նարօլէօնուն միւ-
 լազիմէր թագտիմ իթտիլինտէ տախի պու ուսուլ ճարի
 օլուպ , պաղը աղըր սէպէպիլերէ մէպնի քիւրսիի շէրիֆին
 օնլարըն եերինէ ախէր պիր զաթ նասպ իթտիլինի միւլ

չարիւէյնէ իփատէ իթտիքտէն սօղրա, Վաթօլիք հիւքիւ մէթլէրէ պիլէ վէրլումէմիշ օլան պիր իմթիյաղ հուգու գունու հիւքիւմէթի սէնիյէնին մաթլուպ էթմէյէ հուգը օլմատըղընը տախի իլալէ էթտի :

Պու խուսուստա վէրիլէն րէամի խապէր մուճիպինճէ, պու իփատէ իւղէրինէ Նաղըրը միւշարիլէյ միւսթէրիճ օլտու :

Պէօյլէճէ ասհապը իղրաղըն խօշուստուղուղունա նիւ պէթէն, Նախագահըք քիւրսիսինէ մէրպութ օլան թեմա կան եպիսկոպոսլարըն ինթիլապը, իշպու թալիմաթ մու ճիպինճէ, ճէմաաթըն, «ճիւմանի փաթրիյին» : մէճիսինին, վէ Պապը Ալինին իթթիփաղըլա իճրայա գօնուլ մայա պաշաուր : Շուրասը տա տիգգաթ օլունաճագ շէյ տիրքի, 1867 սէնէսինէ տէկին իճրա օլունան միւթէ աատիտ ինթիլապլարտա քիւրսիի շէրիֆ Վաթօլիք եպիս կոպոսլարըն թագտիմ էթտիյի էսամիլէր իւղէրինէ եպիս կոպոսլարը նասպ էթմիյիտի :

Էրմէնի Վաթօլիք ճէմաաթը նիհայէթ պիր հիւղի ասայիշ քէսպ էթմիշ իտի, վէ Հասուն գերապայծառըն իսթիփասընտան սօղրա, հիւքիւմէթի սէնիյէ նէզտինտէ րէամի միլլէթ վէքիլլէյինի սագլամագ իշին, պալատէ զիքը էթտիյիմիղէ կէօրէ նասպ էթմիշ օլտուղլարը ճիւմանի փաթրիյին րէյասէթի ալթընտա միլլէթտէն միւրէթթէպ պիր աշխարհական մէճիս մարիֆէթիլէ, ճիւմանի մաս լահաթլարը ասուտէ հալ իւղէրէ րույէթ էթմէքտէյիտի : Հաքէզա Հասուն գերապայծառ տախի մէզքիւր ճէմա աթըն Նախագահ արքեպիսկոպոսու սըֆաթըլա, ասայիշ իւղէրէ քէնտի րուհանի հիւքիւմէթինի գուլլանմագտա յըտը : Հաթթա «ճիւմանի փաթրիքիքտէն» իսթիփա էթ տիյի վագըթ, հիւքիւմէթի սէնիյէյէ վէրալի իսթիփա նամէսինտէ ճէմաաթըն Նախագահ արքեպիսկոպոսու սըֆաթըլա շէրան րէյիտի րուհանիտի պուլունտուղու ճի հէթտէն, րուհանի հիւքիւմէթինին իճրասընտա պուլու նաճաղընը պէյան էթմիշ օլտուղունա պինաէն, պիրապ սօղրա րուհանի րէյիտ սըֆաթըլա Պապը Ալիլիլէ մուա մէլէյէ տէվամ էտէրիտի :

Պու ուսիլ 1856 սէնէսինէ գատար տէվամ էթտիքի, օ սաիրտէ Փարիզ ահանամէսինին տօղուղունճու պէն տինտէ զիքը օլունան հաթթի հիւճայուն մուգթէղասըն ճա, մէմալիքի մահրուտէտէ գուլունան պիլ ճիւմիլէ Վը թիսթիյանլարա մէզհէպ սէրպէսթիլէթի, վէ եպիսկոպոս լարա վէ մէզհէպ րէյիսլէրինէ րուհանի հիւքիւմէթլէրի նին սէրպէսթ ճէ իճրասընա րուխաթ իհասն օլմուշուտու : Հասուն գերապայծառ պու սայէտէ, պու հուգուգա մու թասարըֆ օլմագ իշին հիւքիւմէթի սէնիյէյէ քէնտի սէ պէպլէրինի պէյան էթտի, վէ մուվաֆիագ տախի օլտու չունքի հիւքիւմէթ ճէմաաթըն շէրան Նախագահ արքեպիսկոպոսու, վէ րուհանի րէյիտի սըֆաթըլա ճու րէս մէն թանըտը : Պինաէն ալէյճ, 1857 սէնէսինտէ էտինէ պէրաթը փատիշահի իթասըլա, սաիր միլլէթլէրին րու հանի րէիսլէրի կիպի մումաիլէյնէ տախի օ իմթիյաղար վէ մուաֆիլէթլէր վէրիլէրէք, վէ մէզքիւր պէրաթտա զիքը օլտուղունա կէօրէ, Ըստամպօլ սէրփիսպ օփօսու սըֆաթըլա, «Էրմէնի Վաթօլիքլէրին րուհանի րէյիտի» իւն վանըլա, քիլիտէճէ հիւքիւմէթինի սէրպէսթ ճէ գուլլան մայա մէզգուն օլտու :

Պէօյլէճէ քէնտի Նախագահըք թեմինին, վէ էյա լէթլէրտէ պուլունան թեմական եպիսկոպոսլարըն քիլիսէ ճէ ումուրու մասլահաթլարը հագղընտա հիւքիւմէթի սէ նիլէիլէ տօղրուտան տօղրոյա վէ րէամի սուրէթտէ մուա մէլէտէ պուլունուրուտու, հաթթա Պապը Ալի թարաֆընտան էօհտէսինէ իհալէ օլունան պապը փէք նաղիք մասլահաթլարը, վէ Սիւրեանի, վէ Քիլտանի, վէ սաիրէ կիպի ախէր Վաթօլիք միլլէթլէրին մասլահաթլարընը տա րույէթ էտէրիտի :

«Ճիւմանի փաթրիգ» տախի Պապը Ալի նէզտինտէ, Էրմէնի Վաթօլիք միլլէթինին ճիւմանի մէմուրիլէթի իճրասընտան կէրի գալմաղըտը :

Պու հալ 1860 սէնէսինէ գատար ասայիշ իւղէրէ տէ վամ էթտի : Պու արատա կակոնեան նամ «ճիւմանի փաթրիգ» վէֆաթ էթտիլինտէ, Հասուն գերապայծառ քիլի

սէճէ մասլահաթլարը տողրուտան տողրույա Պասլը Ալի-
 յիլէ բույէթ էթմէքտէ պուլունանուղունտան, ճիսմանի
 վաթրիյէ միւթաալիք վէք շօք մասլահաթ գալմատըղը-
 նա նաղարէն, էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը միւճէտտէտէն
 «ճիսմանի վաթրիդ» դօմայա լուղում կէօրմէտիլէր: Վէ
 միլլէթտէն ինթիխապ օլունմուշ վէ Պասլը Ալիտէն թա-
 նըլմըշ, աշխարհահանլարտան միւրէթթէպ պիր միլլէթ
 մէճիտի թէշքիլ էթմէյիլէ, ճիսմանի մասլահաթլարը մէզ-
 քիւր մէճիտ մարիֆէթիլէ բույէթ էթմէքտէ տէվում էթ-
 աիլէր: Պու հալ տախի ասայիշ իւղէրէ 1866 սէնէսինէ
 գատար միւթէտ օլտու:

Իշթէ էրմէնի Գաթօլիք միլլէթիինն Ըստամպուլ հիւ-
 քիւմէթի բէյիսինէ թապի պուլունան գըամընըն բուհանի
 վէ ճիսմանի մուամէլաթընըն (սաֆհաթը) կէօնակէօն սու-
 բէթլէրի պու անէ գատար պէօյլէ օլտու:

ԻՔԻՆՃԻ ՊԱՊ

ԿԻԼԻԿԻԱՆԸՆ ԷՐՄԷՆԻ ԳԱԹՕԼԻՔ ՃԷՄՍԱԹԸ

Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթընըն տիկէր գըամը մու-
 գատտէմ սէօյլէտիյիմիլէ կէօրէ, ճէպլի Լիպանանտա
 մուգիմ հիւքիւմէթ բէյիսինէ թապի իտիլէր: Բէյիսլէրի
 Կիլիկիա կաթուղիկոսու թէսմիյէ օլունտան էրմէնի Գաթօ-
 լիք միլլէթիինն պու գըամընըն հիքեայէսինի մութթասար-
 ճա եաղաճաղըզ:

Աչէն տէհրին ավասըթընա տողրու Կիլիկիատա Սիս
 էրմէնի կաթողիկոսու վէֆաթ էթմէյիլէ, մէզքիւր կա-
 թողիկոսուք քիւրսիսինն եպիսկոպոսլարընտան պաղըլա-
 ըը, կէրչէքիլիք Գաթօլիք քիլիսէսինտէն պաղըա եէրտէ
 պուլունամատըղընա գանմըշ օլուպ, պիր թաղըմ եկեղեցա-
 կանլար վէ աշխարհահանլար ըլա պիրիքտէ Էլմիսմնա-
 կանլարտան այրըլարագ, Հալէպ արքեպիսկոպոսու Սքրա-
 համ գերապայծաուը կաթողիկոս ինթիխապ էթմէյիլէ Ռօ-

մայա եօլճու օլտուլար. վէ օրատա ճնտէօրտիւնճիւ Բենե-
 դիկոս Փափայա քէնտիլէրինի թանըթարըր:

Միւթէվէֆա Բենեդիկոս Փափա հաղրէթլէրի ճնլա-
 ըը մուհապլէթ իլէ գապուլ էթտի, վէ Սքրահամ գե-
 ռապայծաու միւթատ իւղէրէ տին իգըրարը, վէ քիլիսէսինն
 եիւճէ պաղընա իթաաթ եէմինի էթտիքտէն սողրա, 1742
 սէնէսինտէ մուճաիլէյհին Կիլիկիա քիւրսիսինէ կաթողիկոս
 ինթիխապընը թաստիդ էթտի: Վէ մուճաիլէյհ եէնի կա-
 թողիկոսա միւթապիլ պիր իքըրամ օրագ իւղէրէ Փափա
 հաղրէթլէրի ճնա Պետրոս իւնվանընը վէրտի քի, խալէֆ-
 լէրի տախի վէյտէր վէյ իքինճի, իւչիւնճիւ, տէօրտիւն-
 ճիւ Պետրոս թէսմիյէ օլունարագ պու իւնվանը սագլատը-
 լար: Գաթի նաղար, պու եէնի ճէմաաթը հէտէֆ օլա-
 ճաղըրը (հալաճանքլարա) թասալլութլարա գարըը ճէ-
 սարէթլէնտիրմէք իչին, ճնտէօրտիւնճիւ Բենեդիկոս իշ-
 պու 1742 սէնէսինտէ Սքրահամ Պետրոս կաթողիկոսա
 քէնտի էլիլիլէ կաթողիկոսուք Պալէօնունու վէրիպ, ճէ-
 սիմ հէտիլէլէր իլէ տախի թալթիֆլէտի. վէ ճնա մախ-
 սուսիյէ քէրէմլէր, վէ միւթթէսնա իմթիյաղլար իհասն
 էթտիքտէն սողրա, Կիլիկիա քիլիսէսինի խտարէ էթմէյէ
 կէօնտէրտիքի՝ մուգատտէմ դիքը էթտիյիմիլէ կէօրէ,
 էրմէնի Գաթօլիք միլլէթիինն տիկէր գըամընը թէշքիլ է-
 աէրիտի:

Սքրահամ Պետրոս կաթողիկոս Օսմանը թօիրաղընա ավ-
 տէթիւնտէ, քէնտի էսքի հէմմէզհէպի վէ հէմէհրիտի օ-
 լան հերճուճողըրըն վէյտա էթտիքլէրի աղըր էնկէլ-
 լէրէ թէսատիլֆ էթմէյիլէ, էմինիքտէ եալամուգ իչին,
 ճէպլի Լիպանանա չէքիլմէյէ մէճպուր օլտու. վէ օրատա
 մէտհէ շայան Մարօնի միլլէթիինտէն զիյատէսիլլէ հիւսնի
 գապուլ պուլտու:

Օ վագըթ Սքրահամ Պետրոս կաթողիկոս Զըմմարտա
 իգամէթ էթտի, վէ եինէ մէզքիւր միլլէթին մէշուր էյ-
 լիքաարլարը սալէսինտէ, թէզվարի օրտա կաթողիկոս-
 լուք քիւրսիսինի վէ (սէմինարիօսունու) մէտրէսէսինի ին-
 շա էտիպ, թեմական եպիսկոպոսլարընըն տա եարտըմըլա,

Միւրիւստա , Արիւկիւտա , Արգը Փիլիսթինտէ , (Պաղեսախն) կապաղովկիւտա : Քիւչիւք Սօխտա , Մըսըրտա , վէ սաիր էթրաֆ մահալլէրտէ պուլունան տինաարլարը զիյատէ զայրէթ իլէ իտարէ էթմէյէ պաշլատը . վէ եօրուլմազ պիր աշգըլա հերձուածողլարը չէվիրմէյէ մէշուլ օլուրուտու :

Արիւկիւ կաթողիկոսլարընըն , քէզալիք թեմական եպիսկոպոսլարըն վէ եկեղեցականլարըն փէտէրանի զայրէթէրի սայէսինտէ Քաթօլիքլէրին սայըսը կիւն պէ կիւն թէքէսիւր պուլուրուտու . չէօյլէ քի Աբրահամ Պետրոս պիրինճինին կաթողիկոսլուղու պէտայէթինտէ , անճազ պիր դաշ պինՔաթօլիք պուլունուպ եպլընըղ իւշ եպիսկոպոստան իտարէ օլունուր իքէն , Քաթօլիքլէր իլէրուտէ օթուղ պին նուֆուստան զիյատէյէ պալիղ օլուպ , պաղըսը թէմական վէ պաղըսը կաթողիկոսուն մուավինլէրի սըֆաթըյլա օնսան թէճատուղ եպիսկոպոսլարտան իտարէ օլունուրլարըսը :

Ճիւմանի մուամէլաթլարը հաշղընաա տախի , մէզքիւր Քաթօլիքլէր մուգատտէմ զիքը էթտիյիմիղէ կէօրէ , Ըստամպօլ Էրմէնի Քաթօլիքլէրինին տախի մէրպուլթ օլտուղլարը , Ըստամպօլուն Էլմիսթնական Էրմէնի փաթրիքլէրինին ճիւմանի հիւքիւմէթի ալթընաա պուլունան էյալէթլէրին կէօնակէօն թէֆէրուաթլարընա կէօրէ , պիրաղ զիյատէ պիրաղ էքսիք սէրպէսթիյէթ իլէ միւշարիլէյէ մէրպուլթուտուլար : Սնճազ 1830 սէնէսինտէ Էրմէնի Քաթօլիք միլլէթինին թէֆրիզի էսնաարնտա , Արիւկիւ ճէմաաթը տախի ճիւմանի մաալահաթլարտա հիւքիւմէթի սէնիյէտէն , Ըստամպօլտա մուգիմ «Փիսղօսիտս եսխօտ «ճիւմանի Քաթօլիք իւնվանըյլա Քաթօլիք միլլէթինին ըէյիտի ըէսմիսինտէ մէրպուլթ թանըմըշըսը :

Արիւկիւ կաթողիկոսլարընըն շարգ քիլիստիսին էսքի գալտէսինտէ թաթպիղէն , վէ օնտէօրտիւնճիւ Բենեզիկտոս Փափանըն օնլարա իհսան էթտիյի իմթիյազլարըն գուվվէթիլլէ , իճապը իղթիղասընա կէօրէ եէնի թեմկէր թէէսիս էտէր . թեմկէրին եկեղեցականլարընըն վէ ճէմաաթլարընըն իթթիֆաղը արայըլա թագաիմ էթտիքլէրի միւլաղիմլէրին իլինտէն , եպիսկոպոսլարըն մէճիսիլլէ ե-

պիսկոպոսլար ինթիլսապ էտիպ , օնլար թային վէ թաստիգ էտէր . վէ Ֆէղլէքէլէրինին խուլասասընը քիւրսիլէ շէրիֆէ պէյան էտէրիտիլէր :

Կաթողիկոսլարա կէլինճէ , օնլար եպիսկոպոսլար մէճիսինտէն ինթիլսապ օլունուրուտուլար : Ինթիլսապ օլունան զաթըն , իամի վէ միւնթէլիպ սըֆաթըյլա ինթիլսապ հիստէտար օլան եպիսկոպոսլարտան իճգա օլունմուշ օլան ինթիլսապ մէճիսինին Փէղլէքէսի թաստիգ օլունմազ իլինն քիւրսիլ շէրիֆէ թագաիմ օլունուրուտու :

Քիւրսիլ շէրիֆ տախի ինթիլսապըն եօլունճա իճրա օլունուշ օլտուղունա էմնիյէթ քէսպ իթտիքտէն սօղրա , ինթիլսապ օլունանը թանըր , վէ թաստիղինտէ տաիր առաքելական կանգալընը , վէ կաթողիկոսլուղ հիւքիւմէթի քէմալինին ալամէթի օլան պալիօնու իրսալ էտէր իտի :

Մրիգոր Պետրոս սէքիղլինճինին կաթողիկոսլուղունա գատար հէր պիր շէյ պու եօլտա կիթտի , վէ միւշարիլէյին եէտինտէ պէրաթը Փատիշահի իթասըյլա տախի կաթողիկոսլուղ իյաղաթը վէ հիւքիւմէթի ըէսմէն թանըլը : Վէ օ սաիրտէն պիր մաալահաթիլուղար թային , վէ Սօթիմանէյէ իրսալ իտիպ , օնուն վասէթասըյլա քէնտի մաալահաթլարընը Պապը Սլի իլէ բույէթ էթմէքտէ իտի : Թեմական եպիսկոպոսլարը տախի հաքէզա կաթողիկոսլարընըն պէրաթը սայէսինտէ , քէնտի էյալէթլէրինին վալիլէրիլլէ մաալահաթլարընը բույէթ էտէրլէր իտի . վէ իղթիղա էթտիլի հալտէ , Ըստամպօլտա պուլունան Արիւկիւ մաալահաթիլուղարը , վի Սօթիմանէտէ մուգիմ Նախագահ Արքեպիսկոպոս վէ «ճիւմանի փաթրիգ» տախի հիւանի խըզմէթլէրի , վէ Պապը Սլի նէղտինտէ հայիղ օլտուղլարը նուֆուղլարըյլա , մէքքիւր կաթողիկոսլուղուն մաալահաթլարընա մուավէնէթլէրինի տիրիղ էթմէղլէր իտի :

Իլթէ մուգատտէմ կէօրիւլտիլիւ կիպի էքի հիւքիւմէթ ըէիլլէրինին , եանի պիրի ճէպէլի Լիպանանտա մուգիմ Արիւկիւ կաթողիկոսունուն , վէ օ պիրի բայիթալթտա մուգիմ Ըստամպօլ Նախագահ Արքեպիսկոպոսունուն

գիրի իտարէլէրինոտէ պուլունան Կրմէնի Պաթօլիք քիլիսէսի 1866 սէնէսինէ դատար պու ուսիւլ իւղէրինէ իտարէ օլունմագտա իտի : Օ, քիլիսէնէ տահա եիւքսէք, եանի կաթողիկոսլուգ լիյագաթընա մալիք իտի . պու տախի Օսմանլը տէվլէթինին փայլթաթընտա պուլունաուղունտան թէէսիրի տահա զիյատէ իտի :

Պիր միլլէթին պու պերիպիրինտէն այրը , վէ պիրիպիրինէ մէրպութիլէթի օլմայան իքի բուհանի հիւքիւմէթ ըէյիսէրի , զիյատէ վէ թէքմիլ պիր ասայիլ իլէ , քէնտի ճէմաաթլարընըն իսլահը հալինի իլէրի կէօթիւրմէյէ հէր ճահաը գուլլանըրլար ըար :

Էզ ճիւմլէ իթթիհատարլա միլլէթին մատտի վէ մանէվի մէնֆաաթլարընըն տահա էյի դայըրըլմաը իչին , պու իքի իտարէնին պիրլէչմէսինի ճիւմլէ ալէմ արդիւ էթմէքտէ իտի : Պու արդիւ , Ըստամպօլուն Կրմէնի Պաթօլիք ճէմաաթընը , պու իքի քիւրսիլի եալընըզ պիր չօւլան իտարէսինէ պիրլէչաիրոին տէյի միւքէրրէրէն , ալէլիսուսուս միլլէթ բուէսալարընըն 1841 սէնէսինտէ թագաիմ էթաիլէրի միւթէվաղի պիր արզուհալ իլէ քիւրսիի շէրիֆտէն բիճա էթմէյէ թահրիք էթմիլ իտի :

Քիւրսիի շէրիֆ հէր նէ գատար պու թէսապիլուրուն իսայըրլը , վէ պիճաէն ալէյհ պու բիճանըն հազգլը օլտուգունու թագաիր էթմիլ իտիյիտէ տէ . պու ճիւմլէ իճրաընը զիյատէ միւնասիպ ֆըրլաթա թաալիք էթմէյի օվազըթ թէնտիպ կէօրմիւչիւտիւ . վէ պու սէպէպտէն տուլայը 1866 սէնէսինէ գատար հէր պիք շէյ հիլէթի ասլիյէսինտէ դալմըլար :

ԻԻՉԻԻՆՃԻԻ ՊԱՊ

ԸՍՏԱԲՊՈԼ ՎԷ ԿԻԼԻԿԻԱ ՔԻԻԲՍԻԼԷԲԻՆԻՆ
ՊԻՐԼԷՇՄԷՍԻ

Պու էանտտէ միւչարիլէյհ Քրիգոր Պետրոս սէքի-

զինճի , էօմրիւնիւն ախըր եազլաշարղընը հիսս էալբէք , վէ պու իքի քիւրսինին պիր հիւքիւմէթէ պիրլէչմէսինտէն Կրմէնի Պաթօլիք քիլիսէսինէ օլաճադ մէնֆաաթա իսքեաթ օլարադ , պու իսուսուս հազգընտա քէնտի թեմական եպիսկոպոսլարըլա իօթիչարէ էթտի : Պու մագսէտին խայրըլը օլտուղունա ճիւմլէսի իսքեաթ օլուպ , պու պապտէ գուլլանըլաճադ թէսապիլէր հազգընտա տա իթթիֆադ էթտիլէր :

Օ վազըթ Քրիգոր Պետրոս սէքիզինճի , քէնտինին վէ մէճիոնին թարաֆընտան Ըստամպօլա պիր դաչ եպիսկոպոս կէօնտէրտի քի , Նախազահ Հասուն Քերապայծաուրլա վաղը օլան պիր դաչ միւքեալէմէլէրի էսնասընտա կաթողիկոսուն էֆքեարընը մումաիլէյհէ պէյան էթտիլէր : Լաքին միւհթէրէմ Կիլիկիա կաթողիկոսունուն պու արատա , եանի 1866 սէնէսինին պաշանիլըճընտա վուգու պուլան վէֆաթը , պու միւքեալէմէյի եարը պրադար :

Էզ ճիւմլէ Կիլիկիա եպիսկոպոսլարը , մէզքիւր իքի քիւրսինին պիրլէչմէսի թէսապիլուրունու հիւսնի իլէ պաշա չըդարմադ , Կրմէնի Պաթօլիք քիլիսէսի հազգընտա զիյատէ խայրըլը օլաճաղընա էյիտէն իսքեաթ օլմուլ օլտուգլարընտան , կաթողիկոսլուգ քիւրսիսինին մահլիւլ դալմասընը պու իսուսուսա պիր ֆըրաաթ ատտ էթտիլէր : Իմտի աթիդ վէ հազգա մագրուն աաթթլէրի իւղէրէ , քէնտիլէրէ կաթողիկոս ինթիխապ էթմէք իչին , ձէպէլի Լիպանանտա օանէ գատար Կիլիկիա կաթողիկոսլարընըն մագարըր օլան Չըմիար մանասթըրընտա ճէմ օլարադ , վէ միլլէթին արդիւքէյ օլտուղու պու մէսէլէյի արիզուամիդ միւթալաա էաէրէք , պու թէսապիլուր օլունան իթթիհատըն իճրաընը թէքրար միւնասիպ սայաըլար : Վէ իքի քիւրսիլի պիր հիւքիւմէթէ ֆիլիէն պիրլէչաիրէ պիւմէք իչին , մէզքիւր եպիսկոպոսլար քէնտի հիւսնի բիզալարը , վէ իթթիֆազը արայըլա , 1866 սէնէսի սեպտեմբեր 14 տէ էլան Ըստամպօլ Նախազահ արքեպիսկոպոսու պուլունան Հասուն գերապայծաուր Կիլիկիա կաթողիկոսու ինթիխապ , վէ սէքիզինճի Պետրոսուն շէրան խալէֆի

Օլտուզունու պէյան էթմէք իշին, միւշարիւնէյնի Անտոն
Պետրոս սօղուզուննու թէսմիյէ էթտիլեր: Աէ պու ին-
թիխապտան սօղրա, եպիսկոպոսլար մէճիսին ֆէզլէքէ-
սինի տէրագըպ քիւրսի շէրիֆէ, վէ Ըստամպօլտա Հասուն
գերապայծառա թագտիմ էտիպ, պու եաբտըզլարը շէյ-
տէն արզիւլէտիքլերի նէթիճէյէ զիյատէ խահիշիլէ մուն-
թագըր օլտուլար:

Հասուն գերապայծառ ըսա, ինթիխապըն նէթիճէ-
սինի քիւրսի շէրիֆէ իլան էթմէտէն էվվէլ, իթթիհատը
մէզպուրէ հագգընտա Սատրազամ Ալի փաշա հազրէթլէ-
րինէ իսթիզան իլէ, միւշարիւնէյնի Սլի փաշանըն զաթիւնի:
օլան ըիայէթիւնի իզհար էթտի:

Եյիճէ մալիւմաթը օլան զաթլարտան ալտըղըմըզ մէս-
մուլթա կէօրէ, Սատրազամ հազրէթլերի, պու խուսուս-
տա Հասուն գերապայծառըլա քեամիլէն հէմէֆքեար պու-
լունուպ, միւշարիւնէյնի մէմունէն թէպըրիք էթտիքտէն
սօղրա, եէնի փաթըրիքլիք մադամընըն Քոււմ, վէ Ելմի-
ածնական Կըմէնի փաթըրիքլերինինքի կիպի, ձէպէլի Լի-
պանանտան Ըստամպօլտա նազլ օլունմասընա արզիւսիւնիւ
պէյան էթտի:

Քիւրսի շէրիֆ տախի պու շէյլերին ճիւմլէսինի լա-
յըղընճա թէճէսսիւսէ ալտրագ, վէ Երմէնի Պաթօլիք միւ-
լէթիւնին նիչէ տէֆա պէյան էթտիքլերի արզիւյէ մուվա-
ֆագաթ էթմէյի ազըպէթ թէնսիպ կէօրէրէք, պու ըի-
ճայը գապուլ, վէ Արիկիա եպիսկոպոսլարընըն էթտիք-
լերի ինթիխապը թահսին էթտի. վէ Ըստամպօլուն Նա-
խագահըզ քիւրսիսինի լազվ էտէրէք, 1867 սէնէսի յու-
լիս 12 տէ իքի քիւրսիյի պիլլէթիլտիրտի. Հասուն գերա-
պայծառըն Կըմէնի Պաթօլիք միլլէթիլտիլէրինէ Արիկիա
կաթողիկոսլուզունու թաստիգ էթտի. վէ կէրէք Ալի
փաշանընը, կէրէք Ըստամպօլ ճէմաաթընըն արզիւսիւ
իւզերէ կաթողիկոսլուզ մադամընը Ըստամպօլտա թահվիւ
էթտի:

Պաթի նազար Փափա հազրէթլերի, Երմէնի միլլէ-
թիւնէ օլան մուհապպէթիւնի իզհար էթմէք իշին, սուրբ:

Պետրոսնու եիւզ սէնէ տէվրինին զիյնէթիւնէ մէտունէն օլ-
տախրատ Քօմնտա պուլունան Արիկիա վէ Ըստամպօլ թե-
մինին թեմական եպիսկոպոսլարը, վէ սախր եպիսկոպոս-
լար վէ վէ փաթըրիքլերի, խուսուսուլա շարգ եպիսկո-
պոսլարը վէ փաթըրիքլերի հուզուրունտա, Հասուն գերա-
պայծառա քէնտի տէսթի շէրիֆէյիլէ, Աաթողիկոսլուզ
Պալեօմունու վէրտի:

Օանէ տէկին պիլիպիլերինէ մէրպուլլէթի օլմայըպ,
Էքիսի տէ սօղրուտան սօղրույա քիւրսի շէրիֆէ թապի
օլան պու իքի քիւրսիլէրին պիլլէշմէսի, պինաէն ալէյհ
Ըստամպօլուն Նախագահըզ քիւրսիսինին լազվը, վէ կա-
թողիկոսլուզ մադամըն Ասիթանէյէ նազլի: քէզալիք Եր-
մէնի Պաթօլիք քիլիսէսինին քեամիլէն եալընըզ պիլ կա-
թողիկոս հիւքմիւ ալթընտա միւճճէտտէն թանգիմ օլմա-
սը. մէզքիւր քիլիսէյի տահա էյի պիլ նիլամ թահթընա
դօյապիլէճէք թէտալիլէրէ թէշէպալիւս էթմէք իշին
քիւրսի շէրիֆին տիգգաթընը վէ թեգայիլտաիւնիւ ճէլպ
էտէճէք տէրէճէտէ պիլ ճէսիմ թէպէտտիւլաթ օլտու-
ղու դօլայճա քէշի օլունա պիլիլի: Խմտի քիւրսի շէրիֆ
պէօլլէ զիյատէ մուհիմմ պիլ մասլահաթտա թէտապիլի
հասանէյի դուլլանմադ իշին, 1867 սէնէսինտէ «Քէվէր-
սուրուս» (Պօլլատընը) կոնդակընը իլան էտիպ, մէզքիւր
կոնդակտա իքի քիւրսիսին պիլլէշմէսի թաստիգ օլուն-
մուշ. վէ ալէլխուսուս կաթողիկոսլուզ Քիւրսիսինին ե-
պիսկոպոսլար ինթիխապը, վէ քիլիսէ էմլաքլերին ֆիւ-
րուխթ օլունմամասը հագգընտա ազլանէ թէտալիլէր
տէրճ օլունմուշուտու:

Հասուն Պերապայծառ քէնտի թեմական եպիսկոպոս-
լարըլա 1867 սէնէսի տէրունիստէ Ըստամպօլտա ալտէթ
էթտիլիւնտէ, ճէմի Կըմէնի Պաթօլիք միլլէթիւնին Արիկիա
կաթողիկոսու սըֆաթըլա, կէրէք միլլէթի մէզպուրէ վէ
կէրէք հիւքիւմէթի Սէնիյէ թարաֆընտան, ալէնի մէմ-
նունիլէթ ալամէթլերիլլէ գապուլ օլունտու:

Վէ պիլրազ սօղրա քէնտի պաշ քիլիսէսինտէ թեմա-
կան Արքեպիսկոպոսլարը վէ եպիսկոպոսլարը, վէ եկեղե-

ցական կիւրուհի վէ քիւլլիյէթլի ճէմնաթ հազըր պուլունս տուղու հալտէ, Կաթողիկոսը միւշարիլէյճին ըէսմի իճլաս թէշրիֆաթը քէմալի շաշապըլա իճրա օլտու :

Պու ճիւմլէսինին իւզէրինէ Կիլիկիա թեմական եպիսկոպոսլարըն, Ըստամպոլուն լաղվ օլմուշ օլան Կախադահալըդ քիւրսիսի եպիսկոպոսլարըլա պիւրլիքտէ, Պապը Սլիյէ պիր արզուհալ թաղտիմիլլէ, Կաթողիկոսուն թանըլմասընա տախի պէրաթ իթասընը ըիճա էթտիլէր : Հիւքիւմէթի Սէնիյէ տախի եպիսկոպոսլարըն ըէճասընը գապուլէտէրէք, Հասուն Գերապայժաուա զաթը Շահանէնին խաթթը շէրիֆիլլէ միւվէշէհ միւճէտտէտէն պիր պէրաթ վէրիլտի քի, պունուն գուվլէթիլլէ միւշարիլէյճ, ալէնէն էրմէնի Գաթօլիք միլլէթինին Կաթողիկոսու սըֆաթըլա թանըլար. վէ վասի հուգուգ վէ իմթիյազլարա նախ օլտու :

ՏԵՕՐՏԻՒՆՃԻԻ ՊԱՊ

ՄԻՒՆՍՁԱՍ

Իմտի Կաթողիկոս եկեղեցականլարտան, վէ հէնիւզ թեմլէրինէ կիթմիշ օլան պազը եպիսկոպոսլարտան պիր մէճլիս ագտ էտիպ, ահվալը հազըրէյէ մուվաֆըգ պիր նութգ իրաա էթտիքտէն սօղրա, « Րէվէրսուրուս » կոնգալընը տախի իլան էթտի. վէ պիր կէօնէ միւթալապը մուճիպ օլմայարադ քէմալի ըիայէթիլլէ գապուլ օլունտու :

Պիրազտան սօղրա միւշարիլէյճ քէնտի Կաթողիկոսաւրանընտա թէքրար մէգքիւր եպիսկոպոսլարտան, վէ եկեղեցականլարըն վէ ճէմնաթըն իլէրի կէլէնլէրինտէն ումումի պիր մէճլիս թօփլատը : Վէ քիւրսիի շէրիֆին « ըէվէրսուրուս » կոնգալընտան մագսէտի նէ օլտուղունու աչըգտան աչըգա պէյան, վէ զաթը Շահանէ թարաֆընտան ետախնէ իթա օլունան պէրաթը տախի գըրաաթ էթտիքտի :

Պունուն իւզէրինէ մէճլիսին պէօյիւք էքսէրիյէթի կէրէք կոնգալըն ագլանէ թէտպիւրլէրի. վէ կէրէք պէրաթը շէրիֆ վասէթասըլա Կաթողիկոսուն ըէսմէն թանըլմասը հազգընտա աչըրը մէմնունիյէթլէրինի ալէնէն իպազ էթտիլէր իտէտէ, ասհապը իզրազտան պուլունան գըսմը տախի կէրէք պիրինին կէրէք օպիրինին հազգընտա միւշքիւլաթլար փէյտա էթմէքտէն կէրի գալմատըլար :

Կաթողիկոսուն իսթիգամէթինէ, վէ միւշքիւլաթ փէյտա էտէնլէրին նէ էֆքեարա խըտմէթ էթտիքլէրինէ օղույանլարըն թէքմիլ մալիւմաթ թահսիլ էթմէլէրի իչին, կէրէք Կաթողիկոսուն պու մէճլիստէ վէ սաիր ֆըրսաթլարտա վէրտիլի իյղտաթլարը, պու մահալտէ պէյան էթմէլի ֆայիտէլի սայարըլ :

Կոնգակ հազգընտա, օնլար պաշըճա քիւրսիի շէրիֆին շու թէտպիւրլէրինէ հիւճիւմ էթտիլէր իտի քի, Կաթողիկոսուն քէնտի թեմական եպիսկոպոսլարըն մէճլիսիլլէ ինթիլսապ իմթիյազը աթիքէսինի լաղվ էտէրէք, Կաթողիկոսուն քէնտի եպիսկոպոսլարըլա պիրլիքտէ կէօթէրէճէյի իւշ միւլաղիմլէրտէն պիրինի ինթիլսապ էթմէյի քէնտիսինէ սագլամըշտը : Վէ ֆիլվազը պու թէրթիպ մէգքիւր ֆըրգանըն խայլը սէնէլէրտէն պէրի էրմէնի Գաթօլիք ճէմնաթը մապէյնինտէ նէշը էտէկէլտիքլէրի մէյլի տախիյէ տօղրուտան տօղրույա մուղայիր իտի : Սահապը իղրազ քէնտի մէրամլարը իւզէրէ Կաթողիկոս վէ եպիսկոպոս ինթիլսապ էթմէք իւմիտլէրինին մահվ օլտուղունու միւշահէտէ էտէրլէր իտի :

Պու էֆքեարտա պուլունան ասհապը իղրազ թարաֆատըլարընըն, եպիսկոպոս ինթիլսապընտա քիւրսիի շէրիֆին անճադ եպիսկոպոսլար մէճլիսիլլէ հէմփա օլմագլըղը քէնտիսինէ սագլատըղը իչին, մէգքիւր կոնգալը միլլէթին հուգուգունա մուխիլլ սայմասը թասաճիւպ էտէճէք պիր շէյմի տիր :

Պու գարըլթըրըճը քիշիլէր շունա տիգգաթ էթտիրմէյէ չալըրըրտըլար քի, քիւրսիի շէրիֆ միւնհիլլ օլան եպիսկոպոս քիւրսիլէրինէ եպիսկոպոսլար մէճլիսինին

թագաւոր էթաիյի իւշ միւլաղիմէրտէն խարըճ եպիսկոպոս ինթիխապ էթմէք իմթիյաղընը քէնտինէ սաղլամա յըլա , ճէմաաթա մագպուլ օլմայան , վէ հիւքիւմէթի սէնիլէնին տախի խօշնուտ օլմայաճաղը զաթլէրի ինթիխապ էթմէսի վաղը օլա պիլիը : Եունու տախի իլավէ էտերլէր իտի քի , Ըստամպօլուն Նախագահլըդ քիւրսիսի լաղվ օլտուղունտան , Հասուն գերապայճաւ կաթողիկոսլուգ հիւքիւմէթինէ մալիք օլմասըլլա , թեմական եպիսկոպոսլարըն քէնտի թեմլէրինին չօպանը օլտուգլարը միսիլու , մումաիլէյճ տախի Ասիթանէտէ միւթէմէքքիւն Փաթօլիքլէրին չօպանը օլմագտան կէրի զալմայաճաղ տըր . պլինաէն ալէյճ էյալէթլէրտէ պուլունան Փաթօլիքլէր կլիպի , Ըստամպօլտա միւթէմէքքիւն Փաթօլիքլէր տախի , հէր նէ գատար մումաիլէյճ Աթողիկոսլուգ հիւքիւմէթինէ մալիք իսէ տէ , պու ճիւմէ քէնտիլէրինտէ միւթագիլ եպիսկոպոսու վէ չօպանը օլտըղընտան , ծնտան ինթիխապընա իլճագ օլմայա հագլարը վարըտը , ալէլիսուսուքի քէնտի չօպանլարը Նախագահ Սըքեպիսկոպոս օլտուղու զէման միւլաղիմէրտին էսամիսինի թագաւոր էթմէյիլէ , ինթիխապընա հիսսէտար օլուրուտուլար :

« Իշթէ կոնդակը մէգպուր մուգթէգաւընճա , կաթողիկոս միւսթագիլ եպիսկոպոսլար մէճլիսիլէ ինթիխապ օլմագաղընտան , պու հուգուգումուգ զասպ օլունմուշ տուր » տէյի վէլվէլէ էտէրիտիլէր :

Հաթթա էյալէթլէրտէ պուլունան Փաթօլիքլէր , եալընը քէնտի եպիսկոպոսլարընըն ինթիխապընա հիսսէտար օլմագ տէյիլ , իլլա կաթողիկոս ինթիխապ էտէճէք եպիսկոպոսլար մէճլիսինտէ քէնտի եպիսկոպոսլարը վասէթա սըլլա պու եիւգտէն վէքիլլէրի պուլունաճագ , պունա նիսպէթ Ըստամպօլ Փաթօլիքլէրի փայլթաթա միւթէմէքքիւն , վէ կաթողիկոս այնի վաղիթաէ քէնտիլէրին եպիսկոպոսու վէ չօպանը տախի օլմայըլլա , տօղրուտան տօղրույա ծնունուլա մէրպուլթիլէթլէրի վարիքէն , վէ պու ճիւմէթտէն քիւրսիի շէրիֆին պաչգաճա պիը թարղըլլա թաթիք վէ միւթալաաղընա շայէթէ իքէն , մէգքիւր մէճէ

լիստէ քէնտիլէրին հիշ պիը վէքիլլէրի պուլունմայաճագ տըր տէյերէք , վէլվէլէյի արթըրըրուլար :

Պէրաթ հագղընտա շիքեայէթլէրի տէ պունտան էքսիք տէյիլ իտի : Աէ պու էմրնամէյէ , քիլիսէճէ հիւքիւմէթի սուրէթի հագտան կէլէրէք ճիսմանիլէ թէպտիլ էթմէյէ պիը վասէթա նաղարըլլա պագտըղլարը էճիլտէն , շիքեայէթլէրի սէպէպիլ տէյիլ իտի : Չիւնքի ծնլարըն էնգաստէն Փարղ էթտիքլէրինէ կէօրէ պէրաթ սըրֆ ճիսմանի պիը շէյ իտի , (եանի ճէմաաթըն պիը վէքիլի եախօտ պիը մէմուրու , վէ եախօտ ճիսմանի ըէյիտի տէյի հիւքիւմէթտէն ըէսմէն թանըլմագ ըար .) իմտի հէր նէ գատար սախթէ պիը մէպտէ իւղէրինէ միւէսիս իսէ տէ , իլմի մանթըգ իւղէրէ պունտան շու նէթիճէյի չըղարըրլար ըտըքի , քէնտի ինթիխապ էթտիքլէրի զաթ իչին Պապը Ալիտէն պու պէրաթը իսթիտա էթմէք , ճէմաաթըն վէ եկեղեցական կիւրուհիին հագղը տըր :

Պու միւթալաաղտան սօղրա , կէրէք պու սուրէթ իլէ իսթիտա օլունան մէգքիւր պէրաթ , վէ կէրէք մէգքիւր կոնդակ , էրմէնի Փաթօլիք միլլէթինին հուգուգունա գարջը տըր տէյի , առհապը իղրաղըն շիքեայէթլէրինին սէպէպի զօլայճա քէշֆ օլունապիլիը : « Աագաա հիւքիւմէթի սէնիլէտէն պէրաթը եալընըղ եպիսկոպոսլար իսթիտա էթտիլէր , վէ իսթիտալարը սուրէթի զահիրտէ կաթողիկոսուն ըուհանի մէմուրիլէթինին ըէսմէն թանըլմասընտան իպարէթ իտի . լաքին « ճիսմանի Փաթրիք » մէմուրիլէթինին ըէսմէն թանըլմասընա տաիր սըրֆ պիըամէլ օլմագլաղըմ կէլիը իտի » տէրիտիլէր :

Պու մահուա մէճլիստէ առհապը իղրաղըն մէյտանա աթտըղլարը միւշքիւլաթլար պունլար ըար :

Եիմտի պագալըմ քի կաթողիկոս պու միւշքիւլաթլարը նիճէ հալլ էթտի :

Մէճլիսէ էվվէլա պէյան էթտի քի , « Րէվէրսուրուս » կոնդակը , Փաթօլիք քիլիսէտի պաչընըն եիւճէ հիւքիւմէթինտէն սատր օլմուշ սըրֆ քիլիսէճէ պիը նիզամնամէ օլտուղընտան եալընըղ ըուհանի վէ քիլիսէճէ մաստէլէրէ

չումուլի օլտուղու , վէ ճիամանի խտարէյիլէ հիչ պիր իլի-
չիյի օլմաարզը էմրը թապի իտի : Աէ ֆիլ վագը կոնդա-
կը մէզպուր ճէմաաթըն կալընըզ բուհանի բէյիսի օլան
Աիլիկիա Աաթուղիկոսուսու զիքը էթմիչ . վէ պինաէն ա-
լէյհ ճիամանի բէյիսիլէ պիր զաթ ինթիխապ էթմէյէ ճէ-
մաաթը թէքմիլէն սէրպէսթ պրադմըչ օլտուղունտան , ճէ-
մաաթ օ զաթըն բէսմէն թանըլմասը հազըլնասա պէրաթ
իսթիտա էաէպիլիր իտի :

Աաթուղիկոսուս վէ եպիսկոպոսլարըն ինթիխապը թար-
զը հագգընտա , Աաթուղիկոս շունու պէյան էթտի քի , մէզ-
քիւր կոնդակ Աաթուղիկոս ինթիխապընը եպիսկոպոսլար
մէճիսինէ թէրք էթմէյիլէ , էսքի վագըլթլարտան պէրի
ճարի օլան ուսուլին արգասընա կիթմէքտէն պաշգա պիր
չէյ կապմամըչ տըր քի , ուսիլ մէզքիւրէյէ կէօրէ , Աա-
թուղիկոս ինթիխապ , վէ քիւրսիի շէրիֆին թաստիզինի բի-
ճա էթմէք , կալընըզ եպիսկոպոսլարըն հագգըլըտը : Աէ
Ըստամպուլուն Նախագահըզ քիւրսիսի , Աիլիկիա Աաթու-
ղիկոսլուղու քիւրսիսիլէ պիրլէշտիլինտէն , վէ քէնտիլէ-
բինտէ բիճասընա կէօրէ , քէնտի չօպանլարը ումումի կը-
մէնի Պաթօլիք ճէմաաթընըն բէյիսի օլտուղունտան , պու-
սըֆաթլա Աաթուղիկոս ինթիխապը հագկընտա « գատիմ-
տէն պէրի » ճարի օլան գաիտէ իւղէրէ ինթիխապ օլմասը
լաղըմ կէլէճէյինտէն Ըստամպուլ Պաթօլիքլէրինին տախի
չիքեայէթէ հագլարը կօղուտու :

Թեմական եպիսկոպոսլար հագգընա կէլինճէ , մէզ-
քիւր կոնդակ աղըր վէ մուհիմմ սէպէպլէրէ մէպնի ին-
թիխապ թարզընը ճիտա օլարագ թատիլ էթմիչ իտիյի-
տէ տէ , պու ճիւմլէ պու խուսուսուն եկեղեցականլարտան
վէ ճէմաաթտան ըսա , տահա զիյատէ Աաթուղիկոսա վէ ե-
պիսկոպոսլարա բաճի պիր շէյ օլտուղունու մումաիլէյհ
Աաթուղիկոս տէրմէյան էթտի : Ֆիլլաղը եկեղեցականլար
վէ ճէմաաթ կոնդակտան մուգատտէմ նասըլա , սօզրատա
քէնտի ինթիխապ էթտիքլէրի պաղը միւլաղիմլէր էսամէ-
սինի եպիսկոպոսլարըն մէճիսինէ թագտիմ էթմէյիլէ ,
թեմական եպիսկոպոսլարըն ինթիխապընա իլհագըլըլարը

մուհաֆաղա օլունմուշուտու . վէ քիւրսիի շէրիֆին եպիս-
կոպոսլար մէճիսինտէն թագտիմ օլունտան իւչ միւլաղիմ-
լէրին պիրինի սէչմէք հուգուգունու քէնտիլէ ալըզօմասը
տախի ճէմաաթտան զիյատէ մէզքիւր մէճիլտէ բաճի պիր
չէյիտի : Աագաա Փափա հագրէթլէրի , հիյնի իղթիղատա ,
մէճիսին թագտիմ էթտիյի էսամիտէն խարըճտա պիր քի-
չի ինթիխապ սէլահիլէթինի քէնտինէ հասը էթմիչ իտի-
յիտէտէ , քիւրսիի շէրիֆին պու շարթը գօմագտան մագ-
սէտի ախէր պիր շէյ օլմայըպ , մէճիսին եպիսկոպոս քիւր-
սիսինէ շայէսթէ օլմայան զաթլէր թագտիմ էթմէմէսի ,
վէ ճէմաաթը էյի զաթլար սունմայա թէչվիդ էթմէք է-
չին պիր թէտպիրտէն իպարէթ իտի : Պաթի նագար քիւր-
սիի շէրիֆին զիքը էթտիյիմիզ « լիչէթ » նիղամընա թաթ-
պիզէն Նախագահըզ թեմական եպիսկոպոսլարընը օ ա-
սիրտէ եպիսկոպոսլար մէճիսինին քէնտինէ թագտիմ էթ-
տիյի իւչ միւլաղիմլէրտէն սէչմէսի պիր էմսալ սայըլա-
բազ , « Քէվլէրսուրու » կոնդակընըն զիքը օլունտան շար-
թընտա , ճէմաաթըն ֆախտէսինտէն պաշգա մագսէտի օլ-
մատըղընը իսպաթ էտէր իտի : Չիւնքի թեմական քիւր-
սիլէրէ նասըլ քի մուգատտէմա եպիսկոպոսլար մէճիսի-
նին թագտիմ էթտիյի իւչ միւլաղիմլէրտէն պիրինի տախ-
մա սէչմիչ իտէ , իլէրիտէ տէ պէօյլէ տավրանաճաղընա պու
պիր տէլիլ իտի . վէ կալընըզ պիր աղըր իգթիղա վագ-
թընտա ճէմի Պաթօլիք քիլիսէսի իւղէրինէ ճարի օլան
եիւճէ հիւքիւմէթինին հիչ պիր վագթ իպթալ օլունմազ
հագգընը գուլլանմասը լաղըմ կէլտէ , պու տախի տախմա
ճէմաաթըն ֆախտէսի իչին օլաճաղը աչիքեար իտի :

Քիւրսիի շէրիֆ պու սէլահիլէթինի , Ըստամպուլուն
Նախագահըզ զէմանընտա , կալընըզ պիր գաղիյէտէ
գուլլանմըչ ըտը . վէ ծնտա տա սուրէթի մուամէլէսի , կը-
մէնի Պաթօլիք ճէմաաթընըն վէ եպիսկոպոսլարընըն հագ-
լը արղիւլէրինէ հիւսնի բիայէթինին պիր եէնի իսպաթը
օլտու : Մէօյլէ քի Շիչմանեան գերապայծառըն վէֆաթը-
լըլա միւնհէլ օլան Լնգարէ քիւրսիսինէ պիր եպիսկո-
պոս նասպը ախիլիչ օլունմուշուտու : Քիւրսիի շէրիֆ ե-

պիսկոպոսար մէծըսինն թագաւմ էթառի ինթիխապ
 ֆէզէքէսինէ կէօրէ, պիր թարափտան Էնդարէ Գաթօ
 լիքէրինն հէփիսինտէն զիյատէ հալա Թրապիզօն Եպիս-
 կոպոսու Առաքեալ գերապայծառ քէնտիլէրէ չօպանիս
 թէտիքէրինն, վէ օ պիր թարափտան եպիսկոպոսար մէծ
 լիսինն Թրապիզօնն ճէմաաթընը սէվկիլիւ չօպանլարըն-
 տան մահրում էթմէմէք նիյէթիլէ, պու միւլազիմի իւչ է-
 սամէյէ տախիլ էթմէմիլ օլտուղունու կէօրմէյիլէ, Էնդա-
 րէ ճէմաաթընն արզիւսինն խօշնուտ էթմէյէ մէյլ էթաի
 քի, մէմնուն օլաճաղարը պիր շէյ իտի :

Անճադ քիւրսիի շէրիֆ քէմալի նէզաքէթինտէն նա-
 շի, էվվէլ էմրտէ բէսմէն իսթիլամ իլէ, եպիսկոպոսարըն
 էֆքեարլարընս տախի մուվաֆըգ օլտուղունա թէէմին օլ-
 մատըգճա, մէղքիւր էսամիլէրտէն այրըլմագ իսթէմէտի :
 Վէ պէօյլէճէ իչպու իսթիսնաիլէթ տախի մէղքիւր նիզա-
 մը թէէյիտ էթմէքտէն, վէ էրմէնի Գաթօյիք ճէմաաթը-
 նըն վէ եպիսկոպոսարըն հազըլ արզիւլէրինն խօշնուտ էթ-
 մէյէ նէ տէրէճէ արղուքէչ օլտուղունու իսպաթ էթմէք-
 տէն պաչգա պիր շէյ ետիմատը :

Նիհայէթ պէրաթ իսթիտատը հազըրնտա իպրաղ օ-
 լունան միւլքիւլաթա կէլինճէ, Հասուն գերապայծառ պէ-
 յան էթաի քի, Կաթողիկոս ինթիխապը եալընըզ եպիս-
 կոպոսար մէծըսինն այիտ օլտուղունտան, մէղքիւր Կա-
 թողիկոսուն հիւքիւմէթի սէնիլէտէն բէսմէն թանըլմատը-
 նը, վէ իսթիտանըն ահքեամընճա, եալընըզ բուհանի մէ-
 մուրիլէթինն միւթաալիգ պէրաթ իսթիտա էթմէքաէ ե-
 պիսկոպոսար մէծըսինն բաճի իտի :

Պու ճիւմլէ պաչըճա մուխալիֆլէրտէն պաղըլարը,
 եպիսկոպոս ինթիխապը մէսէլէսի ճէմաաթտան ըսա տա-
 հա զիյատէ եկեղեցականլարա բաճի օլտուղունու աղըպէթ
 թէսլիմ էտիպ, անճագ Կաթողիկոսա վէրիլէն պէրաթ,
 պապը Այլինն Ըստամպօլ Փաթրիկի, վէ Գաթօյիքէրին
 « ճիւմանի Փաթրիք » թէսմիլէ էթաիքլէրի միլլէթ բէլ-
 սինն հիւքիւմէթի Սէնիլէտէն բէսմէն թանըլմատը տէմէք
 օլտուղու էճիւտէն, մէղքիւր պէրաթը եալընըզ եպիսկո-

պոսար մէծըսի տէյիլ, իլլա պիւթիւն միլլէթ իսթիտա
 էթմէլիլտաի տէյի ըրար էտէրլէր իտի :

Մէղքիւր պէրաթըն մաալի վէ ահքեամը իւղէրինն
 վազը օլան պու մուարազատա, պաղըլար ճէմաաթըն բու-
 հանի իտարէսինն տաիր տիր, պաղըլար ճիւմանի իտարէ-
 յէ շումուլի վար տըր. վէ նիհայէթ պաղըլար տա հէմ
 բուհանի հէմ ճիւմանի իքի մէմուրիլէթին տէ թանըլմա-
 սը տըր տէյի իտատա էտէր իտիլէր :

Մումաիլէյն Կաթողիկոս Հասուն էֆէնտի պու մէ-
 սէլէյի գաթ էթմէք արղուսիլէ, պէրաթ պէնիմ քիլի-
 սէճէ Կաթողիկոսըգ մէմուրիլէթիմի թանըլմագտան ի-
 պարէթ օլտուղու սուրէթաէ գապուլ էտէրիմ. Եօզ էյէր
 ճիւմանի իտարէյէ տաիր իմթիյազլարը տախի ճամի իսէ,
 պէն օնլարը ճէմաաթա թէրք էտէրիմ. վէ ճէմաաթ ճիւ-
 մանի բէյիսինն ինթիխապ, հիւքիւմէթի սէնիլէյէ թագ-
 աիմ, վէ ճիւմանի մաալահաթլարը բույլէթ էտէպիլմէսի ի-
 չին Պէրաթը Փատիչահինն օնա վէրիլմէսինն իսթիտա էթ-
 մէյէ սէրպէսթ տիրլէր, տէյի օ վազըթ մէճիսէ պէյան
 էթաի :

Մէճիսէ իսթիտամ վէրէն պու սէօզ իւղէրինն Հա-
 սուն էֆէնտի իլէրիտէ միւթագիլ պու մաալաէ պիրթադ-
 րիւր գալէմէ ալըպ հիւքիւմէթի սէնիլէյէ թագաիմ վէ
 թաստիգինն իսթիտա էթաի :

Օլ սսիրտէ իտարիճիլէ նաղըրը պուլունան Փուատ փա-
 շա հազըթէթլէրի, Կաթողիկոսուն պու պէյաննամէսիննի գա-
 պուլ էթմէք իսթէմէտի. վէ հիւքիւմէթի սէնիլէ մէմա-
 լիքի մահրուսէտէ մութէվաթըն քրիսթիյան միլլէթլէրին-
 տէ պիր բէյիս, վէ օնուտա քէնտի Փաթրիքլէրինն շախ-
 սընտա թանըր. վէ միլլէթ քէնտի ճիւմանի մաալահաթ-
 լարընը եինն Փաթրիլինն ըիյատէթի ալթընտա օլարագ,
 ճէմաաթտան միւրէթթէպ պիր մէճիս մարիֆէթիլլէ բու-
 յէթ էտէպիլլը տէյի պէյանը իթիրազ էթաի : Վէ պու
 ճէվապըն իւղէրինն ճէմաաթտան պիր մէճիս թէշքիւլ վէ
 հիւքիւմէթ թարաֆընտան տախի գապուլ օլունտու :

Ըստամպօլ ճէմաաթընն չօպանը սրֆաթըլլա Կաթո-

ղիկոս ինթիխապը հազգընտա օլան շիքեայէթլը իւղէ՞
 ըինէ տախի մուճախէյհ Աթողիկոս ասհապը իղրաղա,
 ճէմի տինտարլարըն ալէսսէվիլիյէ փէտէրինէ միւնիս էվ-
 լատճա եագըչան իթաաթ վէ էմնիյէթ իլէ, պու խուսուս-
 տա օլան միւթալաալարընը քիւրսի շէրիֆէ պէյան էթ-
 մէլէրինի նասիհաթ էթտի :

Լաքին նէ միւշարիլէյհին պու նասիհաթլարը, նէ տէ
 հիւքիւմէթի սէնիյէնին, ճիսմանի իտարէյէ տաիր օլան
 մասլահաթլարը ճէմաաթ մէճլիսի մարիֆէթիլիլէ ըույէթ
 էթմէք իւղէրէ կէօթէրտիլի թէհապիւր, մէյիլէրինի մու-
 գատտէմ պէյան էթմիլ օլտուղումուզ պաղը ասհապը
 իղրաղըն մէրամլարընը խօշնուտ էտէմէտիլէր : Աէ մէզ-
 քիւր կոնդակը թատիլ էթմէյէ քիւրսի շէրիֆի իսքեաթ
 էթտին տէյի Աթողիկոսլարընա իպրամ էթտիլէր : Աէ
 պունտատա մէրամլէրի պաշգա պիր շէյ օլմայըպ, իլլա (Ա-
 թողիկոսլարըն ինթիխապընը ճէմաաթըն թէհէսիրինտէն
 գուրթարմագ իչին քիւրսի շէրիֆին վազ իթմիլ օլտու-
 ղը նիգամ վէ պաղլարտան քէնտիլէրինի խէլա էթմէք իտի :

Տիլ վաղը, մուխալիֆ կիւրուհի ղայրի Քաթօլիք
 էրմէնիլէր վէ Րուճլար միսիլու, քէնտի քէյֆիլէրինէ կէօ-
 րէ եպիսկոպոսլարընը սէչմէք, վէ Օնլարը աղլ, վէ եէր-
 լէրինէ ախէրլէրի նասպ էթմէք իսթէտիլէր : Հաթթա պու
 նիյէթլէրինի կիղլէմէտիլքտէն մաստա, իլէրիտէ ալէնէն
 պէյան էթտիլէր : վէ իֆրաթը մուգավլէմէթ իլէ, աղըպէթ
 Փըրգայը պաշա չըգարտըգտան սօղրա, պու շէյի տէ ֆի-
 իլէն իճրա էթտիլէր :

Աթողիկոս Օնլարըն պու մաթլուպլարնա, վաճիպէի
 զիմմէթի իւղէրէ գարշը գօտուղունտա, աչըգտան աչըղա
 հիւճիւմ էթտիլէր : Աշխարհականլար ալէնէն հարաքէթ
 էթտիլէրի արատա, կիղլիճէ պաղը եկեղեցականլար Օն-
 լարա արգա տուրուրլարըն՝ սօղրատան պունլարտա օ փէր-
 տէյի եիւղլէրինտէն սըլըրըպ, Օնլարըլա պիլ իթթիֆագ
 հարաքէթ էթմէյէ պաշլաալար. նիճէ քի իլէրիտէ կէօ-
 ըիւլէճէք տիր :

Աթողիկոսուն վէրտիլի իյղահաթլար, նասիհաթլար :

վէ գուլանտըղը հէր աիւրիւ մուհապէթ եօլլարը, Օնլա-
 րը իպահ էթմէյէ քեարկիր օլամատը :

Աթողիկոսա գարշը էթտիլէրի հիւճիւմէրէ, թէզ-
 վարի քիւրսի շէրիֆէ գարշը իֆթիրալարը տա իլալէ է-
 տէրէք, նիչէ Փըրսաթլարտա էրմէնի Քաթօլիք միլլէթի-
 նէ իպրաղ էթտիլի հիւսնիւ հիմմէթլէրէ, վէ մէզքիւր քի-
 լիսէյէ էթտիլի մախսուսիլի քէրէմլէրէ նիսպէթէն, միլ-
 լէթէ հիւսնիւ նաղարըլա պաղմաղ, տէյի հազգընտա շի-
 քեայէթէ գալըրշարըլար, Աէ 1828 սէնէսինտէքի սօն հա-
 լաճանը տէվրինէ, վէ Տէվլէթի Ալիյէնին իհասան էթտիլի
 թէքմիլ միլլէթ թէֆրիզի զէմաննա գատար եիւղլէրճէ
 սէնէլէր իլէ ալթընտա ինլէտիքլէրի էլմիսճնական էրմէ-
 նի Փաթրիզլէրինին սէրթ իտարէսի պօյունտուրաղը ալ-
 թընտան խէլաալըղը, վէ ըուհանիճէ վէ ճիսմանիճէ մա-
 լիք օլտուղլարը հալի հիլէթի, քիւրսի շէրիֆին էվրօփա
 հիւքիւմէթլէրի նէղտինտէ գուլանտըղը ղայրէթ սայէսին-
 տէ գազանըլ օլտուղլարընը, պէյլէ նամքեօրճա քիւլ-
 լիէն ունութտուլար :

Պու շիքեայէթլէր իւղէրինէ քիւրսի շէրիֆ պու իս-
 թիլաֆը թէքլին, վէ հիւքիւմէթին ֆիքրինէ գօտուղլա-
 րը էվհամը տէֆ էթմէք արղիւսիլլէ, 1868 սէնէսի էվայի-
 լինտէ Քուտտի շէրիֆ Փաթրիզի Մօնտինեւր Ապլէրկայը
 Ըստամպօլա կէճտէրտի :

Մուճախէյհ խարիճիլի նաղըրը Ֆուտա փաշա հազ-
 րէթլէրիլլէ պիր գաշ տէֆա կէօրիւշմէյիլլէ « րէվլէրու-
 ըուս » կոնդակընտա քիւրսի շէրիֆին գուլանտըղը թէտ-
 պիրլէր իւղէրինէ վէրտիլի իյղահաթլարտան, միւշարի-
 լէյհ հաղրէթլէրի մէմուսիլիլէթ կէօթէրտի :

Պատէհու ասհապը իղրաղը տախի թէքլին էթմէք ի-
 չին, քիւրսի շէրիֆին խապէրի, վէ նաղըրը միւշարիլէյ-
 հին տախի նասիհաթը իւղէրինէ, մօնսինեօր Ալէրկա
 (եինէ մէզքիւր կոնդակըն թային էթտիլի նիղամտան այ-
 րըլմայարագ), Ըստամպօլ եկեղեցականլարընըն վէ ճէմա-
 աթընըն տախի (եպիսկոպոսլար մէճլիսինէ պիր գաշ միւ-
 լաղլմ էսամիսի թագտիմ էթմէյիլլէ) թեմլէրին եկեղե-

ցականլարընըն վէ ճէմաաթլարընըն քէնտի եպիսկոպոսլա-
ըը ինթիխապընա իլհագ օլտուղլարը միսիլու , քէնտիլէ-
ըին տէ Կաթողիկոսուն Ասիթանէտէ դատիմ դալաճագ օ-
լան իքի մուայէթի եպիսկոպոսլարընըն ինթիխապընա հիւ-
սէտար օլմագըղլարը իմթիյաղընը օնլարա վէրտի :

Պու եօլտա Ըստամպօլ էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը-
նըն տախի ինթիխապտա իքի ճիհէթլէ հիսսէսի օլմուչ օ-
լուրուտու . պիրիսի Կաթողիկոսուն մուայէթի եպիսկոպոս-
լուղունա միւլազիմլէր թագաիմ էթմէյիլէ . վէ օ պիրիսի
թէսէլիւլ իւզէրէ կաթողիկոսլար ինթիխապը իչին ճէմ
օլաճագ եպիսկոպոսլար մէճլիսինտէ մէղքիւր եպիսկոպոս-
լարըն հազըր պուլունմասը վէ ամէլիյաթըյլա :

Նիհայէթ խարիճիյէ նազըրը հազրէթլէրի . մօնսին-
եօր Վալէրիյա , Փափա հազրէթլէրինին կոնգալը թէտ-
պիրլէրինտէ միւնասիպէթսիղ պիր շէյ կէօրմէտիյինի սէ-
րահաթէն պէյան էտիպ , պու ճիւմլէսինտէն սօղրա ասհա-
պը իղրաղ էինէ քէնտի շիքեայէթլէրինտէն կէրի տուր-
մատըղլարը հալտէ , Պասը Ալինին իճապընա պագաճա-
ղընա մուճաիլէյհի թէէմին էթտի : Պէօյլէճէ էֆքեարլա-
ըն սիւքիւնէթ քէսպ էտէճէյի մէմուլ օլունմագտայըտը :

Վէ ֆիլ վագը պիրաղ վագըթ կէրէկի կիպի ասայիշ
վուգու պուլմայըլա , էինէ 1868 սէնէսի իչինտէ Կաթողի-
կոս Ըստամպօլտան հարէքէթ էթմէյէ , վէ թէմլէրինէ պիր
գաչ այլար զիյարէթէ չըգմայա ֆըրոսաթ պուլտու :

Մագամընա թէքրար ալտէթ էթտիյինտէ , 1860 սէ-
նէսինտէ , թեմական վէ միլլէթտէն պուլունան եպիսկո-
պոսլարը Կաթողիկոսճա պիր մէճլիսէ ճէմ էթմէյէ մու-
վաֆֆագ օլտու : (ա)

- (ա) Պու մէճլիստէ պուլունան ազալարըն էսամիսի պուտուր :
- Ամատիա արքեպիսկոպոսու Գալըպճեան Իզնատիոս Գերապայճաու :
- Մարաշ արքեպիսկոպոսու Արէլեան Պետրոս Գերապայճաու :
- Վէնէտիք Միթարեանլարըն ընդհանրական արքայօր , վէ Սիու-
- նիա արքեպիսկոպոսու Հիւրմիւղեան Գեօրգ Գերապայճաու :
- Բօմատա ճեռնաղրէլ էտէն , Շիրակ արքեպիսկոպոսու Հիւրմիւղ-
- եան Եղուարգ Գերապայճաու .
- Տիյարպէքիր արքեպիսկոպոսու Պախթիյարեան Յակօր Գերապայ-
- ճաու :
- Գախէրի արքեպիսկոպոսու Հաճեան Յովհաննէս Գերապայճաու :

Նիչէ տէհրլէրտէն պէրի , պու իլք տէֆայըտը քի ,
շաթը շահանէնին իհասն էթտիյի մէղհէպ սէրպէսթիյէթի
սայէսինտէ , Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը , Կաթողիկոսուն
տավէթ էթտիյի մէճլիստէ պուլունմագ իչին , Կիլիկիա
Կաթողիկոսլուղունուն ճէմի արքեպիսկոպոսլարընըն վէ ե-
պիսկոպոսլարընըն , քէզալիք միլլէթտէն օլան կրօնաւոր
թարիգաթլարը արքայլարընըն , տիյարը պախտէլէրտէն Ըս-
պամպօլա շիթապ էթտիքլէրինի կէօրիւրիւտիւ :

Մէճլիսին քիւշատը , պէշարէթի խայրիյէ իլէ , 1869
սէնէսի յուլիս 3 ինտէ , Էրմէնի միլլէթիսին ըսիւլիւ սուրբ
Գրիգօր Լուսաւորիչին եօրթուսու կիւնիւնտէ վագը օլտու :
Կաթողիկոս զիյնէթի աղիմէյիլէ պատարագ սէօյլէտիքտէն
սօղրա , սէքիլինճի Ուրբանոս Փափանըն « Շարգ միլլէթ-
լէրի իչին » թէրթիպ էթմիշ օլտուղու տին իգրարընը ա-
լէնէն թագրիւր էթմէյէ պաշլատըլար քի , Կաթողիկոս ,
արքեպիսկոպոսլար , վէ եպիսկոպոսլար խօրանըն հուզու-
րունտա տիղ շէօքմիւշ օլտուղլարը հալտէ պու իգրարը
էթտիլէր , վէ ազըպինտէ՝ Փափա հազրէթլէրինին էրմէ-
նի Գաթօլիք քիլիսէսինի , Պքիւր Մարիամըն վէ սուրբ
Գրիգօրուն հիմայէթլէրի ալթընա գօմագ իչին , աթուա-
նիստ քիլիսէյէ հէտիյէ էթմիշ օլտուղու սուրբ Գրիգօր

- Վիէննա Միթարեանլարըն ընդհանրական արքայօր , վէ Գախ-
- սէրի արքեպիսկոպոսու Պօղաճեան Յակօր Գերապայճաու :
- Հալէպ արքեպիսկոպոսու Պալիթեան Գրիգօր Գերապայճաու :
- Մալթեա արքեպիսկոպոսու Խոսիտուրնի Ղեւոնդ Գերապայճաու :
- Մարտին արքեպիսկոպոսու Նազարեան Մելգոն Գերապայճաու :
- Թարսիս արքեպիսկոպոսու Ահճարակեան Արսէն Գերապայճաուըն
- վէքիւի :
- Գրպըրս արքեպիսկոպոսու Գասպարեան Բարսեղ Գերապայճաու :
- Էրմէնի Անտոնեանլարըն ընդհանրական արքայօր , վէ Անթէքիէ
- արքեպիսկոպոսու Գաղանճեան Սուքիա Գերապայճաու :
- Էնգարէ եպիսկոպոսու Առաքեալ Յովսէփ Գերապայճաու :
- Պրուսա եպիսկոպոսու Տիլքիեան Պետրոս Գերապայճաու :
- Արթվին եպիսկոպոսու Հալաճեան Անտոն Գերապայճաու :
- Թրապիզուն եպիսկոպոսու Կիւրեղեան Յովհաննէս Գերապայճաու :
- Խարբութ եպիսկոպոսու Խարայէլեան Ստեփան Գերապայճաու :
- Էրզրում եպիսկոպոսու Մելքիսեդեան Ստեփան Գերապայճաու :
- Զըմնար մանասթըրընտա Կաթողիկոս վէքիլի Յերահեան ֆաղի-
- լէթու Յովսէփ վարդապետ :

Լուսաւորիչին միւզէյէն մասունքըւրը վէ միւ ճիւղաթլը պիր Աստուածածին պատկերի հուզուրունտա Աւետարան իւզէրինէ միւթատ օլան եէմինի էթտիլէր : Վէ նիհայէթ եպիսկոպոսար միւշարիլէյհ ազիզ փէտէրին պու քէրթէտն ծնլարա կէծնտէրտիլի րէսիւլանէ թէպէրրիւքեաթը գապուլ էթտիքտէն սօնդրա մէճիտէ պաշլատըլար :

Մէճիտ պէօյլէճէ ճէմ օլուպ, Աթողիկոս հազրէթլէրի մէզքիւր եպիսկոպոսարըլա պիրլիքտէ, մաթլուպ, օլունան հէր տիւրլիւ տիգգաթ վէ պասիքէթ իլէ Էրմէնի Պաթօլիք քիլիսէսիննէ միւթաալիք օլան տիւրլիւ մատտէլէր իւզէրինէ օ մէճիտտէ մուպահէսէ էտէպիլտի :

Հայֆա քի, մէզքիւր եպիսկոպոսարըն իչինտէ, հալա « րէվէրսուրուս » կօնգալը ալէյհինտէ էֆքեարա գահիպ օլմուշ, վէ ասհապը իղրազըն իպրազ էթտիքլէրի րուհուլա փէրվէրտէ օլմուշ պաղը քիչիլէր պուլունտուղունտան, նիֆադ թօխումունու պէսլէմէյէ եարտըմ էթտիլէր :

Էջ ճիւմլէ ումումի Վաթիգան մէճիտիննի հիյնի քիւշատը թէգարրուպ էթմէյիլէ, մէզքիւր միլլէթճէ մէճիտին թէէլիլի իճապ էթտի. վէ Աթողիկոս վազթի հալին թէէսսիլի մուճիպ ահվալիննի միւսատէ էթտիլինէ կէօրէ քէնտի քիլիսէսիննի ինթիյաճլարընը եօլունա դօտուղտան սօղրա, Աթողիկոսլուգ ումուրու խուսուսարընա վէքեալէթ իւնվանըլա տիգգաթ էթմէք իւզէրէ Պասպարեան գերապայծառը Ըստամպօլտա պըրազարագ, եպիսկոպոսարըլա պիրլիքտէ Բօմայա եօլճու օլտու :

ՊԷՇԻՆՃԻ ՊԱՊ

(Հ Ա Ս Ա Յ Ա Ն Բ) Թ Ա Ս Ա Ղ Ա Ռ Ի Թ

Մէզքիւր եպիսկոպոս թէգվարի ասհապը իղրազտան գազանըլը. վէ Աթողիկոսունուն քէնտիյէ իպրազ էթտիլի էմնիլէթի սույի իսթիմալ էտէրէք, վէքեալէթ հիւքիւմէթիննի անլէրին մաթլուպու իւզրէ գուլանմայա պաշ-

լատը : Քէյֆիլէթ Աթողիկոսուն մալիւմի օլտուղունտա, ծնու Բօմայա չաղըրթտըրըպ, եէրինէ թեմական եպիսկոպոսարան Առաքեալ գերապայծառը թոյին էթտի : Մումաիլէյհ Ըստամպօլա եէթիշտիլիսէ, հիւքիւմէթի մէշրուէյէ սատըգ օլան եկեղեցականլար վէ ճէմաթ մէմունիլէթ իլէ ծնու գապուլ էթտիլէր, Աթողիկոսուն ճէմաթա մուխաթթապ պիր հովուականնամէսինի իլան էթտիքի, ճիւմլէսիննէ տէ իթթիֆագ վէ իթաթ թէնպիհ էտէր իտի : Մէզքիւր եպիսկոպոս քէնտի պօրճլարընն էտաննա զիյատէ զպրէթ էտէր իտի. ալէլուսուս սատըգ եկեղեցականլարընտա մուպլէնէթիլէ, Պաթօլիքլէրի քիւրսիլի շէրիֆէ, վէ Աթողիկոսուն մէշրուէլէրիննէ իթաթտա սագլամայա չաղըրըլար :

Լաքին ասհապը իղրազ, ալէնէն ասիյան պայրազընը աչմայա գարար վէրիպ, նէ վէքիլի, նէ տէ Աթողիկոսուն մէշրուէսիննի թանըմագ իսթիտիլէր : Բուհանի իպատէթ վէ տուալարտա Աթողիկոսուն իսմիննի ալէնէն անմագլըլը գալըրըլար. վէ իքի մէշրու ժողովրդապետլէրի րէտա էտիպ, քէնտի ինթիլիսապ էթտիքլէրիննի դօտուլար. վէ « Լալէլի » թէսմլյէ օլունան քաղինօլարընտա մուխալիֆ կիւրուհտան պուլունան եկեղեցականլարտան վէ ալխարհականլարան պիր ումումի մէճիտ ագա էտէրէք, քէնտի էֆքեարըլարը իւզէրէ միւճէտտէտէն պիր տին իղրապը իլան էթտիլէր. վէ հէրչի պատապատ իլա նիհայէ տալանմայա գաթի գարարըլա, ճիւմլէսի տէ ծնու իմզալալըպ, պու սէպէպ իչին րէսմի պիր իթթիֆագա կիրալիլէր. « րէվէրսուրուս կօնգալընը ալէնէն ճէրհ էթտիլէր վէ անը Փափալըգ հիւքիւմէթիննի քէէննի սույի իսթիմալիննի պիր էսէրի մագամընտա թութտուլար, վէ քիւրսիլի շէրիֆին Շարգ քիլիսէսիննի նիզամաթը խուսուսունտա միւտախէլէ հուգուգունու ինքեար էթտիլէր. վէ քիւրսիլի շէրիֆ Աթողիկոսուն՝ մէզքիւր կօնգալըն իւզէրիննէ թատիգ էթմիշ տիր պահանէսիլիլէ, մէշրու Աթողիկոսլարընը թանըմատըլար : Նիհայէթ Լալէլի գաղինօլարընտա պիր խօրան գուրուպ, քիլիսէ գանունլարընա գարըլ օրատա

(Ճայնաւոր) պատարագ սէօյլէտիլէր : Պու անիլիք ամէլինի պիր տէֆա իքմալ էթաիքտէն սօղրա, արթըգ հիւքիւմէթի շէրիյէնին իթարլարընը, նասիհաթլարընը, վէ սօղրատան չարիւլըղըլարը կախում, արգելմունք՝ կիպիքիլիսէ զաղէպլէրինին թէհատլէրինի պիլէ աչըգ աչըղա խօրլատըլար :

Պէօյլէ աղըր ալթիւսթիւքլէրէ, վէ պէօյլէ ըէսմի պիր իթաաթսըղըղա նաղարէն, քիւրսիի շէրիֆ պու սէֆիլէրէ քէնտի պօրճլարընը թանըթարմագ նիյէթիլէ, Թիանա եպիսկոպոսու վէ աուքելական նուիրակ մօնսինեօր Փլիւիմի Ըստամպօյա կէօնտէրտի : Մումաիլէյհ միւնասիպէթլի թալիմաթլարը վէ էլգէմ օլան սէլահիյէթլէրի համիլ օլարագ, պու եօլտան չըգմըլ քիշիլէրի, տօղըու էֆքեարա կէթիրմէք իշին գապիլ օլան հէր չարէյի գուլլանար : Լաքին օնուն ճէմի փէտէրանի թէգայեիւտլէրի պիհուտէ օլտուլար :

Մուխալիֆ թագըմը վէրտիքլէրի գարարտա մուաննիտ, ումումի մէճլիսլէրինտէ մէթինլէնմիլ վէ իթթիֆագ շարթըլա պիրիպիրլէրինէ պաղլանմըլ օլտուղլարընտան, թէէսսիւֆ էտէճէք եաղնըլ եօլլարընտա տահա զիյատէ սիւրաթըլա իլէրի կիտէր իտիլէր : Քիլիսէճէ հիւքիւմէթի մէչըուէյէ մուխալիֆէթլէրինի ալէնէն իպրաղ էթտիքլէրինէ գանի օլմայըպ, եպիսկոպոսու մումաիլէյհէ պիտտէֆաաթ կէօսթէրմիլ օլտուղլարը էմնիյէթէ նիսպէթէն, աուքելական նուիրակը տախի թանըմագտան իմթինա էթտիլէր : Հաթթա Մուրը Յովհան Ոսկեքերան քիլիսէսինտէ պիր թագըմ շամաթալար չըգարըպ, էյի քիշիլէրին վէ հերետիկոսլարըն պիլէ սույի իպրէթինի մուհիպ օլարագ, կաթողիկոսուն քիւրսիսինի տէվիրիպ փարչա փարչա էթտիլէր : Էղ ճիւմլէ Սատրաղամ Սյի փաշա հաղրէթլէրի կաթողիկոս վէքիլի Սուքեալ Գերապայժաուըն թագրիլի իւղէրինէ, մէղքիւր քիւրսիյի եինէ մահալինէ գօմայա էմրէտիպ, ասհապը իղրազ տախի խահ նախահ իճրանա մէճպուր օլմայըլա, իշպու էյմալի ճէպրիյէ հաղընտա հաղգանիյէթի իճրա էթտի :

Պու կէօնէ Ֆահիլ թաատտիլէր իւղէրինէ, աուքելական նուիրակ, քէնտի նասիհաթլարընը վէ թէհատլէրինին խօրլանըլտըղընը կէօրմէյիլէ, կաթողիկոս վէքիլինին մուխալիֆ թագըմընտան օլան եկեղեցականլարա գարըլ հէնիւղ վէրմիլ օլտուղու կախում սիճիլինի թաստիգ, վէ « օնլարը իամէն անհանոն պէյան էթմէյէ » մէճպուր օլտու : Պու արատա Պապը Սյի տախի ասհապը իղրազըն իֆթիրալէրի վէ իսթիաալարը թէէսիլի իլէ, պուլլարը էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթընըն մէճմուլինտէն թէֆրիգ էթմէյէ գարար վէրտի : Պու ճիհէթտէն օնլարը « Շարգ գաթօլիյի » նամիլլէ պաշգաճա պիր Փըրգա կիպի թանըլըպ, օնլարա պիր գանչլէարիյէ վէրտի : վէ Գաթօլիք քիլիսէլէրինտէն իքիսինի տէ « մուվաղգաթէն » օնլարա միւսասաաէ էթտի :

Պու էսնատէ մուխալիֆ կիւրուհի, քէնտի ընդհանրական արբահայրլարը Գաղանճեան Գերապայժաուըլա Բօմատան սաուչան Անտոնեան էրմէնի կրօնաւորլարտան թագվիլէթ պուլտու : Պու վուղուաթ շու վէճհիլէ տիր քի, Գաղանճեան Գերապայժաու, Վաթիքան մէճլիսինին փէտէրլէրի հուղուրունա « Տէվէրսուրուս » կոնդակընըն թէտպիրլէրինի մէտհու սէնա էթտիքտէն սօղրա, քիւրսիի շէրիֆին մէղքիւր կոնդակտա էթտիլի թէտալիլէրտէն խօշնուսուղուղունու ալիքեար պիր թէնագղուսըլա պէյան էթմէյէ պաշլատը : վէ պազը ֆէսատավէր քիշիլէր օնա մուավէնէթ իլէ ճէսարէթ վէրտիլէր : Ազըպէթ « ըէվէրսուրուս » կոնդակընտան խօշնուսուղուղունա շէրիք էթտիլի միաբանութիւնունու թէճէսսիւսէ կէլէն աուքելական միւֆէթթիլի գապուլ էթմէյիպ ըէտտ էթտիքտէն սօղրա, Գաղանճեան Գերապայժաու քէնտի իտարէսի ալթընտա պուլունան Անտոնեան կրօնաւորլարըլա պիրլիքտէ, Բօմատան Ֆիրար էթտի վէ Վաթիքան մէճլիսինէ օլան ֆէրաիլինէ տախի ասլա ըիայէթ էթմէտի : Պունլար Ըստամպօյա եթթիլիլէրինտէ, ախէր մուխալիֆ կիւրուհիլլէ պիրլիքտէ, ճէմաաթ մապէյնինտէ աղըր ֆէսատլար չըգարմայա եարտըմ էթտիլէր, վէ քիլիսէճէ հիւքիւմէ

Թի մէջրուէնին թէտարիւրէրինէ դարչը, աչըդտան աչըդա հիւքիւմէթին հիմայէթ վէ սիյանէթինէ միւրաճաաթ էթ մէքտէն չէքինմէտիւէր: Խուլասէի քէլամ, մուխալիֆէթ լէրինի միւէսսէր թարղըլա իլէրի կէթիւրմէք, վէ միւմէքին օլտա ճէմաաթըն քեաֆֆէսինէ վէ հիւքիւմէթէ տախի ըէտա էթտիրմէք իսթէտիքլէրի « ըէվէրսուրուս » կոնդակընը քիրլէթմէք իչին հիչ պիր շէյի իհմալ էթմէտիւլէր: վէ մէգքիւր կոնդակա քէնտի մէրամլարընա կէօրէ հիլէլի վէ իֆթիրալը մանալար վէրէրէք, օնլարըն էֆքեարլարընը թաղիթ էթտիլէր: Քիլիսէնին տիւշմէնլէրինէ դարչը, վէ Շարգտա հիւքիւմէթ նէզտինտէ Գաթօլիք տավասընը հիմայէ էթմէք դատիմտէն պէրի վաճիպէի զիմմէթի օլան պիր զաթտէն քիլիսէճէ հիւքիւմէթի մէշրուէյէ մուխալիֆէթինտէ պու սէֆիլլէր տահա զիյատէ եարտըմ պուլմայըլա, հիւքիւմէթ թարաֆընտան տախի փէյտէրփէյ արգա գազանտըլար, (1)

Մուխալիֆ կիւրուհի կիթտիքճէ տահա զիյատէ ճէսարէթ քէսպ էտէրէք, քէնտի թարաֆլարընտան օլան եկեղեցականլարըն տա տէլալէթիլլէ, Գաթօլիքլէրէ մախսուս խասթախանէյէ, վէ փայիթախթտա վէ էյալէթլէրտէ պուլունան նիչէ քիլիսէլէրէ հիւճիւմ էթտիլէր. անճագ խասթէխանէ վէ պազը քիլիսէլէր Գաթօլիքլէրտէն ճէ

(1) Մէգքիւր զաթըն քէնտի մէրամընճա օնլարա պու մուալլէնէթի իւզէրինէ, Էրմէնի Գաթօլիք միլլէթի, քէնտիլէրէ դարչը զուհուր էտէն (հալաճանք) թասալութ արասընտա, մէրգուճ զաթտէն պիր հիմայէթ պուլմագ ումիտինի քիւլլիյէն զայպ էթտի: Յրանարզ միլլէթինին զատէ վէ ալիճէնապ էյիքտարլարը քի, հիմմէթլէրի, իանէյի նագտիլլէրի, վէ հէր նէվի մուալլէնէթլէրի իւէ, պու քիլիսէնին իգպալինէ վէ սաստէթի հալինէ տախմա եարտըմ էթմիլտիրլէր. պէօյլէ պիր հագսըլըլա, միւճէրրէտ թահամիլ էտէմէզ իտիլէր: Վէ մէգքիւր քիլիսէ պու միւքէրրէմ էյիքտարլարըն սայէսինտէ օ վազըթա դատար, մէմալիքի մահրուտէտէ պուլունան սաիր քիլիսէլէրտէն զիյատէ իթիպար քէսպ էթմիլ իտի: Պէօյլէճէ քիւրսիի շէրիֆէ սատըզ պուլունան Էրմէնի Գաթօլիք քիլիսէսի, պու եիւճէ էյիքտարլարա տախմա աչըրը էյիքիլնասալըզ իպրազ էթմիլ իտիլէր. վէ միւնասիպ ֆըրսաթլար օնլարըն հիմայէթինէ սուհուլէթպախշ օլանագ տըր տէյի մէմուլ էթմէքտէ իտիլէր:

սուրճա մուհաֆազա օլունաուղունտան եէտլէրինտէ գալտը:

Էղճիւմէ Վաթիգան մէճլիսի թէէլիւր օլմայըլա, կաթողիկոս պազը թեմական եպիսկոպոսլարըլըլա Սսիթանէյէ ալտէթ էտիպ, սատըզ գալան եկեղեցականլարտան վէ ճէմաաթտան ալէնի շազըզ պլամէթլէրիլլէ գապուլ օլունտու: Վէ կաթողիկոս սէրիան պիր (հովուական նամէ) իլան էտէրէք, ճէմի տինտարլարը իթթիֆագա վէ մուհապէթէ տավէթ էթտի: Լաքին պու թաթլը թէտպիր պիհուտէ օլտու: Վէ պունա մուգապիլէն մուխալիֆ եպիսկոպոսլար քիլիսէ գանունլարընը այագալթընա ալարագ, վէ էօրֆիլ սրբապըժուլիւնլար իլլէյէրէք, հիւքիւմէթին քէնտիլէրէ մուվագգաթէն միւսատէ էթմիլ օլտուղու քիլիսէլէրտէ թանթանայըլա պատարագ սէօյլէտիլէր:

Քէնտի պօրճլարընա սատագաթսըզ օլան եպիսկոպոսլարըն վէ քահանայլարըն տիւրլիւ միլլէթտէն վէ իթիգատտան պուլունան ճէմաաթլարա վէրտիլլէրի պէօյլէ աղըր դայթակղուլիւնլար իւզէրինէ քիւրսիի շէրիֆ մուխալիֆ կիրուհինի թէօվպէյէ կէթիւրմէք իչին փէք չօգ տէֆա մէնէ վի մուհապէթէ տայիր թէտպիրլէրի գուլանմըլ, վէ օնլարը արթըզ թիւքէթմիլ օլտուղունտան վէ Սուաքելական նուիրակընըն վասէթասըլա օնլարա թէքլիֆ իթտիյի տին իգրարընը իմզալամատըզլարընը կէօրտիլլիւնտէն, ախէր տինտարլարը հերճուածողլուգտան էսիրկէմէք իչին ազըպէթ քէնտի նուիրակը վապէթասըլա մուխալիֆ կիրուհինին եկեղեցականլարընը « ըէսմէն հերճուածող. Գաթօլիք քիլիսէնին գուճաղընտան իլարաճ օլմուշ, վէ բանագրանքը » պէյան իթմէյէ մէճպուր օլտու:

Հերճուածողլուզա տէլալէթ վէ օնու իքմալ իտէն եկեղեցականլար շունլար ըտըլար, եանի Սմասիա եպիսկոպոսու Գալըպճըեան, Տիարպէքիր եպիսկոպոսու Պախթիարեան, Գըպըրս եպիսկոպոսու Գասպարեան վէ Սնտօնեանլարըն սապըզ արբահայըր, վէ Սնթաքեա եպիս

կոպտու Գաղանճիան, վէ իքի թաղում կրօնաւորլար, եանի Վէնէակի Մխիթարեանլարը վէ Անտոնեանլարըլա, քէղալիք աշխարհիկ եկեղեցականլարըն տա պիր դաշ ազաւորըլար, նիճէքի առաքելական նուիրակըն նօթաարնտան կէօրիւնիւր :

Հասուն Գերապայծառ տախի քէնտի թարաֆընտան մուխալիֆ կիրուհինին քիւրսի շէրիֆին սիճիլիլէ կախեալ, բանադրեալ, ըէսմէն հերձուածող, վէ Գաթօլիք քիլիսէսինտէն իւրան օլմուշ օլտուղլարընը վէ պունտան պէօյլէ ալթըգ Գաթօլիք ճէմաաթընտան վէ քիլիսէսինտէն խարիճտէ պուլունտուղլարընը ըէսմի պիր թագրիր իլէ Սատրազամ Ալի բաշա հազրէթլէրինէ պիլտիրտի : Սատրազամ հազրէթլէրի մուխալիֆ կիրուհի հազգընտա քէնտիսինէ գիատէ շէաիտ կէօրիւնէն պու թէտպլերտէն խօշնուա օլմաաղընը կիզլէմէտի :

Օնլար իսէ պու եօլ իլէ կիւնպէկիւն տահա զիյատէ քիւսթալըգ քէսպ իտէրէք կաթողիկոսու Ղատամպօլտան չըգարսըն աէյի հիւքիւմէթ նէզտինտէ ըսրար իթմէյէ պաշլատըլար, վէ մումաիլէյհին « ըէվէբուրուս » կոնդակընն պաշլըճա մուհաֆազա իտէնի օլտուղունու քէնտիսինէ պիր թէօհմէթի ալիմէ սայարլար ըտը, Ֆիլվազը հիւքիւմէթ տախի հէնիւզ մէզքիւր կոնդակը գալէմըրէվի հիւքիւմէթինէ մուղիրը սայտըլը էճիլտէն մումաիլէյհի Ղատամպօլտան չըգարմայա դարար վէբիպ, ազըպէթ պու դարարը տա մումաիլէյհէ պէյան իթտի :

Պունա դարչըրըգ կաթողիկոս տախի, քէնտի ճէմաաթընը, Գաթօլիք մէզհէպիլինին խաամի ալուտի օլան պիր սուճ սէրքէչլէրին սույի նիյէթլէրինէ թէսլիմ էտէմէյէճէյինի . վէ էյէր հիւքիւմէթին քէնտինէ դարըլ շիքեալէթի վարըսա, ճիսմանի հիւքիւմէթի տաիրէսինտէ, քէնտիսինտէն թէպրիլէյի գիմմէթ մաթլուպ էտէպիլիր օլտուղունու պիլտիրտի : Հիւքիւմէթ կաթողիկոսա մուրաֆաորըլ, հախօտ ճէպրէն էմը էթմէյէրէք Ասիթանէտէն չըգմայա մէճպուր էտէմէյիպ, էվլէլ էմրտէ պէրաթընըն գայտընը թէրգին, վէ Պապը Ալինին քէնտիսինի տէվլէթճէ թա

նըյամայածաղընը, վէ քէնտիսի իլէ ըէսմի մուամէլէտէ պուլունամայածաղընը պէյան էթմէյէ դանաաթ էթտի : կաթողիկոս պէօյլէ խօտպէխօտ պիր դարար հազգընտա քէնտի միւթալալարընը սատրազամ հազրէթլէրինէ իպրազ էթտիքտէն սօղրա, քիլիսէճէ պազը մալահաթլարըն Պապը Ալիյէ օլաճագ մուամէլաթընը ըույէթ էթմէյէ քէնտի ճէմաաթընըն աշխարհական մէճիսինէ իհալէ էտէրէք, քէնտի ըուհանի կաթողիկոսըլուգ հիւքիւմէթինի գուլլանմայա բազի օլտու :

Մուխալիֆ կիրուհի պու վէճհիլէ եիւզ պուլարագ, կաթողիկոսուն հիւքիւմէթի մէշրուէսինէ, վէ ալէսսէվիյէ սէլահիլէթինէ դարըլ փէրվաթըլըլը տէրէճէյի քէմալէ եէթիշտիրտիլէր : Աղիզ դանունլարըն խիլաֆընտա մուգատտէս իըզմէթլէրի սէրպէսթ ճէ սրբապղծութիւնըլա իճրա էթմէյէ չէքինմէտիլէր : Մուխալիֆ եպիսկոպոսլար վէթմէվապիլէրի պիր չկաթողիկոսնասպ էթմէյի դուրսուլար . վէ պու եէնի էսաէթի խալղա պիր հիւննի սուրէթտէ կէօսութէրմէք իչին, Հասուն Գերապայծառըն ինթիխապը քէմալի սէրպէսթիլիլէ օլմատը . վէ հէրնասըլ օլսա, կաթողիկոսըլուգ օնա պազը շարթլարըլա վէրիւմիշ իտի . վէ օշարթլարը պօզտու տէյի իտտաա էտէրլէր իտի : Պու քիւքեայէթլէրին միւսքիթ ճէվապը, քէյիլիլէթի հիլէթի հալիլէսիլէ էտէճէյիմիզ շու թարիֆտէ մէվճուա տուր :

Իմտի Հասուն Գերապայծառըն կաթողիկոսըլուգ քիւրսիսինէ ինթիխապը շու վէճհիլէ իճրա օլմուշ տուր :

Սէքիզինճի Պեարոս կաթողիկոսուն վէֆաթընտան, խալէֆի օլան տօգուղունճու Պետրոսուն ինթիխապընա տէկին, միւթատըն մուղալիրի օլարագ, սէքիզ այ գատար միւրուր էթմիշ իտի . չունքի միւթատը գատիմ իւղէրէ կաթողիկոս վէֆաթ էթտիքտէն սօղրա, խալիֆինի նասպ էթմէք իչին քիւրսիլէ մէրպութ օլան եպիսկոպոսլար տէրագէպ մէճիսէ ճէմ օլուրուտուլար : Իմտի պազը տահապը իղրազտան օլանլար, քէէննի Հասուն Գերապայծառը ինթիխապ էթմէյէ եպիսկոպոսլարը մէճպուր էթմէք իչին, պու քէրթէտէ քիւրսիլի շէրիֆ եպիսկոպոսլարը ինթիխապ

տան մէն էթմիշ տիր տէյի շիքեայէթ էթմիշ տիրէր :

Հալպու քի քիւրսիի շէրիֆին Ըստամպուլ վէ Կիլիկիա քիւրսիէրիննն պիրլէշտիրիւմէսինէ միլլէթին օլան ար-
զիւսիւնիւ թանըտըղնտան մէճլիսին գարարլարնա թէէ-
պիրի տօգուճապիլէճէք հէր պիր միւտախէլէտէն կէրի
տուրտուղու միւլահազա օլունունճա , պու շիքեայէթ
քէնտի քէնտինէ լաղվ օլուր : Պու սէպէպէ մէպնի Սու-
րիանըն առաքելական նուիրակը պուլունան Մօնսինեօր
Վալէրկայա , մէզքիւր մէճլիսէ թէէսիրի տօգուճապիլէ-
ճէք հէր պիր հարաքէթտէն զիյատէսիլլէ սագընմայը վէ
ինթիխապըն գարթըրնը եպիսկոպոսլարըն բէյինէ վէ ազատ-
լըղնա պրագմայը վէ քէնտիննն եալընըզ էրմէնի Գաթօ-
ւիք քիլիսէսիննն Փախտէսի իչին , կաթողիկոսլուղուն միւշ-
քիւլ խըղմէթլէրինն լայըդըլա թէքմիլ իթմէյէ միւս-
թաիտ պիր զաթ ինթիխապ իթմէլէրիննի օնլարա թավ-
սիյէ իթմէյի գանաաթ իթմէսիննի էքիտէն թէնպիհ իթ-
միշ իտի :

Հալ պու քի սէքիզինճի Պետրոս կաթողիկոսուն վէ-
Փաթընտա միւթէվէֆայը միւշարիլէյինն վէքիլի պուլու-
նան Գասպարեան գերապայժառ , Շարգ քիլիսէսիննն
գանաունու միւճիպլինճէ վէքիլիք սէֆաթըլա կաթողիկոս
քիւրսիսիննն իտարէսիննէ մէմուր օլաճագ օլմայըլա , (պու
մէէմուրիյէթ քի սինոգ ճէմ օլունճայա գատար տէվամ
իտէճէք իտի) : պու վէքեալէթ մէէմուրիյէթի հագղըն-
տա պաղը միւնազաալար զուհուր իթտի : Եկեղեցական-
լարտան պաղըլարը « Գաքիթօլ » թէսմիյէ օլունան մէճ-
լիս թէշքիլի հագղընտա վաղ իթմիշ օլուուղլարը պաղը
մէշքիւր նիղամլարա միւսթէնիտէն վէքեալէթ մէէմու-
րիյէթիննի Գաւիթեան վարդապետ իճրա իթմէլի տիր
տէյի իտտաա իտէրլէր իտի : Վէ Գասպարեան հէր նէ
գատար շիքեայէթ իթտիյիսէ տէ , Գաւիթեան քէնտի
թարաֆիլիլէրինտէն տէ գուվլէթ պուլարագ մէզքիւր
մէէմուրիյէթի պիր վէչհ իլէ օնա թէրք իթմէք իսթէ-
մէղ իտի : Պու մուխալիֆէթտէն նիղալար , ալթիւսթիւք-
լէր քիւրսիի շէրիֆէ վէ հիւքիւմէթի մահալիյէյէ միւ-

րաճաթլար զուհուր իթտի , օ տէրէճէյէ դատար քի ,
Լիպանան վալիսի միւտախէլէյէ վէ Գաւիթեաննն շէքի-
լիպ իտարէյի Գասպարեանա թէրք իթտին տէյի օնա մէճ-
պուր իթմէյի քէնտիննի պօրճլու սայար : Գիւրսիի շէրի-
ֆին տախի տահա աղըր նիղալարը մէն իթմէք վէ մաս-
լահաթը սըրտաընա գօմագ Սուրիատա օլան նուիրակը
վասէթասըլա պու մէսէլէյէ միւտախէլէսի Փարզ օլտու ,
Խմտի պու վէքեալէթ մէէմուրիյէթինն Կիլիկիա կաթու-
ղիկոսլուղունտան էն ագիլ վէ էն միւթէպէր եպիսկոպոս-
լարընտան պիրի օլան Մարտին արքեպիսկոպոսու Նա-
զարեան գերապայժառըն թային օլունմասընը թէրթիպ
իթտի :

Իշթէ Կաթողիկոս ինթիխապընըն կէճիքմէսի , օ վա-
գըթ պէօյլէ պիրիպիրլէրինն խասիմ իքէն , ասիլիքլէրին-
տէ վէ հերճուած յղուգտա պէօյլէ սըզը պիրլէշմիշ օլան
Գաւիթեաննն վէ Գասպարեաննն տէսիսէլէրիննէ աղվ օ-
լունմալը տըր . վէ քիւրսիի շէրիֆին պու կիճիքմէտէ աու-
լա մէտիալի օլմատըգտան պաշգա , հէր տիրլիւ էմնիյէթ
իլէ ինթիխապը էտէպիլմէլէրի իչինն առայիշ վիէյտա էթ-
մէյէ , վէ հէր պիր շէյի նիղամընա գօմայա չալըշմըշ , վէ
էօյլէճէ իճրասը տա օլմուշ տուր : Հաթթա պու ինթիխապ
խուսուսունտա մօնսինեօր Վալէրկա , Շարգ թարաֆընտա
միսիօնարըղընըն օթուղ սէննէ միւտտէթինտէ , պունուն
կիպի իթթիյարի վէ իթթիֆագը արայըլա , վէ զիյատէ ա-
սայիշ իւզէրէ պաշա չըզմըշ պիր ինթիխապ կէօրմէտիյի-
նէ չահատէթ էթմիշ տիր : Ինթիխապը էտէն եպիսկոպոս-
լար քէնտիլէրի տախի քիւրսիի շէրիֆէ թագաիմ էթտիք-
լէրի ինթիխապ Փէզլէքէսինտէ միւնտէրիճ շու քէլամլա-
ըլա պու շահատէթի էթմիշ տիրլէր : « Սրիզ ու ամիգ
միւթալաատան սօղրա , ազատ ըատէթիմիլ իլէ Ըստամպուլ
Նախագահը Փագիլէթլու ըաղպէթլու Հասունեան Անտոն
էֆէնտիյի գանունճա Կիլիկիա Կաթողիկոսու ինթիխապ էթ-
տիք » տէյի պիլտիրմիշտիրլէր :

Իքինճի շիքեայէթ հագղընտա . Եանի Հասուն Գե-
րապայժառըն ինթիխապընտա մէճլիստէն գօմուլմուշ տուր

տէյի խտտաա օլունան շարթ հագգընտա , մատտէնին սա-
հիհի շու վէճհիլէ տիր :

Հաշան քի 1866 սէնէսի սեպտեմբեր 14 իւնտէ , Ար-
լիկիա եպիսկոպոսլարը Հասուն Գերապայծառը Արլիկիա
Աթողիկոսու ինթիխապ էթտիլէր իսէ , ինթիխապ Փէզ-
լէքէսինի գալէմէ ալըպ իմզալատըգտան սօղրա , սեպտեմ-
բեր 15 թարիխիլէ . եանի ինթիխապըն իրթէսի կիւն եա-
զըմըլ ախէր պիր մէքթուպուլա պիրլիքտէ քիրսիի շէ-
րիֆէ իրսալ էթտիլէր : Պու սօղրաքի մէքթուպուտա եպիս-
կոպոսլար շէօյլէ սէօյլէմիշ իտիլէր : « Ալլահտան նուր վէ
լութուֆ գաղանմագ իչին եկեղեցականլարըմըզըլա պիր-
լիքտէ գըզըլն տուալար էթտիլքտէն , վէ Ալլահանի զուր-
պանը սունտուգտան սօղրա , քէնտի հիւմնի բիզամըզ վէ
իթթիֆագը արայըլա , Ըստամպօլ Նախագահ արքէպիս-
կոպոսու Հասունեան Անտոն Գերապայծառը , սօգուղուն-
ճու Պետրոս նամիլլէ Արլիկիա Աթողիկոսու վէ միւթէ-
վէֆա Աթողիկոսումուղուն հուգուգլարընա վէ իմթիյազ-
լարընա խալէֆ ինթիխապ վէ իլան էթտիլք » տէմիշ իտիլէր :

Պազըլար մէզքիւր մէքթուպուն շու «միւթէվէֆա Աա-
թողիկոսումուղուն հուգուգլարընա վէ իմթիյազլարընա խա-
լէֆ» թապիրիլլէ , եպիսկոպոսլար Արլիկիա Աթողիկոսլա-
րընըն էսքի հուգուգլարընըն մուհաֆազասընը մաթլուպ է-
տէրէք , Հասուն Գերապայծառըն ինթիխապընը մէշրութ
աղնաթմագ իսթէմիշ տիրլէր : Իմտի ֆարզ օլունան պու
շարթտան ասհապը իղրաղ շէօյլէ նէթիճէ չըգարմագ իս-
թէրլէր քի , մատամ քի պու շարթ թէքմիլ օլմատը վէ
մուհաֆազա օլունմատը . (չունքի քիրսիի շէրիֆ Աթո-
ղիկոսուն թեմական եպիսկոպոսլար ինթիխապ վէ թաստիգ
էթմէք իմթիյազլարընը մէն էթմիշ իտի) պու սուրէթտէ
Հասուն Գերապայծառըն ինթիխապը տա հիշ տիր . վէ պի-
նաէն ալէյհ Արլիկիա Աթողիկոսլուգ քիրսիի միւնհէյլ
տիր . վէ միւնթէխիպ եպիսկոպոսլար ախէր պիր ինթի-
խապա տահա աղատ տըրլար , վէ սէլահիլլէթլէրիտէ վար
տըր :

Պու իթիրագըն պութլանընը զահիրէ չըգարմագ իչին ,

եալընըզ շունա տիպղաթ էթմէք քեաֆի տիր քի , Արլիկիա
եպիսկոպոսլարը իթտիլլէքի ինթիխապա պունու միւսթա-
գիլ պիր շարթ մագամընտա գօմուշ տէյիլ իտիլէր , չիւն-
քիւ պէօյլէ պիր ինթիխապը մէշրութէնին գանունա գար-
չը օլտուղունու պիրլի իտիլէր : Ալլա պունունըս սատէճէ
խուսուսու մէզպուրատ օլան արզիլլէրինի պէյան իտէր ,
վէ եինէ քիրսիի շէրիֆին բէյինէ թէսլիմ օլուրուսու-
լար : Աէ ֆիլվագը օ ինթիխապ կիւնիւնտէ մէճիս գա-
փանմատան էվվէլ գալէմէ ալընրպ ճէմի միւնթէխիպ
եպիսկոպոսլարտան վէ էլհալէթիւ հագի նէվլուհուր հեր-
ճուածողլարըն պաշընտա պուլունանլարտան տախի իմ-
զալանմըլ օլան պու ինթիխապըն բէամի մագալթասընտա
մէզքիւր շարթըն ասլա զիքրի եօգ տուր : Մէզքիւր մագ-
պաթատա պունտան տահա ալըգ սէօզ եօգ տուր : « Ա-
րիզ ու ամիգ միւթալաատան սօնրա աղատ բատէթիմիզ
իլէ Ստոնպօլ Նախագահը ֆաղիլլէթլու բաղպէթլու Հա-
սունեան Անտոն էֆէնտիյի գանունճա Արլիկիա Աթողի-
կոսու ինթիխապ իթտիլք վէ միւթէվէֆա Գրիգոր Պետ-
րոս սէքիլինճինին խալէֆի կիպի միւշարիլլէյնի Պետրոս
տօգուղունճու թէսմիլլէ իթտիլք » : Իմտի ինթիխապըն
շարթըլա օլմատըզը վէ Պետրոս սէքիլինճիլէ պիր խա-
լէֆ գօմագտան պաշգա նէթիճէ օլմատըզը պունտան թէ-
պէյեիւն իտէր : Էյէր քի եպիսկոպոսլարըն պու ինթիխա-
պա պէօյլէ պիր շարթ գօմագ նիլլէթլէրի օլտայըտը , պու-
նու պէյան իթմէյի ախէր կիւնէ պրագմագլար , իլլա բէս-
մի ինթիխապ Փէզլէքէսինտէ սէրահէթէն գայտ իտէր-
լէր իտի , պու Փէզլէքէ իսէ մուգատտէմ կէօրտիլլու-
միւրզ վէճհիլէ օ մէճլուտէ վէ ինթիխապտան սօնրա ա-
նինտէ իմզալանտը :

Գաթի նազար քիրսիի շէրիֆ Հասուն Գերապայծա-
ռըն ինթիխապընը թաստիք իթտիլի անտէ ճէմի եպիս-
կոպոսլար ծնու քէնտիլլէրին մէշրու կաթողիկոսու թանը-
մայա իսթիճալ իթտիլլէր , վէ իթտիլի տավէթ իւզէրինէ
միլլէթճէ մէճլուտէ ճէմ օլուպ Էրմէնի Գաթօլիք քիլիսէ-
սինին ֆախտէսինէ տախր աղըր մէսիլլէր իւզէրինէ սէօյ-

լէշտիլէր, Աէօյլէ պիր րէամի վէ թանթանայը քերթէտէ
 Հասուն Գերապայծառ մէճլիսէ րէյասէթ իթտի, վէ րէ-
 յիսի մէշրուէ մագամընտա թանըտը, վէ մէզքիւր կա-
 թողիկոսուն ինթիխապընըն ֆարզ օլունան հիչլիլի վէ
 գօյուլան շարթ հագդընտա սօղրատան հերձուածողլու-
 ղա տիւչէն եպիսկոպոսլար թարաֆընտան տախի հիչ պիր
 մէսէլէ զուհուր իթմէտի :

Պունու թաստիք իթմէք իչին մէզքիւր եպիսկոպոս-
 լարըն 1869 հոկտեմբէր 3 թարիխիլէ վէ էլան նէվզու-
 հուր հերձուածողլարըն իչինտէ պուլունան եպիսկոպոս-
 լարըն տախի իմզալարըլլա պու խուսուսա տաիր պիր
 նիզամսամէնին սէօզլէրինի իյրատ իթմէք քեաֆի տիր :
 Մէզքիւր պէյաննամէտէ եպիսկոպոսլար աչըգ աչըլա
 շէօյլէ սէօյլէրլէր իտի :— « Գրիգոր Պետրոս սէքիզինճի-
 նին հուգուգ վէ իմթիաղլարընա խալէֆ » -քէլամլարըլլա
 մէշրութ պիր ինթիխապ իթմէք նիյէթինտէ տէյիլ իտիք :
 չիւնքիւ պու եօլտա պիր ինթիխապ գանունա գարչը տըր ,
 վէ պու նիյէթի պիղէ ազվ իտէն մուխալիֆլէրին ղաղէ-
 թալարը տըր :

Պու կէօնէ պիր իֆթիրայը ատիլ միւնթէխիպլէրին
 քէնտիլէրինտէն տահա զիյատէ աօղրուլուլուլա հիչ պիր
 քիմսէ ճէրհ իտէմէղ :

Իմտի Հասուն Գերապայծառըն ինթիխապընա գար-
 չը կէթիրտիքլէրի թաարիղաթըն պաթըլըլընա վէ ի-
 ֆալլէրինին թէնագգուսունա հիչ առլա պագմայարագ ,
 մուխալիֆ եպիսկոպոսլար վէ ալինէլէրի կաթողիկոսըգ
 քիւրսիսի միւնհիլ տիր տէյի , թէվաթուրէն իլան իթտիք-
 տէն սօնրա 1871 սէնէսինին փետրուար այընտա ախէր
 նա շէրի պիր մէճլիս ագտ իտէրէք , Տիարպէքեր եպիսկո-
 պոսու Պախթիարեանըն շախսընտա պիր չկաթողիկոս գօ-
 տուլար , վէ մէրգում հէր նէ գատար հիւքիւմէթ թա-
 րաֆընտան թանըլմատըլլա տա , ծնլար կէրէք քիլիսէ վէ
 կէրէք պիւթիւն տիւնեա մուվաճէհէսինտէ հերձուածող-
 րուլու իքմալ իթմէքտէն կէրի գալմատըլար :

Հասուն Գերապայծառ պու քիլիսէճէ եէնի խաինլիք

հարաքէթինէ գարչը պիր սիճիլ չըգարըպ ճէմի քիլիսէ-
 լէրինտէ իլան իթտիրտի , վէ մէզքիւր նաչէրի մէճլիսին
 հէր պիր ամէլլէրինին վէ պաչգաճա Պախթիարեանըն
 ինթիխապընըն հիչ , սրբապիղծ վէ քիլիսէ գանունլարը-
 նա մուզիրը օլտուղունու վէ Պախթիարեան չկաթողիկո-
 սուլա պիրլիքտէ իւչ միւնթէխիպլէրի Գալըպճըեանըն ,
 վէ ալինէլէրինին աղըր քիլիսէ ղաղէպլէրինէ տիւլմիւչ
 օլտուգլարընը մէզքիւր սիճիլտէ պէյան էթտի :

Պու ճիւմլէսինէ նիսպէթէն , մէրգում եպիսկոպոսլար ,
 սրբապղծութիւնուլա ախէր եպիսկոպոսլար , եանի Քիւ-
 փէլիեան Յովսէփի , Ս.մպէրպօյեանը , Թէոդոսեանը , վէ
 Գաւրթեանը տա թաղտիս էթմէյէ ճիւրաաթ էթտիլէր . վէ
 Ս.տիթանէ թարաֆընտան Գաթօլիքլէրէ մախսուս օլան տի-
 կէր պիր քիլիսէյէ , նէվզուհուր հերձուածողլարըն կիրմէ-
 սինի հիւքիւմէթին մէմու էթտիլինի հավի , մէզքիւր քի-
 լիսէնին դափուսունտա էմրնամէ եափըչըգ օլտուղու հալ-
 տէ , գուլվէի գահիրէ իլէ ճէպրէն հիւճիւմ էթտիլէր .
 խիւլաաէի քէլամ , ուղղափառ ախնտէ սատըգ տուրան գար-
 տաչարընը գապիլ օլան հէր տիւրլիւ եօլլարըլա խըրփա-
 լալպ թաղէիդ էթտիլէր :

Պատէհու չկաթողիկոսուն ինթիխապընը մէշրու ատտ
 էթմէքտէ , վէ քէնտիլէրի սահիհ քիլիսէյէ միւթաալիգ
 տիրլէր կիպի , Գաթօլիք իսմինի ղասպ էթմէքտէ ըսրար
 էթտիքլէրի իչին , Փափա հաղըթթլէրի , 1871 սէնէսի ,
 մարտ 11 թարիխիլէ միւլէրրէիլ , վէ « Աւսլի փրիմա » քէ-
 լիմէսիլլէ պաչլայան առաքելական պիր նամէսիլլէ , մու-
 խալիֆ կիւրուհինտէն օլան եկեղեցականլարա գարչը քէն-
 տի էմրի իլէ . (վէ առաքելական նուիրակը վասէթաալլա)
 վէրիլէն բանագրանք սիճիլինի զիքը էթտիքտէն սօղրա ,
 չկաթողիկոսուն , վէ միւնթէխիպլէրինին տախի քիլիսէ ղա-
 ղէպլէրինէ տիւլմիւչ օլտուգլարընը պէյան էթտի : Իլթէ
 առաքելական նամէի մէղպուրուն օ ղաղէպլէրի զիքը էթ-
 տիլի պէնտ պու տուր : « Րէսիւլանի հիւքիւմէթիմիղ իլէ
 էմր վէ պէյան էտէրիղ քի , պալտտէ մէզքիւր նաչէրի մէճ-
 լիս , վէ օ մէճլիստէ Պախթիարեան Յակոբուն շախսընտա

վազը օլան Աթոռիկոս ինթիխապը նա շէրի, հերձուածող-
 ճա, վէ պիւթիւն պիւթիւնէ հիշ տիր. մէրգում Պախ-
 թիյարեան քիլիսէճէ վէ բուհանիճէ հիշ պիր սէլահիյէթէ
 մալիք տէյիլ տիր. գաթինազար մէրգում Յակոբ, վէ օ-
 նու ինթիխապ էտէնլէր, պու կէօնէ ամէլլէր իճրասընա
 ճէտարէթ էտէնլէրէ՝ մուգատտէս դանունլարըն վէրէ կէլ-
 տիյի զազէպլէրէ տիւշմիւշ տիւրլէր: Պաթինազար մէր-
 գում Յակոբա, Սլահանի շէրաթըն թէհտիտի ալթըն-
 տա էմի էտէրիզ քի, հիշ պիր հազըր օլմոյարագ վէ
 քիւսթախըղըլա քէնտիտիսէ վէրիւմիշ օլան Աթոռիկոսըրգ
 իւնվանընը զասպ էթմէյէ, վէ պու իտիմէ իսթինատէն հիշ
 պիր ամէլ իճրա էթմէյէ ճէտարէթ էթմէսին: Պու սէր-
 քէշլէրին մէղքիւր նա շէրի մէճիտտէ բազպլթլու պիրա-
 տէրիմիզ Հասունեան Անտոն Պետրոս սոզուղունճույա
 գարըր իլան էթմէյէ ճիւրաթ էթտիքլէրի շէյլէր հազ-
 գընտա տախի, քէշալիք հիշ պիր գուվլէթի օլմոտըղը-
 նը պէյան, վէ պիր հերձուածող ամէլի կիպի ճէրհ էտէր,
 վէ մուճախլէյհ բազպլթլու պիրատէրիմիզ Անտոն Պե-
 տրոսն, եալընըզ, սահիհ, վէ շէրան Աիլիկիանըն էրմէնի
 Աթոռիկոսու օլտուղունու թաստիգ էտիպ պասթ ու պէ-
 յանիտէրիզ:»

Պու աբատա քիւրսիի շէրիֆ, վուգուաթլարըն կիտի-
 շինէ նազարէն դօրգուլան տահա աղըր պէլալէրին էօնիւ-
 նիւ քէտտիրմէք իշին, վէ քէշալիք «բէվէրուրուս» կոն-
 գակը հազգընտանէվուհուր հերձուածողլարըն լաէն գա-
 թի վիւքէլանըն Փիքրինէ եէրլէշտիրմէքտէն խալի օլմո-
 տըղլարը սույի թէէտիլէրի տէֆու իցալէ էթմէք իշին,
 Սատրազամ Ալի փաշա հազրէթլէրինտէն քէտմէն իսթիմ-
 զաճ էթտիքտէն, վէ էրմէնի Պաթօլիք մէտէլտիսի սէօյ-
 լէշմէք իւզէրէ հիւքիւմէթի սէնիյէնին, քիւրսիի շէրիֆին
 ֆէվկէլտտէ պիր էլլիտինի հիւսնի մուամէլէ իլէ զապուլ
 էտէճէյինէ էմին օլտուղտան սօղրա, 1871 սէնէսի ապրիլ
 տըրնտա Մէլանիք արքեպիսկոպոսու, վէ Նովանեանըն ա-
 օարեւալիան հոտիրակը մօնսինեօր Աղէքսանդր Ֆրանքիլի
 Փէվկէլ տտէ էլլէ սըֆաթըլա Բատումոյլա կէօնտէրաի:

Նպիսկոպոս մուճախլէյհ, կէրէք զաթը Շահանէտէն, վէ
 կէրէք վիւքէլարընտան քէնտի եիւճէ մէմուրիյէթինէ
 լայըզ օլան իթիպարլա զապուլ օլունտու:

Սատրազամ Ալի փաշա հազրէթլէրիլէ վազը օլան
 միւքնալէմէլէրինտէ, «բէվէրուրուս» կոնգակընըն թէտ-
 պիրլէրի հազգընտա զուհուր էտէն միւշքիւլաթլարը աղը-
 լանէ վէ միւթէպատիրանէ հալլ էթտի:

Մօնսինեօր Ֆրանքի Սատրազամ հազրէթլէրինի թէէ-
 մին էթտի քի, մէղքիւր կոնգակ էրմէնի Պաթօլիք Քի-
 լիսէսինին ումուրու տախիլիյէյի բուհանիլէտիսէն միւթա-
 ալլիք, սըրֆ քիլիսէճէ պիր նիզամնամէ տիր. վէ միլլէ-
 թի մէղպուրէնին նէ հիւքիւմէթ իլէ օլան ճիւմանի մուա-
 մէլաթընա, նէ տէվլէթի ալլիյէնին հուգուղլարընա հիշ պիր
 կէօնէ միւտախէլէսի օլմամայըլա, վէ Պաթօլիք մէզհէպի
 հիւքիւմէթի մէշրուէյէ քէմալի ըիայէթի՝ պօղուլմազ պիր
 դանուն վէ մէպտէ մէտապէտինտէ տինտարլարա թէլլին
 էտէր օլտուղունա պինտէն, քիւրսիի շէրիֆ նէ մէմալիքի
 մահրուսէտէ, նէտէ տիյարը սաիրէտէ, պու հուգուղու-
 իլլալ էթմէք էֆքեարընտա օլմամըլ ըտը:

Մօնսինեօր Ֆրանքի, մուխալիֆ կիւրուհինին տիւր-
 լիւ պէ տիւրլիւ միւշքիւլաթլար փէյտա էթտիքլէրի էքէ
 պաշը մատտէլէրի, էանի եպիսկոպոսլարըն ինթիխապը,
 վէ քիլիսէ էմլաքլէրինին ումուրու խտարէտի մէտէլէլէրի-
 նի ալիքեար սուրէթտէ իյզահ էթտի:

Պու իքի պաշը մէտէլէյի, Մօնսինեօր Ֆրանքինին Ալի
 փաշա հազրէթլէլինէ վէրտիյի իյզահաթ մուճիպինճէ,
 պու արատա թէճէտալու էթմէյի ֆախտէլի կէօրիւրիւզ:

Նպիսկոպոսլարըն վէ Աթոռիկոսուն ինթիխապը հազ-
 գընտա հէր շէյտէն ագտէմ պիլինմէք իլթիլա տըր քի,
 մուգատտէմա պէյան էթտիլիմիլգէ կէօրէ, մէղքիւր կոն-
 գակըն թէտպիրլէրի, Աթոռիկոսլար ինթիխապընըն էսքի
 ուսիլինի ապա թէպտիլ թէղայիք էթմէմիշ տիր. վէ Փա-
 փա թարաֆընտան թաստիգ օլունմատըղճա, Աթոռիկո-
 սուն իճրա քէտի իճրա օլունմամագ, վէ Աթոռիկոսլուգ,
 սէլահիյէթի քէնտիտիսէն ազվ օլունմամագ էմրի, էվայիլ-

տէն պէրի ումումի քիլիսէ հուգուգունտա մէվնուտ օլուպ , Աթոռիկոն ինթիխապընտա գանունա գարչը պիր մահչուս պուլունտուղու թագաիրտէ , զիյատէ աղըր միւնասիպէթսիլիքըլէրէ մահալ օլմայարագ , չարէսինէ պաղըլմագ իչին , տահա զիյատէ պիր ինթիխաթը մէշուէտէն իպարէթ տիր :

Եպիսկոպոսլար ինթիխապը ուսուլի հագղընտա տախի մէղըլը կոնգակ Աթոռիկոսուն Եպիսկոպոսլարճա մէճլիսինէ , Եկեղեցականլարըն վէ ճէօմաթըն միւլաղիմլէր թագաիրմ իթմէլիլէ հիստէտար օլապիլմէլէրինի ծնլարըն էլինտէն ալմամըլ տըր : Աէ էյէր քիւրսիի շէրիֆ մէղըլը մէճլիսէ , Եկեղեցականլարտան վէ ճէմաթտան թագաիրմ օլունան էսամիլէր իչինտէն մէղըլը մէճլիսին սէչմիշ օլտուղու իւշ միւլաղիմլէրի քէնտինէ թագաիրմ իթմէսինի մաթլուպ էթմիշ իսէ տէ , աղըր սէպէպլէրէ մէպնի , վէ տինտարլարըն Փախտէսի իչին Եպիսկոպոսլար ինթիխապընըն Եօլունտա օլմասընը մուհաֆագա իթմէք նիլէթիլլէ պունու Եաքմայա մէճպուր օլմուշ տուր : Գաթի նաղար պու թէտպիրտէ հիւքիւմէթէ տօղունուր պիր շէյ Եօգ տուր , չինքի պու թէտպիրին նէթիճէսի ճէմաթըն ասայիշ վէ բահաթընը հըֆս էթմէքտէն իպարէթ տիր : Նիհայէթ քիւրսիի շէրիֆին պու ինթիխապլարա սուրէթի միւտախէլէսի Եալընըղ Եպիսկոպոս մէճլիսինին միւլաղիմլէր թագաիրմ էթմէսինէ մունհասըր օլուպ , ինթիխապըն Եօլունճա օլմասընը թէճմին էթմէք իչին քիւրսիի շէրիֆին մէճլիսի մէղըլըլէ իլէ հէմսէթ օլմասը տէմէք տիր :

Պատէհու քիւրսիի շէրիֆին , իղթիլլա իթտիլի հալտէ , մէճլիսին թէքլիֆ իթտիլի իւշ իսիմունէն իարըճտա Եպիսկոպոս ինթիխապ էթմէք սէլահիլլէթինի քէնտինէ տագլատըղընա կէլինճէ , Մօնսինեօր Ֆրանգի պէյան իթտի քի , պու իմթիլլաղ քիւրսիի շէրիֆին իպլմալ օլունմայան բիլլատէթի մէպտէսինին պիր մէսէլէսինի թային իտիպ պունու տախի բէք սօն քէրթէլէրտէ գուլլանըր : Գաթի նաղար պու իմթիլլաղըն պիր իսասիլլէթի տէ , Եպիս.

կոպոս մէճլիսինի գապուլէ շայան զաթլէր ինթիխապ էթմէյէ թահըրէ էթմէք տիր : Աէ Փիլլաղը Բստամպուլ Նախադահլըղը զէմանընտան պէրի , (պալատէ զիքրի սէպղաթ իտէն « Ալիլէթ » կոնգակընըն ինթիխապ գայտէսի մուճիպլինճէ) քիւրսիի շէրիֆէ իւշ նէֆէր միւլաղիմլէր թագաիրմ , քիւրսիի շէրիֆին Եպիսկոպոս մէճլիսինտէն թագաիրմ օլունան միւլաղիմլէրին իչինտէն ինթիխապ էտէճէք սուրէթտէ օլմուշ օլտուղունու տա զիքր էթտի :

Քիլիսէ էմլաքլէրի մէսէլէսի հագղընտա Մօնսինեօր Ֆրանգի պէյան էթտի քի , քիւրսիի շէրիֆ ասլա ծնլարա միւտախէլէ էթմէք էֆքեարընտա օլմայըպ , ծնլարըն ումուրու իտարէսի պիւսպիւթիւն Աթոռիկոսուն վէ Եպիսկոպոսլարըն էլինտէ տիր : Աէ մէղըլը կոնգակըն քիլիսէ էմլաքլէրինին ումուրու իտարէսի հագղընտա օլան թէմպիհաթ ծնլարը թէլէլէֆտէն վիգայէ էթմէք իչին գապլէլ վուգու ինթիխաթ իւզէրէ պուլունմագ թէտպիրինտէն իպարէթ օլուպ , պու տախի իսայրքէրլէրին նիլէթլէրինէ մուլլէնէթ իթմէք նէթիճէսիլլէ տիր : Հաթթա թէտպիրի մէզպուր վագըֆլարըն իտարէսի հագղընտա տէվլէթի Ալիլէսին իթթիխաղ էթտիլի գանունլարա տա մութապըք տըր :

Քիւրսիի շէրիֆ նամինէ օլարագ Մօնսինեօր Ֆրանգինին վէրտիլի պու իլղահաթլար վէ թէճմինաթլար իւզէրինէ , մումախիլլահ Փափա էլիսինին լայհէսինտէն կէօրիւնտիլիւ վէճ իլէ , Ալի փաշա հաղրէթլէրի հէնիւզ պու մասլահաթլարըն գարարընը վէրմէք իւզէրէ իտիլաքին միւշարիլլէլին վէֆաթը պու գարարըն գուվլէտէն Փիլիլէ իխրաճընա մանի օլտու :

Ալի փաշանըն Եէրինէ Մահմուտ փաշա Ատարէթէ կէչաիլլինտէ , քիւրսիի շէրիֆին էլիսիլլէ գարարլաշմըլ օլան մասլահաթլարը թաստիք իթմէք նիլէթլինտէ օլմասըլընը տէրագէպ պէյան էթտի , վէ 1871 սէնէսի , Սեպղընը տէրագէպ պէյան էթտի , վէ 1871 սէնէսի , Սեպղընը տէրագէպ պէյան էթտի իլէ Խարիճիլլէ նաղըրը Սէրվէր տեմէր 27 թարիլի իլէ Խարիճիլլէ նաղըրը պիր գըլթա փաշանըն , Մօնսինեօր Ֆրանգիլլէ Եաղաղը պիր գըլթա թէղըլըլէ իլէ , ահանպմէլէր , վէ տէվլէթին գաաիմունէն

պէրի իթթիխաղ էտէ կէտիյն բօլիթիգա միւճիպինճէ ,
 մէզհէպ մէսէլէլէրինէ ասլա դարըշմայըպ , միլլէթլէրին
 բուհանի մասլահաթլարընըն բույէթինի քէնտի միլլէթ վէ
 քիլիսէլէրինէ թէրք էթմէք էֆքեարընսա օլտուղունու
 պէյան էթտի : Հալ պու քի Պապը Ալի Հասուն Գերա-
 պայծառըն քէնտի կաթօղիկօսլուք հիւքմիւնիւ Հիւքիւ-
 մէթը Սէնկյէնին հուգուգու Շահանէյէ մուգիրը ատտ
 իթտիյի « Բէվէրսուրուս » կոնդակը գուվվէթիյլէ մէշու
 կաթօղիկօս կիպի բէսմի սուրէթտէ գուլլանմասընը լազվ
 էթտիյինէ նիսպէթէն մումալիյէյ հլան օ հիւքիւմէթի
 գուլլանմագտան կէրի սուրմաղ ըտըյսա տա . Գաթօլիք
 մէզհէպլինէ միւթապլիք մասլահաթլարըն Պապը Ալիյիլէ
 բէսմէն բույէթի հադընը զայպ էթմիշ օլտուղու էճիւ-
 տէն , Մօնսինետօր Յրանգի հիւքիւմէթի սէնկյէնին եինէ
 Էրմէնի Գաթօլիք քիլիսէսինի վէ ճէմաթընը քէմաֆիւս ,
 սապըգ թանըմասը իչին ըտար էտէր իտի :

Պու սօն քէրթէտէ , Սատրաղամ հաղրէթլէրի Էրմէ-
 նի Գաթօլիք միլլէթիինին հալինի եագընսա սըրասընա գօյա-
 ճաղընը Մօնսինետօր Յրանգիյէ վատ էթտի : Չաթը Շա-
 հանէ տախի Փափայա քէնտի խաթթը տէսթիյլէ պիր նա-
 մէ թահրիր էտիպ , զիյատէ խալիսանէ նիյէթլէրինի վէ
 զիյատէ դալպտէն տօսթլուղունու պէյան էթտի : Իմտի
 Մօնսինետօր Յրանգի , Գաթօլիք ճէմաթընըն եագըն վա-
 գըթտա հիյէթի ասլիյէսինէ բուճու էտէ ճէյինէ տաիր բէսմի
 թէէմինաթլար իւզէրինէ Ստիթանէտէն ավտէթ էթտի :

Նէ աճը ալտանմագ : Գաթօլիք միլլէթի էօյլէ պիր
 գախտէտէն խարըճ հալին աղըրըղը ալթընտա ինլէմէքտէ
 իտի քի , ուզանտըգճա տահա զիյատէ թահամմիւլ կէլմէզ
 օլուրուտու : Պու ճիհէթտէն մէզքիւր ճէմաթ Պապը Ա-
 լիտէն ատալէթ վէ մէրհամէթ իսթիտա էտէրէք , վէք չօգ-
 արգուհալլէր վէրտի : Պունունլա պէրապէր , հիւքիւմէթի
 սէնկյէնին լաէնգաթի վէսվէսէ կէօսթէրտիյի մէզքիւր կոն-
 դակըն հէր պիր մատտէլէրի իւզէրինէ իպթիզա էտէն
 թէէմինաթլարը վէրմէյէ տէ քէնտիսինի հաղըր կէօսթէրիր
 իտի : Լաքին պունլարըն քէաֆֆէսի աէ պիհուտէ օլտու .

չիւնքի սատրաղամ Մահմուտ փաշա հաղրէթլէրինին Ֆիք-
 րի Էրմէնի Գաթօլիք միլլէթիինի հալի սապըղընա կէթիր-
 մէքտէն փէք ուզաղըտը :

Վաղասա տա միւշարիլէյհ սատրաղամ հաղրէթլէրի ,
 մուխալիֆ եպիսկոպոսլարտան օլան Գասպարեանա , Չըմ-
 մար միաբանութիւնունուն քահանալըգ մէքթէպի , վէ մա-
 դարըր պուլունան , ճէպէլի լիպանանտա վագը Չըմմար
 մանասթըրընը զապթ էթմէյէ բուխասթ վէրտի . մէզքիւր
 միաբանութիւնունուսա հէնիւզ մանասթըրտան չըգմըլ , վէ
 հերձուածող օլմուշ ալթըր եէտի ազապընտան մատա , պա-
 դը դալանլարըն քէաֆֆէսի տէ Գաթօլիքլէրին բէյիսինէ
 սատըգ օլուպ , պինաէն ալէյհ Գասպարեանը բէտա էտէր
 իտիլէր : Էզ ճիւմլէ մէրգում վալի թարաֆընտան վէրի-
 լէն սիլահլը ասքէր զօրույուլա մանասթըրը մէզպուրու
 զասպ էթտի . տէրունի քիլիսէյէ կիրտի . վէ մանասթը-
 րա միւթապլիգ օլան մալլէրի զիմմէթիինէ կէչիրտի . վէ
 պու շէլլէրին ճիւմլէսինի , մէզքիւր միաբանութիւնա գար-
 չը էթտիյի սայըսըլ իճպարլարը գուլլանմայա ծնա միւ-
 սաատէ էտէն հիւքիւմէթիին գուվվէթիյլէ իճրա էտէր ի-
 տի : Պէօյլէ Գաթօլիք մէզհէպլինին մէվճուտիյէթ հուգու-
 գու փայլիմալ օլուրուտու . բահիպլէրէ մախսուս պիր շէր-
 քէթիին թանղիմաթընա ասլա ըիպէթ օլունմաղըտը . պիր
 Գաթօլիք մանասթըրընա , ճէպրէն պիր հերձուածող վէ
 աֆօրօղլու բէյիս նասպ օլունուրուտու . վէ Սուրիա վա-
 գաստընտան սօղրա էվրօփա հիւքիւմէթլէրիյլէ գարարլաշ-
 մըլ օլուպ , մանասթըրը տախի հիմայէ էտէն « ճէպէլի
 լիպանան » նզամնամէսի պօղուլուրուտու :

Պու էսնատէ Վէնէտիք Միսիթարեանլարընտան օլուպ ,
 հերձուածողլուղուն զայրէթքէշլէրինտէն պուլունան Ար-
 ճիւան , Թրապիղծնա կիտիպ , վէ օրատա քէնտինէ պիր
 գաշ ավինէ փէյտա էտիպ , օրատա քէտին Գաթօլիք քի-
 լիսէսինէ հիւճիւմ էթտի . էքսէրիսի տէրպէտէր , վէ պաշ-
 գա պաշգա միլլէթլէրտէն վէ մէզհէպլէրտէն պուլունան
 ավինէլէրիյլէ պիրլիքտէ քիլիսէյէ կիրտի : Պու քէրթէտէ
 մէզքիւր սէֆիլլէր սէքսէն եաշընտա պիր միւհթէրէմ Ե .

պիսկոպոսու քիլիսէնին թաշարը իւզէրինտէ սուրիւքէյէ-
րէք, վէ պոյնունտաքի եպիսկոպոսուգ խաչընըն զէնճի-
րինի քիլիսէ տէրունինտէ պոյնունտան գօփարըպ փարչա
փարչա էտէրէք, խահնճէ խըրփալատըլար : Վէ պու ճիւմ-
լէսինէ գարըլըգ հիչ պիր զաղէպ կէօրմէտիլէր :

Պու թարզ հիւճիւմլէր թէզվարի տահա զլյատէ քիւս-
թախըղըլա եէնիտէն եէնիյէ թէքէրըլըր օլտուլար . վէ է-
յէր Գաթօլիք էրքէքլէր վէ գարըլար , Պապը Ալինին տէ
թէլէզրաֆի քէշիտէսիյլէ , մուխալիֆլէրէ թէսլիմ օլուն-
մասընը էմր էթաիյի պիր թանէճիք քիլիսէլէրինին գա-
փուսունա ալայ ալայ տիղիլիպ մուհաֆազա էթմիշ օլմա-
սալար , մէզքիւր Թրապիզօն քիլիսէսի տախի ծնլարըն է-
լինէ կէչէճէք իտի : Պու ճիւմլէ մուճաիլէյճ Թրապիզօն
Եպիսկոպոսու , մուխալիֆ կիւրուհինին զաղէպսիզ գալան
թէհտիտլէրինտէն , վէ իւճրէթ իլէ թութուլմուշ քիշի-
լէրին հիւճիւմլէրինտէն ինթիրազէն , թէքրար պու թարզ
իքրամսըղըլըլարտան սազընմազ իչին , մէզքիւր քիլիսէյի
գափալը թուլթմայը ֆէրիզէտէն ատա էթաի :

Իմտի պու շէհիրին Երմէնի Գաթօլիքլէրի մալիք օլ-
տուգլարը պիր թէք քիլիսէտէն պու կիւնքի կիւն պէօյ-
լէճէ մահրում գալտըլար . պէօյլէ պիր շէյ իտէ , մէմա-
լիքի մահրուսէի ալթիւսթ էտէն աղըր իխթիլալէր արա-
սընտա պիլէ սալա կէօրիւլմիւշ տէյիլ իտի :

Պիրազ սօղրա , աֆօրօզլու Ստեփանեան քահանայ ,
ախէր պիր հերճուածող քահանայըլա պիրլիքտէ , սատրա-
զամ էմրիլիլէ , Հալէպ էյալէթինտէն օլան Քիլիսէ կիթ-
տի : Վէ հէր նէ գատար պու շէհիրին Երմէնի Գաթօլիք
ճէմաաթը իչինտէ , մէրգում Ստեփանեանըն իքի պիրատէ-
րինտէն մատա , ծնլարա թապի քիմսէ եօղուտուլուսա տա ,
պու ճիւմլէ քիլիսէյէ հիւճիւմ էթաիլէր , վէ հիւքիւմէ-
թի մահալիյէնին սէքիզ նէֆէր զապթիյէսի գուվլէթիլէ ,
վէ պիր չօգ Էշմիաճնական Երմէնի խէզալէլէրինին եար-
տըմըլա , քիլիսէյի հէր տիւրլիւ իքրամսըղըլըլարըլա թէն-
ճիս էթաիլէր , Հալէպ վալիսի իտէ , պու եօլտուգլըլար-
տան խապէրտար օլարազ , աֆօրօզլուլարըն պու իճպար-

լէրինէ մէյտան վէրիւր , վէ ծնլարը զաղէպլէմէզ իտի : Խշ-
թէ պէօյլէճէ պու շէհիրտէ տախի Գաթօլիք մէզէպիւնին
իպատէթի իճրա օլունամազ օլտու :

Քէշալիք Ալէքսիս իամինտէ պիր Վէնէտիք միսթար-
եանը , Մարտինին պաղը Գաթօլիքլէրինի կիզլիճէ , Ըս-
տամպօլուն նէվղուհուր հերճուածը թարաֆընա գազան-
մայա թէչէպալիւս էթաի : Պու շէհիրին եպիսկոպոսու Նա-
զարեան գերապայծառ , մէզքիւր կրօնաւորուն տէսիսէլէ-
րինի անինտէ թանըլըպ , իլք աղըզա ծնու թէօվպէյէ կէ-
թիլմէյէ մուվաֆֆազ օլտու , լաքին պիրազ սօղրա , Ալէք-
սիս պու քէրթէտէ ալանէն սէօղիւնտէն բուճու էթմէսինէ ,
վէ վէրտիյի տին իզրարընա նիսպէթէն , Ըստամպօլտան
ալմըլ օլտուղու ըէսմի էմրլէրտէն տէ գուվլէթ քէսպ է-
տէրէք , աչըգտան աչըզա հերճուածողլուղունու պէյան
էթաի , վէ Մարտին միւթէսարըֆընըն տէ մուալլէնէթիլիլէ ,
էվլլէլա շէհրի մէզպուրուն եպիսկոպոսունու թազեիզ էթ-
մէյէ պաշլատը . վէ պատէհու Գաթօլիք քիլիսէսինի զապթ
էթմէյէ գալգըլտը . վէ էկէր Գաթօլիք ճէմաաթը ճէսա-
րէթ իլէ տայանմըլ օլմասա , մուվաֆֆազ տա օլուրուտու :

Սամսօնտա տա թըպգըսը վազը օլտու , շէօյլէ քի Ըս-
տամպօլտան ըէսմէն կէօնտէրիլմիշ օլան , Լէքէճիւեան իսմին-
տէ աֆօրօզլու պիր Անտոնեան կրօնաւոր , Սամսօնտա թէէ-
սիրի օլան պիր ֆամիլեանըն եարտըմըլա , պու շէհիրին
քիլիսէսինէ հիւճիւմ էտիպ , Գաթօլիքլէրին մուխալիֆէթ-
լէրինէ նիսպէթէն , սրբապղծութիւնըլա օրատա պատա-
րազ սէօյլէտի :

Տիյարպէքիրտէ տախի , հերճուածողլուզա տիւշմիւշ
օլան , վէ Ըստամպօլտա պուլունան Տիյարպէքիր եպիսկո-
պոսունուն էմրինէ կէօրէ , իքի քահանայ հիւքիւմէթի
մահալիյէնին մուալլէնէթի , վէ ճէմաաթտան պիր գաչ
քիշինին արգա օլմասըլա , սատրգ գալան եկեղեցական
վէ աշխարհական էքսէրիյէթիլին մուխալիֆէթլէրինէ վէ
բրթէսթօլարընա նիսպէթէն Գաթօլիք քիլիսէսինէ հիւ-
ճիւմ վէ զապթ էթաիլէր : Պու սատրգ գալանլար , պու
քէրթէտէ տինտէ մէթանէթլէրինին փարլազ պիր իսպա-

թընը կէօսթէրտիլէր, շէօյլէ քի չօպանլարընըն իպրէթի արգասընա կիթմէտիքաէն պաշգա, քիլիսէ զապթ օլուն, մատան էվվէլ միւէսսէր պիր մէքթուպ եաղարագ, պիր դաչ սէնէ մուգատտէմ, Փափանըն էմլլէրինէ միւթիւ օլմայը, վէ Պաթօլիք իթթիհատընտա գավի տուրմայը ալանէն թէնպիհ վէ վաղ էթմիշ իքէն, շիմտիքի պուլուն, տուղու միւթէնագիս հալտէն տօլայը, հէր նէ գատար հիւրմէթ իլէ իսէտէ, ծնու մուսթթապ էթտիլէր:

Պաթօլիք մէզհէպինին սէրպէսթ իճրասընա գարըը էյալէթլէրտէ պու թարղ աշիքեար վէ բէսմի հիւճիւմլէր վաղը օլուղու արատա, փայլիթախթտա տախի Սատրաղամ Մահմուտ փաշա հազրէթլէրի, մուխալիֆ կիւրուհինին քիլիսէնին մէշրու հիւքիւմէթինէ ասիյանլարընը, վէ ծնլարը Պաթօլիք քիլիսէսինտէն այըրան մէզհէպճէ ֆէրդի իշ եէրինէ գօմայարագ, ծնլարը Պաթօլիք սըֆաթըլըլա թանըմագտա տէվամ էտէր իտի: վէ պունա նիսպէթ հէր նէ գատար Մօնսինեօր Բրանքի քիւրսի շէրիֆ իսմինէ օլարագ բէսմէն իյղահաթլար վէ թէէմինաթլար վէրմիշ իսէտէ, վէ Պաթօլիք ճէմաթթը միւսթագիլ մէպուսլար վասէթասըլլա, մէգքիւր կոնդակտա Պապը Ալինինէ հուղուղու շահանէյէ մուղիրը սայարըը փարչալարըն հէր պիրինին հազըընտա հիւքիւմէթէ միւքէրբէրէն թէէմինաթլար վէրմիշ իսէտէ, պու ճիւմլէ մուխալիֆ կիւրուհինին էթտիլի կիպի, «բէվէրբուրուս» կոնդակընը ինքեար վէ բէտա էթմէտիքլէրի իչին, ծնլարա իօշ նազարըլա պագմազ ըտը:

Եինէ օ արատա Սատրաղամ հազրէթլէրի, բէսմի միլլէթ վէքիլի պիր Փաթրիք ինթիխապընը, Պաթօլիքլէր իլէ նէվլուհուր հերձուածողլար մապէյնինտէ իթթիֆագ հասըլ էտէճէք պիր թարիգ պուլմագ զիւիւմիլլէ, պիլ իթթիֆագ պիր եէնի Փաթրիգ ինթիխապ էթմէլէրի իւղէրինէ թարաֆէյնէ իպրամ էտէր իտի: Աէ եինէ 1872 սէնէսի մայիս 10 թարիխիլլէ, իքի թարաֆըն բուէստալարընա պու մաալտէ պիր պույրուլտի իրսալ էթտի: Անճագ մուխալիֆ թարաֆըն բուէստալարը, «Սֆօրօզլու» վէ

հերձուածող» թանըլմըլ եկեղեցականլարը տախի Պաթօլիք Փաթրիքլիլի միւլագիմէթինէ տախիլ էթմէք իսթէտիքլէրինտէն, մուվաֆագաթ միւմքին օլամատը: Պատէհու էրմէնի Պաթօլիք ճէմաթթը, պույրուլտիլի ումումիւնին մազմունի իւղէրէ քի, Ըստամպօլ Փաթրիկի, եանի բուհանի կիլիկիա Փաթրիկի տէյիլ, իլլա «ճիւմանի Փաթրիգ» նասպը իւղէրինէ սէօյլէր իտի. միլլէթ իլէ Պապը ալի մապէյնինտէ վասէթայը բէսմի օլմագ իւղէրէ, «ճիւմանի Փաթրիգ» թէսմիլլէ օլունան պիր բէյիս ինթիխապ էթմէյի միւնասիպ սայար:

Էրմէնի Պաթօլիք միլլէթի, էսքի առէթի վէ գախտէսի իւղէրէ. վէ ճիւմանի Փաթրիքլիլի մէմուրիլլէթինէ կէշմէք իչին թագտիմ օլունաճագ միւլագիմին, ալա քիլիսէ զագէպլէրինէ տիւշմիւշ օլմամայը պաշըճա պիր շարթ հիւքմիւնտէ մաթլուպ էտէն գանուլարա թէվֆիգէն, իթթիֆագը արայըլա, հալա Պրուսա էրմէնի Պաթօլիք եպիւկոպոսու պուլունան Թիւրքեան Պերապայճառ ինթիխապ օլունտու: Աէ միւթաա իւղէրէ սէրիան մաղպաթասը եափըլլա, իքի պինտէն թէճավուղ իմղայըլա, վէ եպիսկօպոստան Պերապայճառլարտան, քահանայլարտան, վէ միւթէպէր աշխարհականլարտան միւրէթթէպ միւսթագիլ մէպուսլար վասէթասըլլա, 1872 սէնէսի մայիս 18 տէ. Մահմուտ փաշա հազրէթլէրինէ թագտիմ օլունտու:

Միւշարիլլէյ հազրէթլէրի, պու եալընըզ պիր թարաֆըն ինթիխապը տըր տէյի վէսիլլէ էտէրէք, գապուլ էթմէտի. վէ մէքթէպի շահանէտէ աֆօրօզլու վէ հերձուածող աշխարհականլար վէ եկեղեցականլար տախի պիրլիքտէ պուլունարագ, Պաթօլիք եախթ «հերձուածող» թէֆրիգ էթմէքսիլին, փափաղլարըն իչինտէն պիրինի թէրաֆէյն պէրապէրճէ պիր «Պաթօլիք» Փաթրիկի ինթիխապ էթմէյէ էմր էթտի: Սատրաղամ հազրէթլէրի շունու տախի իլավէ էտէր իտի քի, մէպուսլարըն վէրմէյէ քէնտիլէրի հազը կէօսթէրտիքլէրի եալընըլ իյղահաթտէյիլ, հաթթա մէգքիւր կոնդակըն տուրէթի զահիրտէ հիւքիւմէթի շահանէյէ միւթաալիղ օլապիլլէճէք մատտէ

լէրինէ վէրիւնէճէք հէր պիր թէէմինաթլար տախի քեաֆի օլմայըպ, իլլա Փաթրիգ ինթիխապ օլաճագ զաթըն «րէվէրսուրուս» կոնդակընը միւսթադիլ վէ գաթի սուրէթտէ րէտտ էթմէսի իգթիզա տըր: Սատրաղամ հազընէթլէրինին իշպու իքի թէքլիֆի տախի ճէմի Պաթօլիքլէր հազընա գապուլ օլունուր մէվաոտէն օլմամաղ իլէ, մէպուսլարըն քէնտիսինէ փէշինէն պէյան էթտիքլէրինէ կէօրէ, իրթէսի կիւնիւ Երմէնի Պաթօլիքլէրինաէն հիշ պիր քիմսէ մէքթէպի շահանէ ինթիխապընա տախիլ օլմատը:

Տէվլէթ մէմուրիյէթինտէ պուլունան իւշ միւթէպէր Պաթօլիք պու ինթիխապտա պուլունմագ իւղէրէ Սատրաղամ հազընէթլէրինին թէնպիհինէ իմթիսալէն, ինթիխապա մուպատէրէթ օլունսուղու արատա, մէքթէպի շահանէյէ կիթտիլէր իսէ տէ, պէօյլէ պիր ինթիխապա տախիլ օլմայաճագլարընը, օրատա մէվճուտ մուխալիֆ կիւրուհինին վէ տէվլէթ մէմուրունուն հուղուրունտա թագրիր վէ պէյան էթտիլէր. վէ պատէհու մէմուրու մումայիլէյհին մաթըւպու իւղէրէ, պու մապտէ փրօթթօլարընը թահրիր վէ իմզա էթտիքտէն սօղրա, անինտէ մէճլիսի թէքը էտիպ չըգտըլար:

Էզ ճիւմլէ մուխալիֆ կիւրուհի մայիս այընըն 19 ունճու կիւնիւնտէ, հէնիւղ աֆօրօղ ալթընտա, վէ պիր դաշ հաֆթա էվլէլ ախէր հերճուածող Եպիսկոպոսլարտան սըրբապըղծութիւնուլա Եպիսկոպոս թագտիս օլմուշ օլան Քիւրէլիեան Օհան նամ քահանայը «Պաթօլիք Փաթրիկի» իւնվանըյլա ինթիխապ էթտիլէր:

Պու ինթիխապ 1150 միւնթէխիպտէն իպարէթ պիր ֆըրգատան իճրա օլտու քի, պունլարըն իշինտէ փէք չօգ Բումլար վէ Էջմիածնական Երմէնիլէր մէվճուտ ըաըլար. շէօյլէ քի մուխալիֆ կիւրուհի պու 1150 միւնթէխիպլէրին էսամի տէֆթէրինի իլան էթմիշ օլսալար, դօլայճա գահիրէ չըգար ըտը: Քիւրէլիեան Օհան ինթիխապ օլուր օլմազ, օ.մէճլիստէ «րէվէրսուրուս» կոնդակընը այլնէն ճէրհ վէ րէտտ էթտի: Պապը Ալի թարաֆընտան մէմուր

թային օլունուպ, տէվլէթ մէմուրու սըֆաթըյլա Գրատա հազըր պուլունան պէյլիքճիլ տիվանը հիւմայուն էֆէնտի մազպաթալարընը գալէմէ ալտը. վէ մէրպում Քիւրէլիեան տախի քէնտի իմչլարընը վազ էթտի:

Պու ինթիխապ տախի հէր նէ գատար Եայընըզ պիր թարաֆտան, վէ Թիւքիեան գերապայժառըն միւնթէխիպլէրինին նըսֆը մըգտարընտան իճրա օլմուշուսա տա, Սատրաղամ հազընէթլէրի պու ինթիխապը գտպուլ վէ թաստիգէ շայան կէօրտիւ: Պաթի նազար միւնթէխիպլէր տէ, միւնթէխապ տա քիլիսէ գազէպլէրինէ տիւշմիւշ, վէ Պաթօլիք քիլիսէսինին գուճաղընտան այլնէն թարտ օլունմուշլար իքէն, Մահմուտ փաշա իշպու նէվղուհուր հերճուածող Պաթրիկէ «Պաթօլիք Փաթրիկի» իւնվանընը վէ միհրինի վէրմէյէ թէրէտտիւա կէօթէրմէտի. վէ պու սըֆաթըլա մէրգումու հուղուրու շահանէյէ չըգարար. վէ Քիւրէլիեան Օհան տախի պու միւնտաիպէթ իլէ էթտիլի նութղու րէսմիսինտէ, քէնտի «Երմէնի Պաթօլիք միւլէթինին րէյիսի րուհանիսի» թէսմիյէ էթմէյէ տախի չէքինմէտի:

Պու ճիւմլէ Քիւրէլիեանըն ինթիխապընըն իքինճի կիւնիւ, Երմէնի Պաթօլիք ճէմաաթը, Պապը Ալիյէ քէմալի թապիմ իլէ գալէմէ ալընմըշ պիր գըթա արղուհալ թագտիմ էտիպ, Քիւրէլիեանը «Պաթօլիք Փաթրիկի» թանըյամայաճագլարընը. վէ մէրգումու լանէ րուհանի, նէ տէ ճիւմանի խուսուստա հիշ պիր վէճհիլէ իլթիհագ էտէմէյէճէքլէրինի պէյան էթտիլէր:

Պունուն իւղէրինէ, Պաթօլիք պուլունանլարըն քեաֆէսինէ թապիլի օլան պէօյլէ պիր փրօթթօլար օլմէյէ, Երմէնի Պաթօլիք միլլէթինին րուէսալարը թէշվիգ էտիյօրլար տէյի Մահմուտ փաշա ծնլարըն հագընտա շիքեայէթ էթտիքտէն սօղրա, միլլէթին մէշրու Կաթողիկոսու օլան Հասուն Գերապայժառըն սըֆաթըրէսմիյէսի թանըլմազ օլալըտան պէրի, Երմէնի Պաթօլիք քիլիսէսինին վէ ճէմաաթընըն մէվճուտիյէթինին Եայընըզ վէ սօն վասէթատը օլան իտարէ մէճլիս միհրի տախի, սատըզ գալան

ճէմաաթըն էլինտէն ալընտը : Պու վէճհիլէ Էրմէնի Գաթօլիք քիլիսէսի վէ ճէմաաթը Ֆիլիլէն իլղա օլունուպ , ետրինէ պիր հերձուածող Փաթրիդ , վէ պիր հերձուածող Էրմէնի ճէմաաթը կէչտի քի , Աթիթանէտէ վէ էյալէթլէրտէ անճագ 1500—2000 թէվապիսի օլուպ , պունլարըն պաչընտա տա 4 եպիսկոպոս վէ 50 գատար տա կրօնաւորլար վէ եկեղեցականլար պուլունուրուտու : պունա գարչըլըդ Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթըլլա , եալընըդ Սսիթանէտէ 16—18000 նուֆուս օլուպ , Կաթողիկոսլարընա սըզը սըզըյա պիրլէչմիշ օլան 50 տէն զիյատէ կրօնաւորլարտան վէ եկեղեցականլարտան իտարէ օլունմագտայըար : Պունտան գաթինազար պիւթիւն Կաթողիկոսլուգ թեմինտէ սատըգ գալան Գաթօլիքլէր 80,000 տէն թէճավուղ օլուպ , Կաթողիկոսու մէշուէլէրինէ , վէ սըբաղան քահանայապետէ սատըգ վէ միւթի 350 տէն զիյատէ եկեղեցականլարտան , վէ 11 թեմական արքեպիսկոպոսլարտան վէ եպիսկոպոսլարտան իտարէ օլունմագտայըարլար : Ճէմաաթ Սատրաղամ հազըթլէրինէ պու էքսէրիլէթ վէ ճիւղիլէթ մատտէսինի նուֆուս տէֆթէրլէրինտէն թասաիգ էթսին տէյի փէք չօդ տէֆա ըիճա էթաիլէր իսէ տէ , պիհուատէ օլու :

Մուղատտէմ զիքըր էթաիլիմիլէ կէօրէ , Էրմէնի Գաթօլիք իտարէ մէճլիսինին միհրի ալընտըլընտան , Էրմէնի Գաթօլիքլէրինին ըուհանի վէ ճիւմանի հայաթը մահվ օլունուտու : Վէ հէր պիր տէվաիլլէր Մահմուտ փաչանըն էմրի մախսուսու իւղէրինէ , շէրէ տաիր տավալարտա մաթլուպ օլունան Եէմինի էթմէք իչին , Քիւբէլիեանըն Փաթրիքիթանէսինէ կիթմէյէ ծնլարը մէճպուր էտէրլէր իտի : Հաքէզա , վէ հիւքիւմէթի սէնիլէյէ ասի նաղարըլլա պազըլմագ ճէզատը ալթընտա , Օսմանլը թէպատը վէ ԳԱԹՕԼԻՔ օլուուգլարընա տաիր իլմի խապէրլէրի , մէզըիւբ Փաթրիքիթանէտէն ախղ էթմէյէ էմր օլունուրուտու : պու իլմի խապէրլէր իսէ , Օսմանլը թօփրաղընտա , էմլաք սէնէտլէրի չէվիւրմէք իչին , միւրուր վէ էսնաֆ թէգքէրէլլէրի ալմագ իչին , նիհայէթ պէլէտիլէյէ տաիր հէր տիւր :

լիւ մուամէլաթ իչին միւճէրրէտ իգթիլա տըր : Խիւլա սէի քէլամ , Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը , եա քի մաթպուու օլուուղու հիւքիւմէթէ իթաաթսըղ , եա տա զամիւրին Ֆէրայիլինի փայիմալ էթմէք մէճպուրիլէթ ինտէ պուլունուրուտու :

Հիւքիւմէթին պու եօլուլա սէքսէն պինտէն թէճավիւղ էն սատըգ թէպատլարընը իլղա իթաիլի միւշըիլ հալին վէ ծնլարըն հէր պիրինէ պունտան թէրէտաիւս իտէն մալիլէճէ աղըր զարարլարըն թասվիրինի պուրատա ըէամ էթմէք Փաղլա շէյ տիր : Պու մուամէլէ պաչգա պիր շէյ օլմայըպ , իլլա մէզքիւր ճէօմաաթը մատաի վէ մանէվի սիւրէթտէ թաղէիք իտէրէք , վէ Գաթօլիք տէյի թանըյամայաճաղը պիր փաթրիլի , « Գաթօլիք » կիպի գապուլ էթաիրէրէք վէ ծնա թապի էտէրէք վէ Գաթօլիք քիլիսէսինտէն խարըճտա վէ Գաթօլիքլէրին խամի օլան պիր փաթրիլին գանչլէրիսալընտան « Գաթօլիք » սըֆաթըլլա իլմի խապէր ախղ էթաիրէրէք մէճմուէն եախօտ միւնֆէրիտէն ծնլարա քէնտի իթիգատլարընը ինքէար էթաիրմէք թէրթիպի իտի :

Պու հալ իսէ կիթաիքճէ տահա զիյատէ շիտտէթ քէսպ իտէր իտի , վէ Գաթօլիքլէր տահա աղըր զուլումլարա միւպթէլա օլմագտա ըտըլար :

Հիւքիւմէթին պէօլլէ թաղէիք էթմէսինէ , վէ Գաթօլիքլէրին չէքաիքլէրի պունճա զիյանլարա նիսպէթէն իչլէրինտէն աինինտէ գաիֆիլիք կէօստէրէն անճագ պէշ ալթըր քիչի պուլունմուշ վէ հերձուածողլարա պէաթ իթմիշ տիրլէր , ծնլար տա մէնֆաաթը մախսուսէլէրինէ տաիր աղըր սէպէպլէրտէն տօլայը պու շէյէ մէճպուր օլունուշ տուրլար :

Պունա նիսպէթ մուխալիֆ կիւրուհինտէն չօղլարը , իլլին հերձուածողլուղա սիւրիւքլէնմիշ իքէն , ալլէլ խուսուս Էօլիւմ սաաթլարընտա տէծմիւշ տիւրլէր :

Հիւքիւմէթի սէնիլէ պաղը Էվրօբա սէֆիրլէրինին միւթալաալարընտան վէ շիքէայէթլէրինտէն աղ պիր միւտատէթ պու գաիտէտէն խարըճ հալէ պիր շարէ իթ :

մէք իսթէր կիպի կէօրիւնտիւ : Պու սէպէպէ մէպինի Մահմուտ բաշա Պաթօլիք ճէմաաթընտան «Քէվէրսուրուս» իւզէրինէ տահա աշիքեար պիր իյզահաթ մաթլուպ էթտի . վէ Պաթօլիք ճէմաաթընըն վէ քիլիսէսինին պուլունտուղու միւշքիւ հալէ պունուլա պիլմէմ քի նէ չարէ իտէճէք իտի : Եախօտ հիշ տէյիլ իսէ սուրէթի զահիրտէ պէօյլէ կէօթէրիք իտի :

Էրմէնի Պաթօլիք ճէմաաթը պու թէքլիֆի տըզգաթըլա միւթալլաա էթտիքտէն սօնրա , Սատրազամ հազրէթլէրինէ պիր պէյաննամէ թաղտիմ էտիպ ծնտա մէղքիւր կոնդակըն բուհանի վէ քիլիսէճէ սըֆաթընը քեա միլէն հիմայէ իտէրէք հիւքիւմէթի սէնիյէյէ միւթաալիք մատտէլէր հազգընտա տախի հիւքիւմէթէ մուխասսաս տաիրէ տախիլինտէ պուլունան հէր պիր էմրէրին իճրատը վաճիպէի զիմէթլէրինտէն օլտուղունու պէյան էթտիլէր :

Սատրազամ հազրէթլէրի իշպու պէյաննամէտէն մէմնունիյէթ կէօթէրտի . վէ ճէմաաթ տախի պու եօլուլա հիւքիւմէթէ օլան պօրճունու թէքմիլէն էտա իթտի : Մէղքիւր պէյաննամէնին իւզէրինէ «Քէվէրսուրուս» կոնդակընտա արթըգ հիւքիւմէթէ վէսվէսէի մուճիպ պիր շէյ գալմամըլ օլմագ լազըմ կէլիք իտի . ճէմաաթ տախի արզիւ իլէ վէ հազգըլա եալընըլ մէղհէպճէ պէլէտիյէ հուգուգըրընըն տէյիլ , իլլա փօլիթիգաճա հուգուգըրընըն տախի , եանի ալէսսէվիյէ վիւճուտինին թէէմին օլունմասընա վէ 1855 հաթթը հիւմայունունուն մանթուգու իւզէրէ Պապը Ալիյիլէ բէսմի մուամէլաթընըն հիյէթի ասիյէսինէ բիւճաաթընա ինթիգար էթմէքտէ իտի : Ճիլ հազըգէ մատամ քի «Քէվէրսուրուս» կոնդակընըն (նէշրինէ) տէկին հիւքիւմէթին Էրմէնի Պաթօլիք ճէմաաթընտան իշթիքեա իտէճէք պիր սէպէպի եօղուտու , վէ մատամ քի Հասուն գերապայճաւըն սըֆաթը բէսմիսինին բէֆի վէ Պաթօլիք իտարէ մէճլիսի միհրինին թանըլմամապը մէղքիւր կոնդակ հազգընտա վազը օլան իթիրազաթ իւզէրինէ զուհուր էթմիշ իտի , պու սիւրէթտէ մէղքիւր

կոնդակ իուսուսուտա մաթլուպ օլունան թէէմինաթ ճէմաաթ թարաֆընտան վէրիլտիյի , վէ Սատրազամ հազրէթլէրի տէ մէմնունիյէթինին պէյան էթտիյի անտէ , ճէմաաթը մէրգումէնին տէ հիյէթի ասիյէի մէշրուէսինէ իրճաը հազգըլա :

Հալ պու քի պէօյլէ հազգըլա ումիտլէր իքի վուգուաթտան տօլայը պօշա չըգըպ հալի տահա զիյատէ ազըրլաշտըրտըլար :

Հիւքիւմէթէ թաղտիմ օլունան իշպու պէյաննամէտէն սէքիլ կիւն սօղրա Պապը Ալինին պիր մէսնէտտարանը պիր գաշ միւթէպէրանը հուգուրունա ճէլպ իտիպ , ծնլարա պիր թալիմաթ օգուտու քի . Քիւփէլիանը Պաթօլիք փաթրիկի թանըմայը միւճէտտէն ծնլարա էմր իտէրտի , վէ Պաթօլիք ճէմաաթընա եալընըլ պիր գաշ էհէմիլիյէթսիլ իլմի իսապէրլէրի տօղրուտան տօղրույա Պապը Ալիտէ տիվանը հիւմայունտէն մուվազգաթէն ալմայա միւսասատէ էտէրէք , պունլարըն տա եինէ գայտը Քիւքէլիանըն փաթրիքհանէսինէ այիտ օլաճաղտը : Պէօյլէճէ Պապը Ալիտէ տիվանը հիւմայուն նէվզուհուր հերճուաճող փաթրիքհանէսինին պիր շիւպհէսի տէմէք օլուրուտու : Միւլը ալըմ սաթըմը միւրուր էսնաֆ թէգքերէլէրի վէ հուգուգը պէլէտիյէյէ տաիր ճէմի սէնէտլէր միսիլու զիյատէ էլզէմ վէ միւհիմմ իլմի իսապէրլէր հազգընտա ըսա Պաթօլիք ճէմաաթը տօղրուճա նէվզուհուր հերճուաճող փաթրիքհանէսինէ միւրաճաաթ իթմէք լազըմ կէլիրիտի : Պաթի նաղար մէղքիւր թալիմաթըն իֆատէսինէ կէօրէ Պաթօլիքլէրին Յիսուս Փրկիչ պաշ քիլիսէսինի Ղալթաթա բաթրիքհանէսի իսմիլլէ մէրգում բաթրիկէ թէսլիմ էթմէլէրի մաթլուպ օլունուրուտու : Քէզալիք մէղքիւր թալիմաթ պաղը տօղրուտան տօղրույա , վէ պաղը տօլայըտան Պաթօլիքլէրի հերճուաճող բաթրիլին հիւքմիւ ալթընա զօմայա վէ ծնուն միհրինի պիր Պաթօլիք բաթրիկի միհրի կիպի գապուլ իթտիրմէյէ վէ նիհայէթ հիշ պիր վէչհ իլէ Պաթօլիք օլմայան պիր փաթրիկի Պաթօլիք եէրինէ դօտուրթաուրմայա թէվէճճիւհ իտէր ի-

տի : Այս պահու առ արվանք հիւմայուն մուավէնէթ վէ
 թաղեիգի իլէ հատր իտի : Պու ճիւմէտի ախեր պիր շէյ
 օլմայըպ իլլա Վաթօլիքլէրի « Պապը Ալիին զափուսուն
 տան » կէշիրերէք Քիւբէլիանըն թէպալիյէթինէ կէօթիւր
 մէյէ պիր եօլուտու :

Ղաքին Վաթօլիք ճէմաաթը եայլընը պիր առէմ կի
 պի հէփիսի պիր աղըղտան շիքեայէթլէր վէ փրօթէս
 թօլար էթտիլէր վէ թապիէթ ճէ , մէզհէպճէ վէ պէլէտի
 յէճէ հուզուզարընա մուզիրը օլան պէօյէ պիր թէքլի
 Քի բէտտ իթմէք իչին սւմուսի մէճլիսէ ճէմ օլտուլար : Այ
 միւսթաղիլ մէպուսար Սատրաղամ հազրէթլէրինէ կիտիպ
 ճէմաաթըն հազգլը շիքեայէթինի իփատէ էթտիլէր : Պու
 նուն իւզէրինէ Մահմուտ բաշա հազրէթլէրի իլէրքի թէր
 թիպի թաաիլ իթմէյէ սէօղ վէրաի , վէ էմլաք ալլամ սա
 թըմ իլմի խապերլէրինի վէ միւրուր թէզքիրէլէրինի տա
 խի Քիւբէլիանըն միհրինտէն գուրթարարագ տիվանը հիւ
 մայունտէ գուլլանըլաճագ մախսուսիյէ պիր միհր իլէ իճ
 րա օլաճաղըտը : Էյէր պու իսիմ վէքիլէպիլեր իսէ պէօյ
 լէ պիր բուհանի պէլէտիյէ մէվճուտիյէթ Պապը Ալիտէն
 բէսմէն թանըլմը օլմատըքճա Օսմանը աէվլէթինին (միւս
 թէմնա) թանըլմաթը սէպէպիսնէ մէմալիքը մահրուսէտէ
 զապիլսիզ տէ տէյիլ իսէ տէ փէք միւշքիլ տիր : Տիկէր
 թարափտան տա թէքլիփ օլունան թէրթիպտէ , աիվանը
 հիւմայունտէն ախը օլունաճագ պէլէտիյէյէ տաիր սէնէտ
 լէր սայըլը վէ մահտուտ օլտուղունտան աճապա իսայալի
 մի տիր վէ զասիպ պիր փաթըրիկին իտաաալարըլլա ուղ
 բաշմագտա պուլունան Վաթօլիք մէզհէպլինին սէրպէսթ
 ճէ իճրատընա քէֆալէթ էթմէղմի տէյի հազգ իւզէրէ գօր
 գուլուրուտու : Ղասպ օլունանըլարտան մատտա ճէմաաթըն
 վէ կաթօղիկուսըւզ քիւրսիսինին սաիր քիլիսէլէրինին վէ
 քիլիսէ մալլէրինին « հլիլէթը հալինտէ » գալըպ գարնա
 յաճաղը տախի նամալիւմ պիր շէյ իտի , վէ թէմլէրին ե
 պիսիպուսլարընըն Ասիթանտէտէ բէսմի պիր վաթիթալարը
 պուլունամատըղնտան իաթիտալարընը Պապը Ալիյէ նէ եօ
 լուլա եթիլիտիրէ ճէքլէրի պիլինէմէզ իտի : Խիւլասէյի քէ

լամ պու թանըլիմ օլունան եէնի ուսիլին տախի Վաթօ
 լիքլէրին թապիաթճա մէզհէպճէ վէ պէլէտիյէճէ հու
 գուզարընը սէրպէսթ գուլլանապիլմէլէրինէ զայրի քեա
 Քի օլտուղու կէօրիւնիւրիւտիւ :

Իլթէ քիլիսէճէ մուափիլիյէթէ մուզիրը օլան իքինճի
 վուզուաթտա շու տուր քի , Վաթօլիք ճէմաաթընըն եա
 գընտա քէնտի հուզուզարընա մալիք օլմագ իւմիտինի
 քիւլլիյէն մահվ էթտի :

Նիչէ քի սէօյլէմիշ իսէք հիւքիւմէթ « Քէվէրուրուս »
 կոնդակընը հէնիւզ ճէհր էթմիշ վէ մէշու կաթօղիկու
 սուն մէզքիւր կոնդակը մուհափաղա իթտիյի սէպէպէ
 մումալիլէյհին սըֆաթը բէսմիսինի թանըմաղ օլմուշուտու ,
 վէ պու տա Սատրաղամ հազրէթլէրինին կէրէք լիտանէն վէ
 կէրէք 1871 սէնէտի սէպտեմբեր 27 տէ Խարիճիյէ նազըրը
 վասէթաղլլա Մօսիսն օր Պրանդիլիլ իրսալ օլունան նա
 մէտէ թահրիքէն պէյան էթմիշ օլտուղու էֆքեարա մու
 ղաիր օլարագ : Չիւնքի նամէյի մէզպուրէտէ հիւքիւմէթ ,
 միլլէթը մէրգումէնին ումուրու բուհանիլէտինէ միւտա
 խէլէ էթմէք նիլէթինտէ օլմատըղընը պէյան էթմիշ իտի :

Էզ ճիւմլէ պու իլանըլարըն վէ պէյանըլարըն թօլունա
 նիսպէթէն աղըպէթ 1872 սէնէտի Յունիս 30 տա Հասու
 Վերապայճառա էվլէլլա լիտանէն շէօյլէ պիր խապեր վէ
 րիլտի քի Ասիթանտէ զազէթալարընըն պիրինտէ տէրճ օ
 լունան պիր իլանըն ալթընտա քէնտիսինին « Ալիլիկիա փաթ
 րիկի » իւնվանը կէօրիւլտիլիւնտէն փիսոպուտու մումա
 իլէյհ հիւքիւմէթի սէնիլիլէ թարաֆընտան փաթըրիգ սըֆա
 թըլլա թանըլմամագտա իքէն էլան պու իւնվանը գուլ
 լանմայա ճէսարէթ էթմէսիլլէ , Տէվլէթ , պունտա հիւ
 քիւմէթէ գարը պիր աաիյան վէ ֆէտատ միւշահէտէ էթ
 աիլի իլիւն Ասիթանտէտէն չըգմատընա էմը վէրմիշ տիր :

Պու աղվ օլունան ճիւնհա էօյլէ պի էսաս ըսը քի
 պիր զաբարը էօրֆիլէյնին հէր պիր սըֆաթը ճնտա մէվ
 ճուտ ուտու : Ղաղէթանըն իլանը Ս. Երրօրգութիւն քի
 լիսէսինին եէօվմի մախսուտու մէնասիպէթիլլէ եպիսիպու
 սու միւմայիլէյհին միւթատը գատիմէ իւզէրէ օրատա

սէօյլէյէճէյի պիր (զիյնէթլի) ձայնաւոր պատարագա միւթաալիզ իտի : Պու ճիհէթտէն իլանը մէզպուրուն , սապըզը վէճհիլէ , պէօյլէ մէզհէպճէ պիր զիյնէթտէ հազըր պուլունմագ իչին տինտարանը տավէթ էթմէքտէն պաշգա պիր նէթիճէսի օլամագըտը : Վէ մէզքիւր իլան շու սիյագտա եազըլըլըտը . «1872 (րումի) յունիս 21 ինճի փաղար կիւնի , սուրբ Երրորդութիւն քիլիսէսինտէ , Կիլիկիա Պատրիարքը սէմահէթլու Անտոն Պետրոս սօգուղունճու հազրէթլէրի ձայնաւոր պատարագ սէօյլէյէճէք օլուղունտան . . . » :

Պալատէ զիրք օլունան զազէթանըն , Կաթողիկոսարանըլա պիր միւնասիպէթի օլմատըղընտան , պու իլանը նէշը էթմէսինտէ հազգ իւզէրէ ծնուն ալաթը սայըլամազըտը . հաթթա էօյլէ սայըլա պիլէ , պու իլանտա տէվլէթէ աօիյան վէ խիյանէթ ատա օլունաճագ թագսիրաթլարըն կէօլլէսի պիլէ կէօրիւնէմէզ իտի : Հիւքիւմէթ եպիսկոպոսու մուամիլէյնին սըֆաթըր րէսմիսինի թանըմամայըլա , վէ պէօյլէ պիր աղըր մատտէտէ տավա ֆասլ օլունմայարագ վէ թէպրիյէի զիմմէթ զապուլ օլունմայարագ վէ փէշինէն վէ սուրէթի րէսմիյէտէ քէնտինէ պիլիթիլմէյէրէք Պապը Ալիյիլէ մուամէլէյի րէսմիյէսինի զաթ էթմէյիլէ տախի գանունճա «Կիլիկիա փաթրիքիք» իւնվանընը գուլլանմասընը ճէրհ իթմիշ տէյիլ վէ ետէմէզ իտի : Սատրաղամ քէնտիսի տախի հիւքիւմէթ , հէր նէ գատար փաթրիկին սըֆաթըր րէսմիսինի թանըմազ ըսա տա , պու ճիւմլէ րուհանի հիւքիւմէթիսի սէրպէսթճէ գուլլանմասընա մանի օլմագ էֆքեարընտա տէյիլ տիր տէյի , տախմա թէքէրըիւր էթմիշ իտի , պուքի միւճէրրէտ քէնտիսին քիլիսէճէ «Կիլիկիա պատրիարքըլը» իւնվանընը գուլլանմասընը իմա իտէր իտի : Տըգգաթ օլունաճագ պիր շէյ տէ շու սուր քի , 1872 Սպրիլ 28 տէ փաթրիգ ինթիխապը իչիւն ճէմաթա իթիտպէն Սատրաղամ հազրէթլէրինտէն վէրիլէն պուլուլտիտէ , Հասուն գերապայճաւըն ինֆիսալի զիքը օլունմուշ իսէ տէ մէսէլէ «Պապը Ալիսին Ըստամպօլտա նասպ էթմիշ օլուու-

ղու փաթրիգիք» հազգընայըտը , եանի «Կիլիկիա րաթրիքիք» հազգընա տէյիլ իլա «ճիսմանի փաթրիկիք» հազգընայըտը , վէ «քիլիսէճէ պիր էյալէթ» իսմի Հասուն գերապայճաւըն րուհանի կաթողիկոսըլուղունուն գանունճա իւնվանը օլուպ պու իսէ հիւքիւմէթէ պիր սօգունուր եէրի եօղուտու :

Պու խուսուստա շունա տախի տիգգաթ օլունմալը տըր քի շարք թէշըրիֆաթ քիթապը մուճիպլինճէ հալա պու կիւն կաթողիկոսըլուգ հիւքմիւ ալթընտա պուլունան ճէմի եպիսկոսըր վէ քահանայըր հէր կիւն պատարագլարտա քիլիսէճէ սուալարտա եիւքսէք սէս իլէ պու պատրիարք իւնվանըլա անմագտա տըրլար : Իմտի էյէր քի պու իւնվանըն պիր զազէթա իլանընտա անըլմասը պիր խիյանէթ վէ աօիյան նաղարըլա պաղըլըրսա վէ զազապ թահրիք իտէճէք պիր ճիւնհայըսա քիլիսէտէ վէ ալանէն պատարագլարտա վէ սաիր սուալարտա գանունճա անըլմասը տահա զիյատէ հազգըլա զազէպէ միւթահազգ սայըլմալը վէ պինտէն ալէյս պու իպատէթլէր սէ մէն օլունմալըլըտը : Պաթի նաղար Պապը Ալիսին կաթողիկոսուն սըֆաթըր րէսմիսինի լաղվ էթտիյի կիւնտէն սօղրա կիլիկիա ՓԱԹՐԻԿԻ Իւնվանըլա եինէ մէզքիւր զազէթա , պունա միւշապիհ փէք չօգ իլանլար հաթթա պու սօն իլանտան չէնթրուղ ազտէմ մէզքիւր էվրագտա կէօրիւլէն պիր զաշ իլանլար տախի միւսթէսնա օլմայարագ նէշը էթմիշ իքէն Պապը Ալի օնլարտա , Հասուն գերապայճաւա թագսիրաթ աղվ իտէճէք հիշ պիր սէպէպ պուլմամըլ ըտը , վէ գապահաթըն թօրու պու սօն իլանըն նէշըրինտէ օլմուշ օլուտու : Իմտի գանունճա պիր իւնվանը գուլլանմայը եասաք իթմէք րուհանի հիւքիւմէթտէն աղ էթմէյէ էմալարըր , պույուսա Պապը Ալիսին տախի միւքէրրէրէն պէյան իթտիյինէ կէօրէ Պապը Ալիսին րէյինտէն վէ հիւքմիւնտէն քիւլլիյէն խարըճտա տըր : Նէվըուհուր հերձուածողլար , Հասուն գերապայճաւըն եէրինէ հէր պիր հուգուգա գարըլ պու իւնվանըլա պիր սախթէ փաթրիք ինթիխապ վէ նասպ էթտիքտէն սօղրա պու իւնվանը մէշրուէնին իս-

Թիմալի ծնւորա խօշ կէլէմէյէ ճէյի դօլայճա աղնաչըլըր :
 Պու ճիւմէն նէվլուհուր հերճու ծողլարըն պու Ֆրդասը Գա-
 թօլիք քիլիսէսինտէն ըէսմէն այրըլմը վէ Պապը Ալիտէն
 « Եարդ Գաթօլիյի ճէմաաթը » նամըլլա թանըլմը օլմաղ
 իլէ պիզ Գաթօլիյիղ տէյէրէք պունլարըն էթաիքլէրի շի-
 քեայէթլէրին Արիկիտանըն բուհանի փաթրիգլիյի մէշու-
 էսի իւզէրինէ հիչ պիթ թէէսիթի օլամամայը արը : Գաթի
 նաղար Գաթօլիք քիլիսէսինին հէնիւղ քէնտի դուճաղըն-
 տան ըէսմէն իրարճ էթմիչ օլտուզու մէզքիւր ճէմաաթլա
 հիչ պիթ իլթիրաղը գալմաաղընտան պու ճէմաաթ թա-
 րաֆընտան մէշու Պատրիարք հազըրնտա վազը օլան շի-
 քեայէթլէրին տէ հիչ պիթ մանասը օլամաղ իտի : Պուն-
 լարտան տա մաատա էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթը քէնտի
 մէշու Պատրիարքլարը օլան Հասուն Գերապայճառըն վէ
 ծնուն քիլիսէճէ հիւքիւմէթիի գուլլանմասընտան խօշուտ
 վէ մէմուն օլտուզլարընը Պապը Ալիյէ տէֆաթլէ պէ-
 յան իթմիչ իտիլէր : Էյէր քի կաթողիկոս տէվլէթ ճէ
 թագսիրաթ սահիպի օլմաաղընը պէյան իթմէքտէն կէրի
 տուրմամադտա իքէն , հիւքիւմէթ , ծնու պիթ ճիւնհայըլա
 միւթէհիւմ պէլլէյօրուտույուսա հիւքիւմէթի մէզպուրէնին
 տաիմա մութթաաթի օլաճաղը ատալէթ պէօյլէ թէտ-
 պիթի էօրֆիլէյի դապուլ էթմէյէ միւճէրրէտ միւսաատէ
 իտէմէմէլի իտի :

Հասուն Գերապայճառ , Րիզա Րէշիտ Ֆուտա վէ Ալի
 փաչալար կիպի վիւզէրայը ազամը տէվլէթի Ալիյէնին քէ-
 մալի մէմունիլէթլէրինի մուճիպ օլարագ քէնտի մէճու-
 ըլիլէթիինին պունճա սէնէլէրինտէ Սալթանաթը Սէնիլէյէ
 իրզմէթ էթմիչ իքէն պէօյլէ էօրֆէն քէնտիլէ ազլ օլու-
 նան տէվլէթէ իթաաթսըզլըգ վէ սատաղաթսըզլըգ ճիւն-
 հասընը փրօթէսթօ էթաի , պունուճուլա պէրապէր քէն-
 տիսինէ պիլտիլիլէն պու էմիին թահրիլէն վլէրիլմէսինի
 Խարիճիլէ նաղըրնտան մաթլուպ էթաի , քի Հիւքիւմէթը
 Սէնիլէյէնին նիլէթիինի թէքմիլէն թանըմայըլա թութաճաղը
 էօլա թէչէպլիւս էթսին : Պու տախի պիթ դաչ հաֆաս-
 տան սօղրա վլէրիլաի , նիճէ քի եաղընտա կէօրիլէճէք տիթ :

Վէ մատամ քի սատաղաթ մէսէլէսինէ կէլտիք Հա-
 սուն Գերապայճառ հազըրնտա մուխալիֆլէրին վէ մաթ-
 պուաթըն տօյունճայա գատար թէքէրրիւր էթաիքլէրի
 պիթ շիքեայէթի , եանի մուճաիլէյհին « Րէվլէրսուրուս »
 կոնդակընը եալընըզ գապուլ էթաիլի վէ ծնա թարաֆ
 տուրտուզու իչին Չաթը Եահանէնին վէ միլլէթին տախի
 հուգուզլարընը քիւրսիի Եերիֆէ թէքք վէ թէսլիմ էթ-
 տի տէյի օլան շիքեայէթի տէ ճէրհ էթմէք լաղըմ կէլիթ :
 Էհլի զարաղըն մուճաիլէյհէ ազլ իթաիքլէրի պու թազ-
 սիրաթ տախի կէրէք ծնա վէ կէրէք քիւրսիի շէրիֆէ դար-
 չը թահրիք էթմէք իսթէտիքլէրի ումումի ահալիինին վէ
 պաչաճա Պապը Ալիինին զիւմիւնիւ թազլիթ էթմէք ի-
 չին պու մէսէլէյէ պիթ դարընըզլըգ վէրմէք գատըլլա
 գուլլանտըզլարը ալաթ արը :

Յօդարըտա զիքր էթմիչ օլտուզումուղ վէ օգույանըն
 հէփսինի պիրտէն դօլայճա դապլթ էտէպիլմէսի իչլուն պու
 էրմէնի Գաթօլիք մէսէլէսի պէյաննամէսինին աղիպլինտէ
 խիւլասա էտէճէյիմիլ միւթալաալարըն դարչըսընտա մու-
 խալիֆ կիրուհինին իյրատ էթաիքլէրի կէրէք պու կէրէք
 ախէր ճէմի շիքեայէթլէր քէնտի քէնտինէ մահվ օլուրլար :

Մէզքիւր կոնդակըն ինթիխապ հազըրնտա օլան
 թէտապիրլէրի զաթէն հիւքիւմէթէ վէսպէսէ վէրէճէք վէ
 պու խուսուստա միւշքիւլէր հասըլ էտէճէք շէյլէր տէյիլ
 իտի : Չիւնքիւ մուգատտէմ սէօյլէտիլիմիզէ կէօրէ « Րէ-
 վլէրսուրուս » կոնդակընտան մուգատտէմ տէ 1853 սէնէ-
 սինտէն պէրի Ըտամպօլուն վէ էյալէթլէրին էրմէնի
 Գաթօլիք ճէմաաթընըն եպիսկօպոս ինթիխապընը թան-
 զիմ իտէն « Լիչէթ » իսմիլիլէ պիթ նիզամնամէսի վար ը-
 տը : Պու նիզամնամէ իսմիլի թաղէր էտինճէ 1867 սէ-
 նէսինին « Րէվլէրսուրուս » կոնդակընտան պաչկա պիթ շէյ
 տէյիլ իտի : Մէզքիւր նիզամնամէ 1853 սէնէսինտէ քիւր-
 սիի շէրիֆտէն սուտուր էտիպ Պապը Ալիինին տախի քիւր-
 սիի շէրիֆ իլէ ըէսմի մուխապէրէսի օլմաաղընտան Ֆրան-
 սա սէֆիրի վասէթաաըլլա ուզուն ուզատիլէ մուպահէսէյէ
 կիրիշիլէրէք Պապը Ալիտէն տախի դապուլ օլունմուշու :

տու : Պէօյլէճէ 1853 սէնէսինտէն պէրի Նախագահ արքեպիսկոպոստուն վէ Ըստամպօլ Նախագահը զընա մէրպուլթօլան Էնզարէ , Պրուսա , Արթվին , Թրապիզօն , Էրզրում , վէ Խարբուլթ եպիսկոպոսարընըն ինթիխապը մէգքիւր նիզամնամէ մուճիպինճէ իճրա օլուրուտու : Հաթթա միլլէթին իքի ճիսմանի Փաթրիգլէրի եանի Պապը Ալիտէն ըհամէն թանըլըլ օլան Սէրվիեան Գերապայծառ վէ Կակոնեան վարդապետ տախի մէգքիւր էյալէթին պիր գաչ մահալինէ եպիսկոպոս ինթիխապընտա նիզամը մէզպուրէնին իճրապընա ըհամի սուրէթտէ մուալէնէթ էթմիշիտիլէր :

Իմոտի պու նիզամ մէրիւլ Իճրա օլուպ Պապը Ալի տախի 1856 սէնէսինտէ հաթթի հիւմայուն զէմանընտա էյիտէն պիլիրիտի վէ մէգքիւր հաթթը Հիւմայունուն գուվլէթիլլէ Հասուն Գերապայծառը սէրբիսգոպոս իւնվանըլլա Էրմէնի Գաթօլիք ճէմաաթընըն ըհամէն ըէիտի բուհանիտի թանըլըլ վէ 1277 ըէճէպ 5 թարիխիլլէ (1857) եէտինէ պէրաթը Փատիշահի տախի վէրմիշ իտի :

Պէօյլէ ըհամէն թանըլմայըլա ինթիխապա տաիր «Լիչէթ» նիզամնամէսի Պապը Ալիտէն պիր գաթ տահա թաստիք օլունմուշ վէ ճէմաաթը մէրգումէնին նիզամը մախսուէսի օլմուշուտու : Անճագ հաչան քի 1866 սէնէսինտէ Կիլիկիա եպիսկոպոսարը Կիլիկիանըն Կաթողիկոսուգքիւրսիսինի Ըստամպօլուն Նախագահըլը քիւրսիսիլլէ պիրլէշտիրմէյէ արղիւ էտէրէք Եպիսկոպոսու մումայիլէյհի Կիլիկիա Պատրիարքը սէչաիլէր իսէ իքի քիւրսիլլի տէ թէէսիս էտէն վէ մէգքիւր իքի քիւրսինին պիրլէշտիրլմէսի վէ ինթիխապ օլունանըն թաստիղի միւնասիպէթիլլէ պիթթապի միւտախէլէսի լաղըմ կէլէն քիւրսիլլէ շէրիֆին կէօղիւ էօնիւնտէ իքի ինթիխապ նիզամը եանի պիրի «Լիչէթ» նամիլլէ թանըլմըլ մէգքիւր Ըստամպօլ նիզամնամէսի վէ օ պիրի կիլիկիա քիլիսէսինտէ մէրիւլ Իճրա նիզամնամէ պուլունուրուտու : Քիւրսիլլի Շէրիֆին Շարգ քիլիսէլէրինին տախի նիզամաթա տաիր զանունըլընը թատիլ ու թէսվիլլէ էթմէյէ օլան նիզամաթ ճա եիւճէ հիւքիւմէթի պէօյլէ սուրտուն , պու իքի քիւրսիլլի պիրլէշտիրմէք

քերթիսինտէ , նիճէ քի սէօյլէտիք իսէ , կէօղիւ էօնիւնտէ իքի ինթիխապ ուսուլի վար ըտը : Ըստամպօլ քիլիսէսի նիզամընըն պիր հիստէսինի միւրաճճահ սայտը քի հէնիւզ հիւքիւմէթ թարաֆընտան տա գապուլ օլունմուշ իտի , վէ պու տա պաչըճա 1856 սէնէսինտէ Պապը Ալիին Հասուն Գերապայծառը սէրբիսգոպոս թանըտըղը կիւն : Իքի ճիսմանի Փաթրիգլէրին տախի մուալէնէթլէրիլլէ պալատէ զիքը օլունան էյալէթլէր իւզէրինէ ըհամէն գուլլանըլմըլ օլան պիր ուսիլլի էօյլէճէ տէվամ էթմէյէ պըրագտը : Հաթթա Բարա հաղրէթլէրի Ըստամպօլտա մէրիւլ Իճրա օլան պու նիզամ իւզէրէ ինթիխապ օլան եպիսկոպոսարըն Պապը Ալի նէզտինտէ տախի մագպուլ օլուպ իթիպարըլ վէ նիշանըլըլա օնըրը թալթիֆլէմիշ օլունուղունու կէօրմէյիլլէ պու ուսիլլի տահա զիյատէ հիւնիւրիզատըլլա իպգա իթտի : Պէօյլէճէ Բարա հաղրէթլէրի «Լիչէթ» ուսիլլինի թէրճիհ իթտի վէ իսմինի թաղերի էտիպ «Քէվէրսուրուս» կոնգակըլլա Կիլիկիա թեմինէ տախի օ ուսիլլի մէնսուպ էթտի : Պու ճիւմլէ «Լիչէթ» միւճիպինճէ Նախագահ արքեպիսկոպոսուն ինթիխապը քիւրսիլլի շէրիֆէ բաճի իքէն մէգքիւր նիզամը Կիլիկիայա տախի թէմտիա իթմէյիլլէ վէ կէրէք միլլէթին կէրէք Կիլիկիա եպիսկոպոսարընըն տա արղիւսիւնէ կէօրէ Հասուն Գերապայծառը սաֆի Նախագահ արքեպիսկոպոսուգտան Կաթողիկոսուգք փայտիսնէ թէրֆի էթմէյիլլէ քէնտի հուգուգունուտա թէրք իտէրէք Կաթողիկոս նասպընտա եալընըլ թաստիք էթմէք հուգուգունու քէնտիլլէ ալը գօտու , վէ Կաթողիկոս ինթիխապ իթմէք հուգուգունու , Կիլիկիա քիլիսէսինին ատէթի իւզէրէ եպիսկ. պուլարըն մէճիսինէ պըրագտը :

Պու պէյանաթըլ շէրիլլէտէն սօղրա հէր քիշի գօլայճա քէշֆ իտէպիլլի քի Բարա հաղրէթլէրի հիւքիւմէթը Սէնիլլէ թարաֆընտան ըհամէն թանըլմըլ վէ հէնիւզ մէվղիլ իճրատա պուլունան պիր նիզամը թասամիմ էթմէքտէն պաչգա պիր շէյ եամիմամըլ տըր , վէ պու նիզամ տախի պաչկա պիր շէյ օլմայըլ իլլա 1853 սէնէսինտէն պէրի

1861
1828

«Ալիէթ» իսմիլյէ թանըմբը իբէն 1867 տէ տախի «Րէ-վէրսուրուս» իսմիլյէ թանըմբը եինէ օ նիզամ արը: Վէ նասըլ քի Պապը Ալիյիլէ Ֆրանսա սէֆարէթի մապէյնինտէ մուպահէսէ օլմուշ վէ Պապը Ալիինին տէ թէքմիլ մայիւ-մաթըլյա օն տէօրթ սէնէ միւթէմատիյէն ալանէն ճարի օլմուշ օլան պիր նիզամտա Հիւքիւմէթի սէնիյէնին նա-մուսունա վէ հուգուգունա վէ Ըստամպօլ ճէմաաթընըն իմթիյազլարընա մուղիրը մատտէլէր պուլունմադ զայրի մագուլ Ըսա, քէզալիք պու մուղիր մաաաէլէրին 1867 «Րէ-վէրսուրուս» կոնդակընտա պուլունմասը տախի էօյլէ զայ-րի մագուլ տուր: Վէ թէքրար տէրիզ քի «Ալիէթին» թէ-քէրրիւրիւնտէն իպարէթ տիր: Խմտի քիւրսիի շէրիֆ «Րէվէրսուրուս» կոնդակըլյա հիւքիւմէթին եախօտ ճէ-մաաթըն հուգուգունա զարար վէրմէք դաստընտա պու-լունմուշ տուր տէյի թաստիգ վէ իտտաա օլունմազ: Վէ պինտէն ալէյհ Հասուն Պերապայծա օնլարը քիւրսիի շէրիֆէ թէսլիմ եա թէքք էթմիշ վէ եախօտ քիւրսիի շէ-րիֆ օնլարը իլալ էթմիշ տիր տէյի շիքեայէթ էթմէքտէ սրբի պիր իֆիթիրա օլտուգու աշիքեար արը:

Պուրատա պիր միւթալաա էթմէյէ բուխաթ տիլէ-րիգ Կոնդակ խուսուսունտա պու գասար միւշքիւլլիւք-լէր զուհուր էթտի տէյէն մուխալիֆ կիրուհի քիւրսիի շէրիֆէ Արիկիանըն ինթիխապ ուսիլինի Ըստամպօ-լուն եէնի Կաթօղիկոսլուղունա մէնսուպ էթմէքտէն իսէ Արիկիա թէմէրի իչին տախի «Ալիէթ» նիզամընը գա-պուլ իթտիրէն սէպէպ նէ իաթ տէյի նիճէ սիւալ էթմէգ-լէր: Եունա էյիտէն իսքեաթ օլմադ իյթիզա արը քի պունտան պէօյլէ ինթիխապ մուամէլաթընըն իճրա օլա-ճաղը վէ պիրաղ էվլէլ պու խուսուսա աաիր աղիմ գէյլ ա գալլէրին զուհուր էթմիշ օլտուգու Ըստամպօլ կիպի պիր շէհիրտէ եպիսկոպոս ինթիխապընը թէէմին էթմէք իչին դանունճա մէք աղըր սէպէպլէր պու թէապիրէ թէ-շէպպիւս էթտիրալլէր:

Պաթի նազար հէման պունտն իւղէրինէ էքսէրիսի կրօնաւոր կիրուհիտէն օլուպ սապըգ ամէլլէրի սէպէպի-

նէ հէնիւղ շիւքնէլի օլան պիր թագըմ եկեղեցականլարըն թահրիքիյէ կիլիկիա եպիսկոպոսլարընտան տէօրթ քիշինին աաիր օլմալարը էյիճէ միւլահազա օլունուրա քիւրսիի շէ-րիֆին ազըպէթտիյիլինի պունլարըն թէքմիլէն հազղը չըգարտըլարը կէօրիւլիւր:

Պու վուգուաթլարըն պէյանընա վէ էրմէնի Պաթօ-լիք ճէմաաթընըն հուգուգլարընա կէօրէ Ըստամպօլ քի-լիսէսինին «Րէվէրսուրուս» տան էվլէլլէրի հալի աալա թաղէր օլմամըշ օլտուգու գօլայճա աղնալըլմայըլա պու խուսու-տա իյրատ օլունան իֆիթիրալարըն քեաֆիֆէսի քէնաի քէն-աինէ մահվ օլուր:

Եինէ պու սէպէպտէն աալայը կէրէք Պապը Ալի վէ Ըստամպօլ ճէմաաթը «Րէվէրսուրուս» կոնդակը հազղըն-տա պիր վէշ իլէ շիքեայէթ էտէմէղլէր իաի, շիւնքի 1853 սէնէսինտէն պէրի դանունէն վէ ըէսմէն մէվճուս ուտու: Փէք փէք Ըստամպօլ քիլիսէսինին ինթիխապ նի-զամը Արիկիա Կաթօղիկոսլուղունա մէնսուպ օլտուղուն-տան էթմիւրիւ Արիկիա եպիսկոպոսլարը եկեղեցականլարը վէ ճէմաաթը էֆքեարլարընը պէյան էթմէլի իաիլէր: Պու ճիւմլէ կէօրիւլաիւ քի թօլու Արիկիա Կաթօղիկոսլուղու տաիրէսինտէ իօշնուս օլմայանլար եալընը տէօրթ եպիս-կոպոսլա եէտի քահանայտան վէ Արիկիանըն էսկի քիւր-սիսինին օթուղ պին ճէմաաթը իչինտէ իւշ եիւղ գասար աշխարհականոյան իպարէթ տիր: Եունու տախի իլալէ էթ-մէլի քի «Րէվէրսուրուս» կոնդակը եպիսկոպոս ինթիխապ-լարընտա եկեղեցականլարա վէ ճէմաաթա աիտ օլան հիւ-սէյի եանի միւլաղիմլէր թագտիմ իթմէյէ քեամիլէն թէէ-մին էթմէյիլէ պու իքի թագըմըն պու պապտէ շիքեա-յէթլէրի օլամազ: Խմտի «Րէվէրսուրուս» կոնդակընա գաբ-ըր օլան աղվիյաթլարըն թօլու եալընը տէօրթ եպիսկո-պոսլարտան օլմուշ օլուր: Արիկիա քահանայլարընա վէ պու միւնաղաատա զիյատէ մէախալլէրի պուլունան Ըս-տամպօլ եկեղեցականլարընա վէ ճէմաաթընա կէլինճէ իտտաա էթտիրալլէր վէ օ վէսիլլէյիլէ շիքեայէթ էթտիր-լէրի հուգուգլարտա հիշ հազղարը եօգ տուր:

Պէրվէճհի հիքեայէ վէ շերի վէճհիլէ պու պէյանաթ-
 տան շու նէթիճէ ասիսի չըգար քի Պապը Ալինին « Բէ-
 վէրսուրուս » կոնդակընը ճերհ իթտիյի հալտէ, մէզըիւր
 կոնդակըն ասասը Ստամպոլ վէ Արիկիա քիւրսիլէրինին
 պիւրլէշմէսի օլտուղունտան Պապը Ալիճէ պու պիւրլէշմէք
 հիչ հիւքմինտէ օլմագ լազըմ կէլիւր, վէ պու սէպէպտէն
 տօլայը մէզըիւր կոնդակ պիւր քէրրէ ճերհ օլտուղու հալ-
 տէ իքի քիւրսիլին պիւրլէշմէսի, « մին նէֆսի ֆիլիհի »
 Պապը Ալիտէն ԹԱՆԸԼՄԱՄԸՇ, վէ պու քիւրսի « պիւրլէշ-
 մէտէն էվվէլքի հիլէթի հալինտէ » եանի իլէրիքի « Լի-
 չէթ » նիզամըլա Ստանպոլ սէրփիսոգոպուրուղու հալինտէ
 գալմըշ օլուր, վէ Հասուն Գերապայծառտան պիւր քէրրէ
 1867 պէրաթը կէրի ալընտըղընտա, օ վագըթ քէնտինի
 բէամէն սէրփիսոգոպոս թանըյան 1277 բէճէպ 3, (1856)
 պէրաթընըն հիւքմիւ ճարի օլուր, Պէօյլէճէ Պապը Ալի
 հէր նէ թէտպիւր գուլլանմագ իսթէտէ, Քիւրսիի շերիֆին
 հալի տէ, պինայէն ալէյհ եպիսկոպոսու մուամիլէյհին
 հալի տէ շերէ քեամիլէն մարրուն օլուպ, պունուն մու-
 ղայիլինտէ պուլունան ճէմի ամէլլէրին վէ թէքիլֆիլէրին
 տախի հէր պիւրի ծնլարըն հուգուգու մէշրուէլէրինէ վէ
 իմթիյաղլարընա պիւր օ գատար իֆթիւրալարտան վէ մուաթէ-
 պէի էօրֆիլէլէրտէն նաշի իտալէ կէթիւրմէք տէմէք օլուր :
 Պէօյլէ աշիքեար սէպէպլէրէ, վէ պէօյլէ շերէ մաք-
 բուն իսպաթը պէրաթիլէրէ նիսպէթէն, Սատրաղամ
 Մահմուտ բաշա հաղրէթլէրի, Հասուն Գերապայծառա
 հէնուգ իթտիյի թէհտիտլէրի միւթաագըպէն, մուգատ-
 տէմինտէն հիչ ասլա տավասը տիյնէնիլէյէրէք, վէ զի-
 յատէ նահագգ վէ թահգիւրամիզ թապիւրլէրտէն սօնրա
 քէէննի բիսոգոպոսը մուամիլէյհ Գաթօլիք միլլէթի պէյ-
 նինտէ նիֆագ թօլումու սաշմագտա պուլունմուշ, վէ
 Տէվլէթին հուգուգըրընա մուգիւր, ասայիշի ումուլիյէ-
 յէ սէքթէտար վէ հիւքիւմէթը Սէնիլէյնին նուֆուղունա
 իտալիլիէղիւր պիւր ասիան ուսիլի գապուլ իթմիշ կիպի,
 պիւր թաղըմ թագսիւրաթլար աղվըլա մէմալիքը մահ-
 բուսէտէն չըգմագ իւղրէ, Խարիճիյէ նաղըը Սէրվէր

բաշա վանէթաըլա, վէ 1872 յուլիս 12 թարիխիլէ,
 թահրիբէն վէ գաթիէն էմր վէրմէյի բէվա կէօրաիւ :
 (Պու շիքեայէթլէր իսէ միւշարիլէյհ կաթուղիկոսուն « Բէ-
 վէրսուրուս » կոնդակընըն մուհաֆագասընա քէնտի Արիկ-
 կիա կաթուղիկոսըղունուն հուգուգ վէ իւնվանը մէշրուէ-
 սինի վըգայէ իթմէյէ, վէ քիլիսէճէ հիւքիւմէթինի
 գուլլանմայա իպրագ իթտիյի սէպոթա քինայէթէն իտի) :
 Միւշարիլէյհ շու թագսիւրաթը տախի իլավէ իտէր
 իտի քի, քէնտիսի հաղըր օլտուգճա, շուրիշ վէ իթթի-
 լարըն պագասընը մուճիպ, վէ մաթլուպ օլան հիւանիւ
 իթթիլաֆըն հուսուլինէ վէ մէտաիլ աէվլէթին զուհուր ա-
 սարի իսայրիլէսինէ ահվալ վէ հարաքեաթը զայըը մէշ-
 բուէսի մանի օլմագտա իմիշ :
 Հասուն Գերապայծառ իրթէսի կիւնիւ Սէրվէր փա-
 շայա պիւր փրօթսթօնամէ թագսիլիլէ, պու աղվիյաթ-
 լարըն ճիւմլէսինի տէ ճերհ էթտի : Վէ մէզըիւր փըրօ-
 թէսթօնամէտէ, քէնտիսինին սաթմանաթը սէնիլէյէ սրուգ
 ու սատագաթտա ասլա գուսուր էթմէմիշ : վէ օթուգ սէ-
 նէտէն պէրի մէմուրիլէթի բուհանիլէսի միւտտէթինտէ
 թարաֆը Տէվլէթը Ալիլէտէն էօհտէսինէ թէֆվիզ վէ ի-
 հալէ օլունան խըտմէթ վէ մէմուրիլէթ միւթէատիտէյի
 մուրատը Ալիլէյէ մուվաֆըգ սուրէթտէ թէսվիլէ էթմիշ
 օլտուղունու, վէ պէր միւքթէզայի մէզհէպի Գաթօլիք,
 Հիւքիւմէթի սէնիլէյէ սատագաթ վէ ուսուրաիլէթ վէզա-
 յիֆինի զիւրի իտարէի բուհանիլէսինտէ պուլունան ահա-
 լիլէ հէր տէմ թալիմ էթմիշ վէ էթտիւրմիշ օլտուղու մի-
 սիլիւ, մինթէրաֆուլլահ մէմուր վէ մուհաֆագասընա
 մէճպուր օլտուղու տին վէ մէզհէպին ագայիտ վէ գա-
 վանիլինին ճէմաաթընըն թէմամիլլէ իյֆա իթմէսինէ
 տայիմիւլ էվգաթ սարֆը զայրէթ էթմիշ օլտուղունու,
 վէ նիհայէթ նիզամ վէ մէշրուիլէթ թարաֆիլիւր օլտու-
 ղունտան, պալատէ մէզըիւր իսուսուսլարտա ույուշմագ
 թարիլինի իլթիզամ էտէմէտիլի ֆէրաիզ վէ զամիւր վէ
 մէմուրիլէթի իզթիգասընտան պուլունմուշ օլտուղունու,
 նաղըըը միւշարիլէյհէ պէյան էթտի :

Եպիսկոպոսու մուճախէյն շունու տախի պէյան էթմէյէ Իհմալ Իթմէտի քի, նազըրը միւշարիւէյնին զըտարիւթ միւնաֆէրէթ վէ Իխլալը ասայիշի մուճիպ վէ ասարը խայրիյէյէ մանի աստ էթտիյի Իւզէրէ, մէպատի րուհանիյէլէրին ալէյննաէ պուլունան մուխալիֆ ֆըրզանըն խտտայը նամէշրուէլէրինէ միւսաստէ Խտէմէտիկի, քէնտի մուգատտէս պօրճարընը թէքմիլէն էտա էթմիշ օլտուղունա, քէնտիսինին (եանի խարիճիյէ նազըրընըն) աննէն պիր շահատէթի Խտի :

Նիհայէթ քէնտիսինէ նահագդ Եէրէ աղվ օլունան թէօհմէթլէրի գաթի սիւրէթտէ ճէրհ էթտիքտէն սօզրա, նաշէրի մուխալիֆէթ Իֆալլէրի, վէ ուսուլի սէրքէշի վէ ասիյան շիքեայէթլէրինին տախի պիէսաս օլտուղունու Խպաթ, վէ քէնտի հագդընտա Իճրա օլունան հագդսըղըղլարա դարըը թէքրաք փրօթէսթօ Խտէրէք, եալընըղ ճէպրէ թէսիմ օլտուղունու պէյան էթտի :

Պաթօլիքլէր էյիտէն Խքեթթ օլմուշտուրլար քի, պու (հալաճանքլարտան) թասալլութլարտան Չաթը Շահանէնին հիշ խապէրի օլմայըպ, Պաթօլիքլէրէ խասիմ օլան պազը վիւքէլատէն թէրթիպ օլունմագտա սըր, վէ պու նաշէրի տէսիսէլէրի զահիրէ չըգմամագ Իչին, մէսնէտտաւրանը մուճախիւէյնիմ, Պաթօլիքլէրին Չաթը Շահանէ Իլէ տօզրուտան տօզրույա մուխապէրաթ եօլլարընը գափաթմըշըտըլար : Չաթը Շահանէնին Խտէ, Պաթօլիքլէր հագդընա օլան թէվէճճիւհիւնիւ թանըրլարըտը. պունա Խպաթըտը Մօնսինեօր Ֆրանգիյի հիւնիւ գապուլպույուրտուգլարը, Բաբա սէֆիրինին ըիճալարընը Իճրա էթմէլէրի Իչին, վիւքեալէլէրինէ միւքէրէրէն Իրատէ պույուրտուգլարը, վէ խաթթը տէսթլէրի օլարագ Բաբա հազրէթլէրինէ նամէ թահրիբիյէ Մօնսինեօր մուճախիւէյնէ թէսիմ էթմէլէրի. (պու քի Օսմանլը Փատիշահլարը թարաֆընտան ֆէվքէլատէ պիր հիմմէթ տիր) նիհայէթ պունա Խպաթ ըտը, քէնտի թէպալարընըն ճիւմլէսինին տէ Իճրայը այինլէրինտէ սէրպէսթ օլմալարը մուրատը Շահանէլէրի օլտուղունու Խպատուլլահա պէյան պույուրմալէրի :

Իմտի Հասուն Պերապայճառ քիմնէտէն պիր հիմայէթ պուլմատըղընը, վէ Չաթը Շահանէյէ Խթիտալարընը եթթիշտիրմէք միւմքինսիղ օլտուղունու կէօրմէյիլէ, Հիւքիւմէթ թարաֆընտան քէնտինէ պիւլիբիլէն ճէպրէ եօլճուլուգ էմրինէ Իթաաթ էթմէյէ մէճպուր օլտու :

Պու ճիւմլէ մէնֆիլէն եօլա չըգմատան էվվէլ, եանի մէմալիքի մահրուսէտէն թարտ օլմատընտան պիր կիւն Իլէրի, 1872, յուլիս 19 տա, Հասուն Պերապայճառ քէնտի կաթողիկոսլուղու տաիրէսինտէ պուլունան թեմական Եպիսկոպոսլարա, Եկեղեցականլարա, վէ ճէմաաթա թէսէլլիլի, նասիհաթը, վէ ճէսարէթի հավի պիր հօվուական թահրիբ էթտի : Օնլարըն քէնտի ճանլարընըն սէլամէթի Իչին տախի Պաթօլիք մէղհէպլինի տայիմա թէմիղ վէ լէքէսիղ սագլամայա թէշվիգ էտէրիտի. Պաթօլիք Իթթիհատընըն մէրքէղինէ տայիմա մէթանէթ Իլէ պիրլէշմիշ գալմայա նասիհաթ Խտէր Խտի, վէ քէնտի չօպանլարընըն մահզա պու սէպէպէ մէպնի մէնֆի եօլճուլուղունու էլէ ալմագ Իւզէրէ օլտուղունու, վէ էճտատլարընըն Պաթօլիք տինի ուղրունա նիչէ տէֆա (հալաճանքլար) թասալլութլար չէքտիքլէրինի ծնլարըն խաթըրընա կէթիբէրէք, ծնլարա սէպաթը, վէ Փատիշահլարընա տախի վաճիպէի զիմմէթլէրինին էտատընը էքիտէն թէնպիհ էտէրիտի, վէ Չաթը Շահանէնին քէնտի սատըղ թէպալարը հագդընտա օլան մէրհամէթ վէ ատալթլէրինէ տախի շահատէթ Խտէր Խտի : Քէնտի քիլիսէսինի Չաթէն սունմուշ օլտուղու լէքէսիղ Պիքիր Մարիամըն հիմայէթինէ պահապան մէլաիքլէրինէ, վէ չէֆաաթճըսը օլան Աղիլլէրէ սըբարըլ էտէր Խտի, վէ նիհայէթ քէնտի սէվկիւլիւ սիւրիւսիւնէ չօպանլըղ թէպէրիւքեթթընը Իհասն էտէր, վէ փէտէրանի վէտասընը սունար ըտը :

Իրթէսի կիւնիւ 1872 յուլիս 20 տէ, զիյատէ մէնֆուր թասալլութլարա գուրպան օլան Հասուն Պերապայճառ Ստանպուլը թէրք էթտի :

Պալիճնու խթիտա իյլէյէճէք տիր : Վէ Քիւրսիի մէզ հէպիյէ պու վէսիլէ իլէ մէմունէն պէյան իտէր քի պու էօլտա թաստիք օլունան բաթրիք Բաբա հազրէթլէրի ճանիպինտէն իճրասընա տայիր վէրիլէճէք պազը նի- զամլարա թաթպիգէն վազը օլաճագ միւսատէ իւզէ- րինէ եէնի ինթիխապ ու նասպ օլունան փիսգոպոսլարա իճապ իտէն կոնդակը վէրէպիլէճէք տիր : Պատէհու անլէրի բիսգոպոսլուգ մէսնէտինէ թաստիգ իթմէք իչին :

Պու մինասիպէթլէ շունու տախի պիր տահա թէք- րար իյլէմէք Փաղա տէյիլ տիր քի , ճանիպը Քիւրսիի մէզհէպիյէտէն Կիլիկիա բաթրիքլիյի հազգընտա իթթի- խազ օլունան թէտապիրի նիզամիյէ էրմէնի քիլիսէսինին էճատաը ազասընտան վազ ու թէէսիս գըլլնան վէ թա- րաֆը Քիւրսիի մէզհէպիյէտէն տախի թաստիք պույրու- լան գախտէլէրինի (Բիթի) հիյէթը թէմամիյէսինտէ պը- րագմըշ աըր :

Քէզալիք Քիւրսիի մէզհէպիյէտէն Քիլիսէ էմլագը հազգընտա գարարկիր օլունան նիզամաթ Չաթը հազրէ- թը Եահանէնին հուգուգը մէշրուէսինէ վէ իհտասաթը խաչըրիյէ միւթէվէլլիլէրինին հուգուգուհա վէչէն մին էլ վիւճուհ միւզիւր տէյիլ տիր : Վէ իշ պու քիլիսէ էմլա- գընըն իտարէսի մատտէսինէ կէլինճէ , Քիւրսիի շէրիֆ քիլիսէ գանօնլէրինին ահքեամընա թէվֆիգէն ըուհանի րէիսլէրէ անլէրի ֆերուխթ էթմէք , թէրհին գըլմագ վէ սայիրէ կիպի լազըմ օլան գուտրէթ վէ սէլահիյէթի իթա էյլէմիշ տիր :

Սնճագ միւթէվէլլիլէր պէյանէ հաճէթ օլմատըղը վէչէի իւզրէ իհտասաթը խաչըրիյէնին ճարի օլան ուսուլէ թէվֆիգէն մահա իտարէի ճիտմանիյէսինի նէզարէթ է- տէպիլէճէքլէրինտէն իպատէթէ միւթապլիգ ճիհէթինտէ հիշ պիր վազըթ հիշ պիր միւտախէլէ հուգուգու իսթի- մալ էթմէյէճէքլէր տիր :

Պուլարա զիք օլունան պու լաիլէ գարարկիր ճագանդա նազար օլունաճագ
Վէլար էսիօր Բիսպիլի պէյանէնտա տըր :

Էլէլ . Բաթրիյին ըէսմէն թանըլմասը վէ պինաէն ա- լէյհ քիլիսէ հիյէթինին մէշրութ հալէ իպլաղի վէ էրմէ- նի Գաթօլիյի հիյէթինին ըէսմի սուրէթտէ թանըլմասը ի- լէ պաշգա հիշ պիր հիյէթին պու նազար իլէ պագըլմա- յաճաղը :

Սալիկ . Քիլիսէլէրին վէ թէէսիսաթը խաչըրիյէյի սաիրէ- նին կէրէք Տէր սաստէթտէ օլուն վէ կէրէք Տիարպէքիրտէ վէ մահալը սաիրէտէ պուլունան պիլ ճիւմլէ իրատ վէ էմլաքը իլէ մահէն կէրույէ իատէսի վէ իլէրիւտէ անլէրին հէր նէվի թէարրիւզ վէ թէճավիզաթտէն հիմայէսի :

Սալիկ . Իշպու էրմէնի Գաթօլիյի հիյէթի տախիլին- տէ օլմայանլարըն Գաթօլիք իսմինի իթիրաֆ վէ էրմէնի Գաթօլիք ըէհապինէ մախսուս օլան քիպլէյի իքսա էյլէ- մէլէրինին մէն օլունմասը վէ իշպու Մէմուարըն թէրա- ֆէյնտէն գապուլի թագաիրտէ պալատէ մուհարրէր իւշ մատտէլէր սէրիան մէվղիլի իճրայէ վազ օլունաճագլար աըր :

Բալիկ . Պինաէն ալէյհ գարար վէրիլմիշ տիր քի եէ- նի փիսգոփոսուն ինթիխապընը վէ սատագաթընը շամիլ շահատէթնամէսինի Փաթրիք քէնտի Սինհօգու իսմինէ տախի Պապը Ալիյէ թէպիլը գըլտըգտան , վէ փիսգոփո- սու մուճախիլէյհէ սատագաթ եէմինի իճրատէն սօնրա Հիւ- քիւմէթը Սէնիյէ ճարի օլան գայիտէյէ թաթպիքէն Փաթ- րիյին իսթիտասը իւզէրինէ Պէրաթը ալիշան եախօտ Տէր- մանը Եահանէ իլէ խուլթուլթը Հիւմայունլէրտէ տախի թա- նըլմըշ օլտուղու միսիլլու , միւնթէխապ փիսգոփոսուն հիւ- քիւմէթը ըուհանիյէսինէ մէնուլթ օլան քեաֆֆէի իմթի- յազաթը շէրիյէսի իլէ պիրլիքտէ թէքմիլ վէ սէրպէսթ ճէ իճրասընը պիլ ֆիլիլ թէէմին գըլաճագ աըր : Քէզալիք եէնի ինթիխապ օլունան Փաթրիյէ (ինթիխապը փիսգո- պոսլէրտէն իսպպէթ իթմէտիյի վադաստէ) Սինհօգ թա-

րաֆերնտան Փաթրիքը մումաիլէյհին սատաղաթընը միւս
 սատաղ շէհատէթնամէսի թագաիմ, վէ միւնթէխապ
 Փաթրիք տախի մուգարրէր օլան եէմինի իճրատէն սօնրա
 մէղքիւր Սինհօգոււն իսթիտասը իւզրէ Պէրաթ եախօտ
 Ֆէրմանը ալի իթա գըլընաճաղը ճանիսը Սալթանաթը
 Սէնիյէտէն թէահիւտ գըլընը :

Խոփսէն . Քէզալիք գապուլ օլունմուշ վէ թանըլմըշ
 տըր քի, Տիվանը հիւմայունտա պիր քէրրէ գայտ օլան
 քիլիսէ էմլաղը հէր նէ գատար ալէսսէվիյէտէ միւթէվէլ-
 լիլէր վէ եախօտ էշխասը սայերէ իսմինէ մուգայէտ օլմուշ
 տէ օլսա, արթըզ հէր նէվի զասպ վէ սուի իսթիմալտէն
 աղատէ վէ սալիմ գալաճագ տըր :

Սափսէն . Խիւլասաի քէլամ միլլէթտէն թայեին գը-
 լընան միւթէվէլիլէր մահզա միլլէթը մէղպուրուն մէսա-
 րիֆաթ իլէ ինշա օլունան թէէսիտաթլէր իւզէրինէ օլուպ,
 պունլար Փաթրիլին ըիասէթի թահթընտա թէշքիլ գըլը-
 նան մէճլիսի միւթէլիթտէն ինթիլասպ վէ ինֆիսալ օլու-
 նուրլէր :

Ֆ Ի Հ Ր Ի Ս Թ

Իւնիվէր զաղէթասընըն միւէլիֆինէ . Մ .	
Իւրքարըն մէթուպու	3
Մուգատաիմէ	5
Պիրինճի Պասպ :—Ստանպօլուն Էրմէնի Պա-	
թօլիք ճէմաաթը	7
Իքինճի Պասպ :—Կիլիկիանըն Էրմէնի Պա-	
թօլիք ճէմաաթը	26
Իւչիւնճիւ Պասպ :—Ստանպօլ վէ Կիլիկիա	
քիւրսիլէրինին պիրլէշմէսի	30
Տէօրտիւնճիւ Պասպ .—Միւնաղաաթ	34
Պէշինճի Պասպ :— (Հալաճանք) թասալլութ	46
Մէմօար	90

թ. Ա.

№ 8556

Կ

Ֆիլ 1 չարէք մեծիտի յէ